

GEOmix

SREDICA

Didaktika geografije

INTERVJU

Dr. Jurij Senegačnik

KOMPAS V ROKE IN ...

Po Severni in Latinski Ameriki

STROKA

O ukrajinski krizi, naravnih parkih ...

Avtorji fotografij: Katja Polc, Borut Stojilković,
Anja Šmit, Urška Žibert

EPILOG MANDATU

Bliža se mesec, ko bo v Društvu mladih geografov Slovenije znova napočil čas za predajo štafete. Dvoletni mandat, ki ga je sedanji upravni odbor nastopil konec leta 2012 je v zadnjih izdihljajih. Tako je tudi ta številka GEMixa zadnja, ki je nastala pod njegovim okriljem. Z novo številko štafeto namreč predajamo mlajši generaciji, ki bo publikacijo zagotovo nadgradila in izpopolnila. Ob tej priložnosti bi se rad zahvalil vsem, ki ste v preteklih dveh letih sodelovali pri pripravi glasila. Posebna zahvala pa gre članom uredniškega odbora, lektorici in oblikovalcu, ki so se pri vsaki številki trudili po svojih najboljših močeh. V veselje mi je bilo delati z vami.

V tokratni izdaji GEMixa pod drobnogled jemljemo umetnost geografskega poučevanja – didaktiko geografije. K sodelovanju smo povabili nekatere vodilne slovenske mislece na tem področju. Razpisali so se o svojih raziskavah in prispevali pester nabor člankov z različnih koncev heterogenega polja geografskega poučevanja. Mnogo študentov se ob prehodu s prve na drugo stopnjo študija odloči za pedagoški študijski program. Veliko zanimanje kaže na to, da si študentje še vedno želijo postati učitelji, da želijo predajati znanje in delati v šolstvu. Zato je pomembno, da se v geografskih publikacijah pozornost posveča tudi pedagoškim tematikam.

Ko se omenja produkcijo novih učiteljev geografije in tudi drugih učiteljev, se neizogibno srečamo s problemom prenasičenosti trga dela. Zaposlovanje v šolstvu je omejeno in letno zaradi le nekaj upokojitev zgolj majhen delež novih učiteljev dobi izobrazbi primerno delovno mesto. Kam pa s preostalimi? Večina jih delo poišče v drugih poklicih, mnoge se intelektualno izkorišča do te mere, da gredo skoraj do dna pri cenjenju svojega intelektualnega dela. Ne bom pozabil nasveta, ki smo ga dobili študentje na enem izmed predavanj: Tržite se. Kaj pa to pomeni? Iz subjekta se spremenite v objekt in se poskušajte nekako prodati; upajte si skočiti v vodo in zaplavajte. Zaradi prenasičenosti trga, katerega del ste, morate iti pod razumno ceno za svoje delo. Nasvet bi do neke mere lahko parafrazirali tudi: Intelektualno se prostituirajte. Po drugi strani pa nebo ni povsem prekrito z oblaki. Geografi smo usposobljeni za delo na različnih področjih, kjer si lahko služimo kruh. Z nekoliko iznajdljivosti lahko v konstruktivnem in vzpodbudnem okolju vsak bodoči diplomiranec ali magister dobi poklic, ki vsaj nekoliko diši po geografiji. Če je za nameček ta magister še pedagoško usposobljen, pa je to le še dodana vrednost temu čudovitemu poklicu.

Veliko pametnih odločitev, drznih dogodivščin med počitnicami in energičen začetek novega akademskega leta!

Borut Stojilković, odgovorni urednik

UVODNIK	1
BESEDA PREDSEDNIKA	3
DROBTINICE	
DMGS kotiček.....	4
EGEA kotiček.....	4
Peti geografsko-geološki tabor v Postojni.....	6
Poletno delo na divjem zahodu.....	8
»Vikend izmenjava« EGEA med Ljubljano in Zagrebom.....	11
Motivacijski vikend Kovk 2013.....	12
Geografske lepote Banjške planote.....	14
Izmenjava EGEA Utrecht - Ljubljana.....	17
STROKA	
Kaj imajo skupnega strategija razvoja turizma v Ribnici in študenti geografije?.....	18
Prostorska in funkcijska preobrazba starega mestnega središča Celja.....	19
SREDICA	
Razvoj in pomen didaktike geografije	22
Vključevanje vsebin s področja dediščine v geografski pouk	28
Učenje kot izziv - študija primerov vsebin Avstralije in Oceanije v slovenskih gimnazijah	32
Ali postajajo grafični zapisi zapisi prihodnosti	36
Kompetenčni pristop pri poučevanju geografije	41
Uporaba didaktičnih iger pri pouku geografije v osnovni šoli	44
Didaktika vsebin trajnosti ali trajnostna vzgoja?	50
STROKA	
Slovenski naravni parki in poštne znamke.....	55
Ozadje krimske krize.....	58
KOMPAS V ROKE IN ...	
Čez osrčje ZDA.....	61
Peru.....	65
POGOVARJALI SMO SE	
Intervju: dr. Jurij Senegačnik.....	70

GEOMix, Glasilo Društva mladih geografov Slovenije, letnik 20, številka 2, maj 2014

ISSN: 1580-6987

E-pošta: geomix.dmgs@gmail.com

Naslov: DMGS – GEOMix, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

Odgovorni urednik: Borut Stojilkovič

Uredniški odbor: Miha Brkinjač, Tina Krošelj, Maja Lupše, Valentina Pajk, Borut Stojilkovič, Suzana Vurunič

Oblikovanje in računalniški prelom: Miha Brkinjač

Lektoriranje: Mateja Berlot, Ana Marija Lednik, Maja Lupše, Sara Žibrat

Avtorji besedil: Alen Červ, Matjaž Dovečar, Mojca Ilc Klun, Urška Jezeršek, Nejc Kovačič, Tjaša Kramar, Tina Krošelj, Lea Nemeč, Jasmina Obrstar, Matej Ocvirk, Rok Omahen, Jan Pokorn, Estera Popovič, Anja Praprotnik, Lea Rebernik, Tatjana Resnik Planinc, Anita Selčan, Anita Selčan, Mateja Stare, Borut Stojilkovič, Tina Šlajpah, Sara Štempelj, Tanja Tomić

Oblikovanje naslovnice: Miha Brkinjač

Tisk: Birografika BORI d.o.o.

Naklada: 250 izvodov

Prispevki v GEOMix-u niso honorirani. V kolikor želijo avtorji prispevkov v GEOMix-u članek objaviti v drugi publikaciji, naj se pred tem posvetujejo z uredništvom GEOMix-a.

BESEDA PREDSEDNIKA

Poletje zdaj že čisto resno trka na vrata, bomo pa šele videli, ali nam bo, tako kot lansko, postreglo s kakšnimi novimi temperaturnimi rekordi. Ljubiteljem poletne vročine je šlo lansko poletje dokaj na roko, letos pa, priznajmo si, si prav vročega poletja glede na nič kaj zimske razmere niti ne zaslužimo. Verjetno bi bilo pošteno, da letos pridejo na račun tisti, ki bolj uživajo v zmernejših poletnih temperaturah. Vendar, ali ni krasno, ko se na kakšno vroče poletno popoldne tako kot nekatere naše poljščine s pomočjo namakalnih sistemov tudi sami malce namočimo? V morju ali jezeru, seveda. Najpogumnejši tudi v kateri izmed naših rek, ki se poleti prav prijetno ogrejejo.

Za nami je uspešna prva polovica leta, v kateri smo izpeljali nekaj izmenjav, nekaj ekskurzij in kar nekaj predavanj. Nekateri naši gostje iz tujine so bili nad obiskom tako navdušeni, da so se dobra dva tedna po končani izmenjavi kar vrnili v Ljubljano za nekaj dni. Naslednji poudarek pa je tradicionalni geografski tabor, ki se približuje tako rekoč z nadzvočno hitrostjo. Letos bo potekal v Savinjski dolini.

Da boste v poletnih mesecih zares žareli, vas vljudno vabim, da si čim prej zagotovite svojo lastno DMGS-majico, ki je na voljo v vseh velikostih. Naj se znajdete na plaži, v gorah ali pa le na lahkotnem pohajkovanju po mestu – s to majico ne boste ostali neopaženi.

Naj bodo meseci, ki prihajajo, polni geografskih doživetij, uspehov, veselja in zadovoljstva.

Jurij Krajčič, predsednik DMGS

DMGS KOTIČEK

Izvedene in predvidene aktivnosti Društva mladih geografov Slovenije (december 2013-maj 2014 / maj 2014-december 2014)

	TERMIN	AKTIVNOST
IZVEDENE	20. december	Od štanta do štanta (geografi iz Ljubljane, Kopra, Zagreba in Gradca)
	21.-23. februar	Motivacijski vikend
	21.-23. marec	Geografsko-geološki tabor, Postojna
	29. marec	Ekskurzija na Banjško planoto
	3. april	Četrtek večer, potopisno predavanje Poljska, Ukrajina
	10. april	Četrtek večer, DMGS tržnica
	12. april	Ekskurzija v Zasavje
PRED-VIDENE	5.-13. julij	18. geografski raziskovalni tabor Spodnja Savinjska dolina
	september / oktober	Balkanijada, EGEA Koper in EGEA Ljubljana, Slovenija

Za dodatne informacije glede aktivnosti DMGS, ali če se želiš preizkusiti kot organizator, kontaktiraj odgovornega za notranje zadeve, Simona Koblarja, na: koblar.simon@gmail.com.

EGEA KOTIČEK

Ker je DMGS oziroma EGEA Ljubljana tudi del združenja EGEA (European Geography Association for students and young geographers), vam v EGEA koticu predstavljamo prihajajoče »EGEA aktivnosti« ter aktualne »EGEA novice«.

Izvedene in predvidene aktivnosti EGEE (december 2013-maj 2014 / maj 2014-december 2014)

	TERMIN	AKTIVNOST
IZVEDENE	5.-8. december	EGEA Fundraising training, Fundraising Committee in DMGS – EGEA Ljubljana, Elerji, Slovenija
	20.-22. december	Vikend izmenjava z EGEA Zagreb (1.del, oni pri nas)
	februar	Vikend izmenjava z EGEA Zagreb (2. del, mi pri njih)
	12.-17. marec	Izmenjava z EGEA Utrecht (1. del, mi pri njih)
	17. – 21. marec	Cultural tourism week, EGEA Mostar, Mostar, BIH
	31. marec–4. april	Kongres vzhodne regije, EGEA Brno, Zderaz, Češka
	11.-13. april	Bendelux weekend, EGEA Groningen, Groningen, Nizozemska
	14.-18. april	Interactions in urban space, EGEA Helsinki, Helsinki, Finska
	15.-19. april	Izmenjava z EGEA Utrecht (2. del, oni pri nas)
	20.-25. april	Kongres severne in baltske regije, EGEA Kaliningrad, Kaliningrad, Rusija
	26.-27. april	Lika 2014, EGEA Zagreb, Lika, Hrvaška
	30. april	Pre-WRC, EGEA Zürich, Zürich, Švica
	3.-8. maj	Kongres zahodne regije, EGEA Bern, Sigriswill, Švica
	15.-17. maj	EUROGEO konferenca, EGEA Malta, Valletta, Malta
	22.-25. maj	Nemški vikend, EGEA Bonn in EGEA München, grad Waldeck, Nemčija

	TERMIN	AKTIVNOST
PREDVI- DENE	20.–23. junij	EUROMED regional meeting, EGEA Roma, Castiglione del Lago, Italija
	16.–25. julij	Leadership Summer School, EGEA, BOE, Istanbul, Turčija
	13.–18. september	Letni kongres, EGEA Timisoara, Predeal, Romunija
	september / oktober	Balkanijada, EGEA Koper in EGEA Ljubljana, Slovenija

Če želiš biti mednarodno aktiven/a, postani član/ica društva oz. podaljšaj članstvo. Ker vse načrtovane aktivnosti še niso javno objavljene, lahko spremljaš njihove objave in si prebereš podrobnosti o vseh aktivnostih na www.egea.eu, kjer lahko izveš več tudi o samem združenju EGEA. Če imaš kakšno vprašanje, pa ga naslovi na odgovorno za zunanje zadeve v DMGS-ju Tanjo Tomić na: tomic.tanja@outlook.com.

EGEA novičke

>>> EGEA je dobila novo moderno spletno stran!

Na starem strežniku in istem naslovu www.egea.eu lahko najdete novo, moderno spletno stran EGEE. Stran je še v zadnji fazi oblikovanja, vendar so registracije za vse člane že omogočene.

Torej, dragi DMGS-jovci, vabljeni, da se registrirate na novo spletno stran in raziščete objavljene dogodke, forum in podobno.

egea

PETI GEOGRAFSKO-GEOLOŠKI TABOR V POSTOJNI: KRAŠKI SVET

Slika 1: Skupinska slika na Rakovško-Unškem polju (foto: Alenka Jelen).

Kdaj: **21.–23. 3. 2014**
Kje: **Postojna, SLOVENIJA**

Z začetkom pomladi se je pričel tudi že peti geografsko-geološki tabor, ki je potekal od petka, 21. 3., do nedelje, 23. 3. 2014, v Postojni. 30 nadebudnih študentov nas je prenočevalo in se družilo v Hostlu Proteus, v Dijaškem domu Srednje gozdarske in lesarske šole Postojna. Letošnji tabor so organizirali bodoča geografa Urška Žibert in Miha Varga ter bodoči geologinji Anja Jaklič in Klara Nagode.

Tematika, kateri je bila posvečena posebna pozornost, je bila kraški svet, namen tabora pa je bil povezovanje geografske in geološke stroke ter raziskovanje te pokrajine.

V petek smo se ob 9:00 zbrali pred Inštitutom za raziskovanje krasa ZRC SAZU (tudi sedež Mednarodne krasoslovne/speleološke zveze) v Postojni. Sprejel nas je dr. Mitja Prelovšek, ki se ukvarja z geografijo krasa, geomorfologijo ter speleologijo. Najprej smo se sprehodili po inštitutu ter si ogledali laboratorije, kataster jam in knjižnico, ki je ena najbolj založenih krasoslovnih knjižnic v Sloveniji in na svetu. Sledilo je uvodno predavanje o delu na inštitutu, krasoslovju, krasu v Sloveniji in po svetu, speleologiji in meritvah na tem področju. Potem smo se odpravili na pot in si v Rakovem Škocjanu ogledali Veliki naravni most in reko Rak pred ponorom v Tkalca jamo. Nato smo se odpeljali preko Slivnice na Bloke ter poslušali razlago o ponorih Farovščice in Bloščice. Sledila sta ogled in speleološke meritve v Križni jami, ki je svetovno znana kraška jama, katere posebnost so številna

podzemna jezera (po enem izmed njih smo se zapeljali s čolnom), izjemno najdišče kosti jamskih medvedov in pristna, naravna ohranjenost živali (opazili smo številne netopirje). Temperatura zraka v notranjosti je celo leto 8°C, jama pa odvaja vodo iz južnega roba Bloške planote proti vzhodnemu obrobju Cerkniškega polja.

V soboto smo se z dr. Andrejem Mihevcem, ki se ukvarja s speleologijo in njeno zgodovino, geomorfologijo krasa, starostjo in rabo jam ter krasa, odpravili na teren po Pivški kotlini, kjer najdemo največ kontaktnega krasa (tu ponika kar 17 ponikalnic). Dan je bil torej posvečen različnim načinom ponikanja vode in geomorfološkim odrazom le-tega ter brezstropim jamam. To so jame, ki jih je proces denudacije odprl in so običajno zapolnjene s sedimenti. Najprej smo si ogledali Betalov spodmol, kjer se je del stropa udrl, jama pa se nadaljuje v obe smeri. V njem so našli nanose sedimentov, različne človeške artefakte ter medvedje kosti. Nato smo se odpeljali do Predjamskega gradu, pod katerim smo si ogledali ponor Lokve ter izvedeli, da je jama večetažna zaradi večjega gradienta med ponornim in iztočnim delom. Potem smo odšli do slepe doline iz pleistocena blizu Šmihela pod Nanosom. Naslednja točka je bil Markov spodmol blizu vasi Sajeveče pod Slavenskim ravnikom. Ogledali smo si tudi notranjost te še aktivne jame. Zatem pa smo se odpravili po sistemu brezstropih jam v Lozi, ki je dolg 3 kilometre, ima dva odcepa in je največji v Sloveniji. Našli smo pisane rožence, prodnike, sigo in tudi kakšen kapnik. Na lastni koži smo občutili tudi posledice nedavnega žledoloma, saj smo se, namesto sprehoda čez gozd, prebijali skozi polomljena drevesa in veje. Zadnji postanek smo naredili na vojaškem območju blizu Neverk, na poligonu za uničevanje NUS (neeksplozirana ubojna sredstva),

Slika 2: Merjenje pretoka z metodo prevodnosti v Križni jami (foto: Alenka Jelen).

kjer je tudi Polhova jama, o kateri smo izvedeli veliko zanimivih zgodb.

Ker, kot pravimo, slabo vreme ne obstaja (obstajajo samo slabo opremljeni geografi), smo se na deževno nedeljo zbrali v Logatcu, kjer sta nas pričakala dr. Mirijam Vrabc, geologinja, ki se ukvarja s sedimentologijo in petrologijo, ter dr. Franc Šuštaršič, geolog, krasoslovec in jamar. Tema zadnjega dne je bila 7 imen reke Ljubljanice. Ponovimo: Trbuhovica na Prezidskem polju na Hrvaškem, Obrh na Loškem polju, Stržen na Cerkniskem polju, Rak v Rakovem Škocjanu, Pivka v Pivški kotlini, Unica na Planinskem polju ter Ljubljanica, ki nastane iz več kraških izlivov v bližini Vrhnike in Verda. Najprej smo si v Logatcu ogledali ponor Jačke, kjer so ob višjih vodah bližnje hiše poplavljeni tudi do prvega nadstropja. Nato smo se odpeljali do Planinskega polja, kjer je bila še vedno precej visoka voda. Ustavili smo se še na Rakovško-Unškem in Loškem polju, kjer smo odšli do izvila Velikega Obrha pr Žagi. Ogledali pa smo si tudi kanjon in vršaj Cerknishčice pri Cerknici, ki je potisnila naplavino na kraške izvire in povzročila, da se kraške vode stekajo v sistem Karlovic, ter Cerknishko jezero.

Tako so trije dnevi tabora prehitro minili. Izvedeli smo veliko novega o krasu, ki sicer pokriva kar 44 % Slovenije in nas vedno znova preseneča in spodbuja k raziskovanju s svojimi pojavi, oblikami, ostalo naravno ter kulturno dediščino, zapletenostjo in skrivnostnostjo. Drug od drugega smo se tudi veliko naučili in s tem dosegli namen tabora. Še bolj smo utrdili prijateljske vezi in se poslovili z željo, da se naslednje leto ponovno zberemo.

Tjaša Kramar

tjasa.kramar@gmail.com

Slika 3: Sistem brezstropih jami v Lozi (foto: Alenka Jelen).

POLETNO DELO NA DIVJEM ZAHODU Wyoming – »Forever West«

Slika 1: S sodelavci smo posvojili stil divjega zahoda (vir: osebni arhiv).

Želja izkusiti življenje v tujini me je že nekaj časa begala, bodisi preko študentske izmenjave, prostovoljnega dela ali dela varuške. Možnosti je nešteto, a mi vse do lanskega poletja, ko sem se odpravila na štirimesečno delo v ZDA, tega ni uspelo uresničiti. Zakaj ZDA? Še sama ne vem točno. Mogoče zaradi pobega iz realnosti. Mogoče zaradi želje biti del tuje države ne le kot turist, ampak kulturo spoznati v vsem svojem bistvu. Mogoče pa v upanju, da doživim te ameriške sanje, ki jih vsi tako opovajajo. Odločitev o preživetju poletja čez lužo tako torej ni bila težka. Težje je bilo med vsemi zanimivimi destinacijami izbrati tisto pravo. Pravzaprav kot študentka iz Evrope brez vez in poznanstev onkraj Atlantika, kaj dosti izbire nisem imela. Res pa je, da sem med drugim zavrnila delo v Las Vegasu, na opazke nekaterih, kaj sem ob tem razmišljala, pa se nisem preveč ozirala. Raje sem se odločila za Wyoming, ki je bil cenovno prijaznejši za moj žep, hkrati pa je nudil doživetje pristnejše Amerike.

Po delovne izkušnje čez planke

Preko študentske turistične agencije sem se prijavila na program *Work Experience CCUSA*. Študentje iz vsega sveta tako lahko v ZDA delajo v času študijskih počitnic največ štiri mesece, po delu pa jim pripada še mesec dni potovanja, t. i. *grace period*. Iskanje službe zna biti mučno, a zabavno hkrati. Če le nisi preveč izbiričen, imaš lahko to srečo, da kmalu dobiš povabilo na razgovor. Sam razgovor je potekal preko Skypa. Že v prvih nekaj sekundah se je delodajalec Kirk pošalil na moj račun, trema pa je takoj izginila. Služba dobljena. Sledil je lov na letalske karte, pri katerem pa glede cene nisem bila uspešna, saj sem bila vezana na datum, poleg tega pa sem karto

morala rezervirati preko agencije, ki nudi program dela. Karta rezervirana. Potrebno je bilo pridobiti vizo. Prijaviš se preko interneta, odgovoriš na malo morje vprašanj in plačaš 160 dolarjev. Sledi še obisk ambasade, oddaja prstnih odtisov in krajši intervju. Viza pridobljena. Ko je bila urejena vsa birokracija in večina študijskih obveznosti, je sledil težji del. Slovo od prijateljev in družine ter pakiranje nahrbtnika.

Prvi stik z divjim zahodom

Junija mi je končno uspelo poleteti proti zahodu. Pred odhodom so nas v agenciji opozarjali na dodatne preglede in vsa možna vprašanja na carini. Prihod v Chicago je bil dokaj miren, pregled potnega lista, vize, vse je potekalo brez problemov. Vsaj tako je izgledalo na prvi pogled, a temu ni bilo tako. A pustimo to za kasneje. V Chicagu sem prestopila na triurni let proti Jackson Hole-u. Kot da bi bilo včeraj, se še danes spominjam vznemirjenja, ko sem v daljavi občudovala stolpnice Chicaga in ko sem na naslednjem letu iz majhnega okenca pri pristanju opazovala gore in prostrane gozdove, ki jim kar ni bilo konca. Ščemenje v trebuhu, mešani občutki, vznemirjenost, veselje, po drugi strani pa zaskrbljenost, kaj za vraga bom počela v tej divjini. Pristanek letala na letališče, ki mimogrede leži v samem narodnem parku Grand Teton, in dejstvo, da me je tam pričakal Kirk, mi je dalo vedeti, da bo to eno najboljših poletij. Utrujenost in neprespanost me ni zdelala. »Spala bom v Sloveniji,« sem si mislila in še isti večer šla na krajši potep po Jacksonu. Mesto z 10.000 prebivalci je precej turistično in zato na prvi pogled kičasto, a me zaradi šarma divjega zahoda ni pustilo ravnodušno. Ceste, hiše, avtomobili, ljudje ... praktično

vse sem kot majhen otrok z zanimanjem opazovala, kar sem prej videla le v holivudskih filmih. »Kako lepo bi bilo delati tukaj,« sem jokala, saj sem se med drugim potegovala tudi za službo v tukajšnjem mestecu.

Prvotno navdušenje se je razblinilo že naslednje jutro, ko sem začutila grenak priokus ameriške birokracije. Med podpisovanjem pogodbe sem ugotovila, da nisem dobila žiga v potni list. Kirkov zaskrbljen obraz mi je povedal, da je situacija kar resna. Žig je pomemben za pridobitev *Social Security Number*, le-ta pa mi omogoča legalno delo. Tekom poletja se je vse uredilo, jaz pa sem lahko brezskrbno uživala delovne počitnice.

Ljubo doma, kdor ga ima – Alpine

Po opravljeni birokraciji sem se morala posloviti od Jacksona, saj sem imela organiziran prevoz s šefom Luisom do mojega delovnega mesta. Od civilizacije do Alpin me je tako ločila slaba ura vožnje. Vožnja se mi je med opazovanjem pokrajine, rančev in kavbojev zdela precej krajša. Zadnjih nekaj kilometrov se vije po kanjonu. Pri izstopu iz kanjona se odpre pogled na okrožje Star Valley in mestece Alpine. Res je nekje bogu za hrbtom. Šteje okoli 500 prebivalcev, poleti pa jih nanese »celo« do 800. Premore eno samo glavno cesto, dve trgovini z živili, cerkev, banko in dve bencinski. Od treh vaških barov je v enem celo striptiz klub. Kaj več pestrega dogajanja pa Alpine ne ponuja. A kljub majhnosti ti zleze pod kožo.

Še isti dan sem dobila ključe prostornega apartmaja, ki sem ga za 35 dolarjev na teden delila še z dvema Slovenkama. Stanovala sem v resortu, kjer sem delala, tako da sem do službe imela le minutko hoje. Domotožja po Sloveniji skorajda ni bilo, saj mi je družbo delalo pet Slovencev. Smeh in solze pa smo delili še z dvema študentkama iz Litve ter dvema Turkoma. Vsi smo dobili tudi svoje kolo in tako bili prava atrakcija za domačine, ki hoje in kolesarjenja skorajda ne poznajo. Naj je trgovina, bar, karkoli še tako blizu, se kljub temu z avtomobilom pripeljejo do vrat. Če bi bilo možno, bi verjetno zapeljali kar notri. *Drive-in* banka, *drive-in* to in ono. Seveda smo kaj kmalu tudi mi prevzeli ameriške navade, ko so si fantje kupili svojo igračko na štirih kolesih, Lincoln, letnik '82.

Slika 2: Flying Saddle Resort – manjše letovišče, kjer sem preživela delovno poletje (foto: Anita Selčan, 2013).

Od »Fate čistačice« vse do restavracije

Delala sem kot sobarica, za kar sem bila plačana 8 dolarjev na uro, dolar bonusa na vse ure, ki sem jih predelala, pa sem dobila pri zadnjem čeku. Pospravljala sem sobe, čistila kopalnice motela, hotelskih sob in bungalovov. Tako rekoč, na kratko, pospravljala sem vse za turisti. No, ni bilo tako hudo. Res pa je, da so nekateri gostje za sabo pustili pravi tornado. Če sem imela kaj več sreče, pa je bilo tudi kaj napitnine. Tekom poletja mi je šef ponudil spremembo delovnega mesta in tako sem metlo in čistila postopoma pospravila v kot in začela z delom v restavraciji. Končno sem imela več stika z Američani, kar pa je bilo včasih težavno, saj so le-ti vajeni na dvojno dozo »pocukranosti«. Urna postavka se mi je znižala, saj sem bila plačana od napitnin. Torej, če sem želela dobro zaslužiti, sem morala imeti nasmeh do ušes in še dlje, govoriti pa nepretrgoma. Vprašanje, kako ste, je postalo tako rutinsko, kot da bi jih pozdravila z »dober dan«.

Doživetje ameriške pokrajine in kulture

Vse se ni vrtelo le okoli dela, saj je sam program namenjen tudi spoznavanju ameriške kulture. Vsake toliko časa sem morala agenciji tudi javiti, kaj počnem, tako med delovnim časom, kot tudi v prostih dneh. Šef je organiziral piknike, kjer smo se s sodelavci basali s hamburgerji in igrali pivsko igrico *beer pong*. Skupaj smo tekmovali v bovlanju in med dežjem raftali po mrzli reki. Precej zanimiv pa je bil obisk rodea. Ob prostih dnevih smo si s študenti privoščili krajše izlete. Ker se Alpine nahaja ob meji z zvezno državo Idaho, smo večkrat skočili nakupovat v bližnje mesto Idaho Falls. Med drugimi smo si ogledali narodna parka Grand Teton in Yellowstone, pot pa me je ponesla tudi v sosednjo Južno Dakoto, do narodnega spomenika Mt. Rushmore. Žal delo ni dopuščalo

Slika 3: 25. junija Slovenci nismo pozabili na naš praznik in izobesili slovensko zastavo (foto: Anita Selčan, 2013).

obiska drugih krajev tolikokrat, kot bi si sama želela (in kot se za geografijo spodobi), a vendar sem imela za to na voljo več časa po končanem štirimesečnem delu. To pa je že druga zgodba.

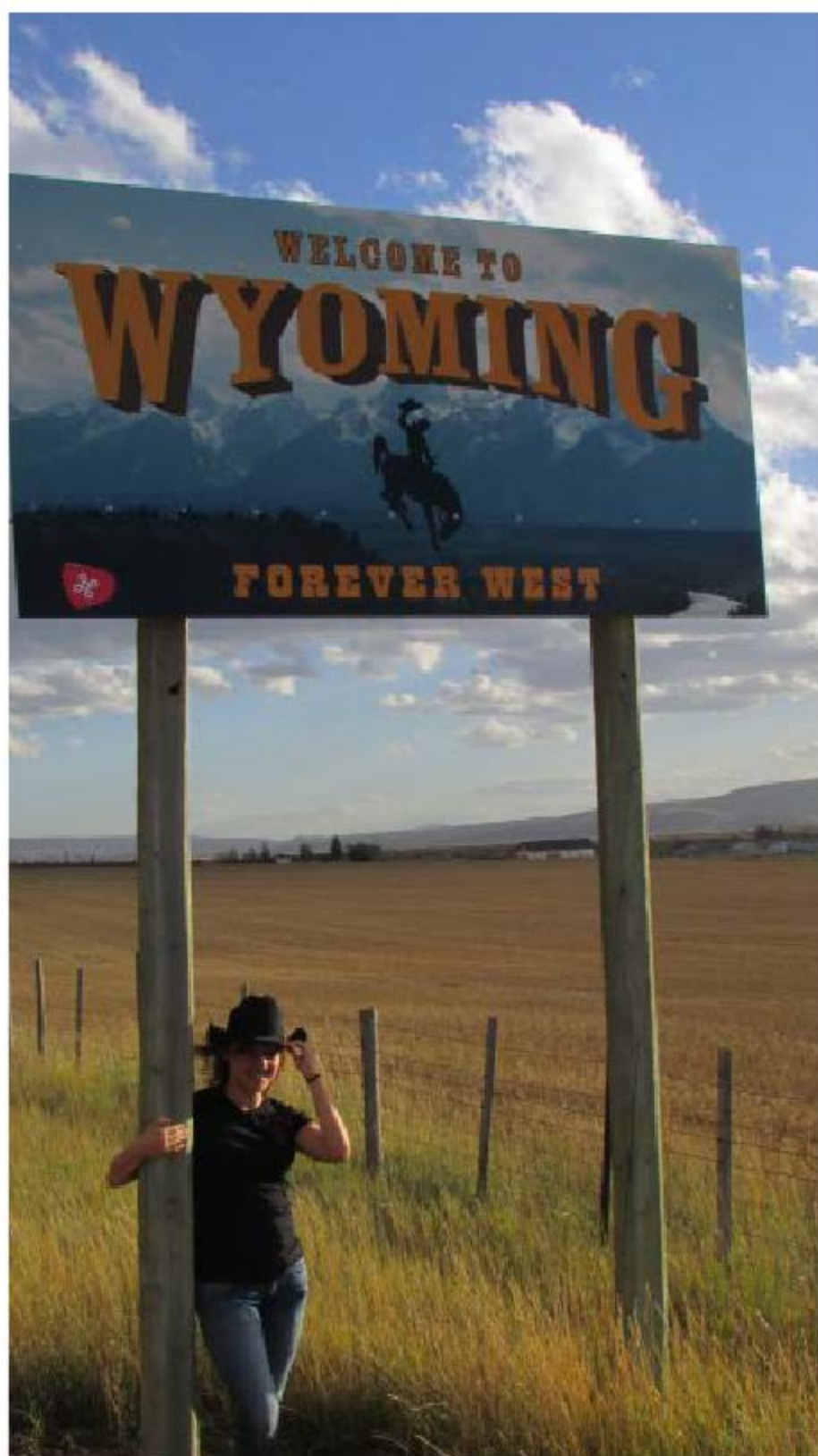
Velik pečat so poleg pokrajine na meni pustili tudi ljudje s svojo odprtostjo. Zaradi slabega javnega prometa sem bila večkrat primorana štopati. Ozdravljeni alkoholik, nekdanji tekmovalec rodea in ljubitelj orožja me je povabil na streljanje, Rene me je hotela »poročiti« z njenim kolegom ter me povabila na kampiranje, policist Ryan pa je obljubil jezdenje konjev na bližnjem ranču. Na prvi pogled znajo Američani biti res prijazni, pretirano prijazni. Vse je namreč ostalo le pri obljubah, vendar sta vožnja z neznanci in njihova odprtost dala poseben čar življenju v Ameriki.

»Sweet home Wyoming«

Ko se spominjam, da me je misel na življenje v manjšem mestecu sprva malce begala, češ kaj bom počela celo poletje, se danes temu le nasmehnem. Ta izkušnja mi je poleg dodatnih kilogramov prinesla številne neprecenljive spomine, nova poznanstva in prijateljstva. Žal pa med drugimi tudi »postameriško« depresijo, ki pa že počasi pojenja. Tako kot si Lynyrd Skynyrd ob zvokih kitar prepevajo pesem *Sweet home Alabama*, si sedaj jaz *Sweet home Wyoming*.

Anita Selčan

anita.selcan@gmail.com

Slika 4: Wyoming, z nekaj več kot 560.000 prebivalci, velja za najmanj poseljeno zvezno državo v ZDA (foto: Anita Selčan, 2013)

»VIKEND IZMENJAVA« EGEA MED LJUBLJANO IN ZAGREBOM Na obisku pri geografinjah iz Zagreba

Slika 1: Skupinska (foto: Josipa Šarić).

Kdaj: **28.2.–2. 3. 2014**
Kje: **Zagreb, Samobor, Jastrebarsko,**
HRVAŠKA

Nekaj generacij nazaj so geografi iz Ljubljane in Zagreba »vikend izmenjavo« izvajali tradicionalno vsako leto, nato pa je ta praksa zamrla. Ob poslušanju zgodb geografov, ki so se take izmenjave udeležili, se je porodila ideja, da bi tudi mi, kot nova generacija, ponovno obudili takšne izmenjave. In smo jih. Študentke geografije iz Zagreba so nas z obiskom počastile v času praznično okrašene Ljubljane, Slovenki pa sva se k njim odpravili tik pred pustom.

PLES V MASKAH

V skladu s pravili pustne sobote smo se našemile in se odpravile na pustni festival v Samobor, ki velja za enega izmed večjih na Hrvaškem. Vendar preden so se hipi, žurkerka na maturantskem izletu, »trčeni« profesor, mehiški mariachi in kabaretna dama pomešali med ostale pustne maske, so raziskovali še Žumberačko goro in Samoborsko gorje nad Jastrebarskim. To območje je opredeljeno kot park narave. Zapeljali smo se do kočice na Japetiću, ki je z 879 m najvišji vrh »hrvaških Gorjancev«. Na samem vrhu Japetića se nahaja tudi 12 metrov visoka piramida, s katere se odpira razgled proti jugozahodu nad dolino Jastrebarskega vse do Vranskega jezera, ob lepem vremenu pa še dlje. Po krepčilnem jabolčnem zavitku in planinskem čaju smo pot nadaljevali po vaseh na pobočju Samoborskega gorja. Med vožnjo po vinorodni pokrajini smo opazovali ljudi pri njihovih spomladanskih opravilih. V Gorici Svetojanski smo si ogledali obnovljen mlin in mlinarjevo kočico. Mlini so za to območje tipičen element kulturne pokrajine, ker so za pobočja gorja značilne velike količine vode. Tu izvira tudi voda Jana. Za konec našega potepanja po vinorodni pokrajini pa smo imeli še degustacijo domačega kravjega sira z različnimi dodatki ob škripajočih zvokih sira »škripavca«, ki je svojevrstna posebnost tega območja.

DEŽEVNI ZAGREB ZA SLOVO

Glavno in največje mesto Hrvaške je svoje ime dobilo

po besedi »zagrabi«. Legenda pravi, da je star in žejen ban deklet z imenom Manda prosil, naj mu da vodo iz izvira z besedami: »Mando, dušo, zagrabi!« Od tod ime Zagreb oz. Manduševac, kot mu pravijo domačini. Naš ogled mesta se je pričel na Trgu Bana Jelačića, ki je bil poimenovan po banu zaradi njegove vloge pri združitvi naselij v Zagreb in na katerem so mu postavili tudi spomenik. Pot je vodila v Gornje mesto, predel, kjer je za časa Kaptola živel duhovščina. Tu stoji v 13. stoletju v romansko-gotskem slogu zgrajena in po potresu v neogotskem slogu obnovljena Zagrebška katedrala. Naselje je ločeval potoček Medveščak, ki je pritekkel iz istoimenskega gričevja nad mestom. Danes je potok speljan po kanalih pod živahno Tkalčičevo ulico. Preko potoka je bil zgrajen Krvavi most, katerega ime izhaja iz krvavih spopadov na njem. Preko mostu so v Gradcu živeli kmetje in trgovci. V tem delu mesta se nahajajo tri pomembne hrvaške državne ustanove: hrvaški Sabor, ustavno sodišče Republike Hrvaške in vlada Republike Hrvaške. Vse se nahajajo v okolici cerkve Sv. Marka oz. istoimenskega trga. Cerkev Sv. Marka ima zelo zanimivo streho, na njej sta iz strešne opeke oblikovana grba – grb mesta Zagreb in grb, ki predstavlja vse grbe Hrvaške. Iz Gornjega mesta se na razgledni točki Strossmayerjevega sprehajališča ali pa razglednega stolpa razprostira pogled proti Dolnjemu mestu in ostalemu Zagrebu, ki se je razširil vse do Save in deloma tudi preko nje. Omenjeno sprehajališče je znano kot sprehajališče starejših zaljubljenih parov. V nasprotju z romantičnim motivom, ki ga ima sprehajališče, se v bližini nahaja eden bolj izvirnih muzejev, muzej propadlih ljubezenskih zvez.

Dolnje mesto predstavljajo zelene površine v obliki podkve. Predstavljajo ga parki in botanični vrt. To je predel mesta, kjer se nahajajo številne stavbe fakultet, muzeji in kulturnim dejavnostim namenjene stavbe.

Bilo je kratko, a sladko. Nihče ti ne more svojega domačega »habitata« predstaviti bolje kot domačin in če ob tem še nepopisno uživaš, je to nepozabno doživetje, tudi slabemu vremenu navkljub.

Jasmina Obrstar
jasmina.obrstar4@gmail.com

MOTIVACIJSKI VIKEND KOVK 2014

Najboljši recept za motiviranje novincev

Slika 1: Zmotivirani (foto: Janja Jeznik).

Kdaj: **21.–23. 2. 2014**
Kje: **Kovk, SLOVENIJA**

Od 21.–23. februarja je potekal vsakoletni tradicionalni Motivacijski vikend Društva mladih geografov Slovenije, ki se izvaja z namenom, da delovanje društva približamo mlajšim študentom, predvsem brucem in novincem. Letos smo ga organizirali v Kovku nad Ajdovščino. Motivacijski vikend je preizkušena metoda vzbujanja zanimanja pri novih članih, zato z vami delimo recept za njegovo pripravo.

Sestavine:

- čudovit kraj nekje sredi narave
- 14 pričakovanih polnih novincev
- 19 zelo motiviranih, izkušenih DMGS-jevcev
- 4 zanimive delavnice
- 2 izleta/ekskurziji
- tradicionalni BDC
- geografski golaž
- skrbno izbrana glasba
- ščepec dobre volje

Čas priprave:

- 1–2 meseca za organizacijo
- 3 nepozabni dnevi za implementacijo

Končna jed:

- zelo motivirani novinci ter pomirjene in ponosne starešine

V petek smo se v poznih popoldanskih urah zbrali v koči na Kovku nad Ajdovščino. Nekateri smo geografsko raziskovali tudi okolico in se zapeljali še na Črni Vrh. Na spoznavnem večeru smo si skušali preko zabavnih igr

zapomniti imena ter se preizkusili v uporabi neme karte. Letos smo s sabo vzeli tudi Erasmus študenta s Češke, ki smo ga uspeli spoznati že na številnih EGEA dogodkih.

V soboto smo vse nove člane in tudi nekatere starejše vključili v delavnice, ki so jih vodili bolj izkušeni člani. Vsak udeleženec se je udeležil dveh delavnic. Mednarodne dogodke preko EGEE sta predstavili Tadeja in Andreja. Udeležence motivacijskega vikenda sta seznanili z EGEA kongresi, seminarji, izmenjavami in krajšimi mednarodnimi ekskurzijami. Na delavnici so ustvarili plakat z destinacijo in podrobnim programom izmenjave ter predstavili ideje za mednarodni vikend. Enodnevne strokovne ekskurzije je predstavila Martina. Na delavnici so si zamislili dve različni ekskurziji, ki jih bodo v prihodnosti mogoče tudi uresničili. Veronika, organizatorica 16. Geografskega raziskovalnega tabora Brežice, pa je predstavila načrtovanje in izvedbo geografskega tabora. Udeleženci so dobili informacije o zasnovi in oblikovanju delavnic na taboru in sodelovanju z občino, kjer bi izvedli raziskovalni tabor. Predstavljen je bil tudi zbornik, ki predstavlja neko zaključeno celoto vsega, kar so na raziskovalnem taboru proučili.

Med delavnicami pa je v kuhinji nastajal geografski golaž, katerega priprava je zahtevala dovolj čebule, da je vonj po njej prepočil celotno spodnje nadstropje. Glede na uspeh, ki ga je golaž požel, smo se odločili, da bo postal tradicionalna jed motivacijskega vikenda. Po kosilu smo se odpravili na izlet v Ajdovščino. Ogledali smo si mesto, izvedli nekaj malega o zgodovini kraja, na koncu smo poiskali zaklon pred vetrom v lokalni kavarni. Ogledali smo si še izvir Hubelj, ki je bil zaradi padavin v preteklih dneh izdaten.

Zvečer smo udeležencem predstavili pretekle in prihajajoče aktivnosti društva. Začeli smo z dvema primero-

ma dobre prakse, dogodkoma, ki so se ju člani DMGS-ja udeležili in enega izmed njiju tudi organizirali. Jasmina je predstavila mednarodno študentsko izmenjavo v okviru EGEE, med EGEA Ljubljana in EGEA Skopje, pri kateri je sodelovala kot ena izmed organizatork. Tadeja je predstavila Letni kongres EGEE, natančneje 25. Letni kongres na Poljskem. Sledilo je večerno druženje, ki so ga spremljale EGEA in balkanske melodije.

V nedeljo zjutraj smo se po zajtrku odpravili na bližnji Sinji vrh, tam se nam je ob sončnem vremenu odprl čudovit razgled. Ob povratku v kočo so sledile priprave na odhod domov.

Brez pretiravanja lahko rečem, da je bil letošnji motivacijski vikend zelo uspešen, uspeli smo zmotivirati nekaj novincev ter tudi nas »starešine«, ki smo bili potrebni ponovne motivacije. Videli smo, da obstajajo člani, ki bodo nadaljevali z aktivnostmi v društvu, in se potrudili, da bodo geografi še naprej aktivni študenti, ki tudi svoj prosti čas radi preživljajo »geografsko«.

Slika 2: Podmladek na Sinjem Vrhju (foto: Janja Jeznik).

Tanja Tomić

tomic.tanja@outlook.com

Slika 3: Geografi pri Hublju (foto: Lena Kropivšek).

GEOGRAFSKE LEPOTE BANJŠKE PLANOTE

Ekскурzija društva DMGS

Slika 1: Panorama Banjške planote (foto: Anita Selčan).

Verjetno ga ni geografa, ki na zemljevidu ne bi znal pokazati Banjšic oz. Banjške planote. Nekaj manj pa je verjetno takih, ki so na tej visoki dinarskokraški planoti že bili. Tako smo se doživetij željne geografije odločile, da Banjška planota za nas ne bo več neznanka, in se na sončno soboto 29. marca z organizatorico Adrijano odpravile po poteh naravnih lokalnih virov Banjške planote.

'Uradno' se je ekskurzija začela v Novi Gorici, kjer smo se ob kavici seznanile z natančno določenim načrtom dneva in kot prave geografije preučile območje raziskovanja. Po sklanjanju glav nad zemljevidi smo ugotovile, da planoto na zahodu omejuje dolina reke Soče, na severu dolina reke Idrijce, na vzhodu pa jo od Trnovskega gozda loči Čepovanska dolina. Ker Banjšice s svojimi 105 km² niso ravno najmanjša planota, hotele pa smo jo videti v celoti, smo se hitro podale na pot.

Najprej nas je po razcepu pri Solkanskem mostu čakal strm vzpon do 286 metrov n. v. ležečega Grgarja. Naselje, ki leži v t. i. Grgarski kotlini, predstavlja zaključek Čepovanske doline. Izvor za vse 'Neprimorce' tako zanimivega krajevnega imena ima po pripovedovanju Adrijane dve razlagi. Po prvi naj bi naselje dobilo ime po tem, da so ljudje, ki so prihajali iz Nove Gorice v Grgarsko kotlinu, govorili, da morajo gor, kar v njihovem narečju zveni kot 'gr'. Po drugi razlagi pa naj bi naselje dobilo ime po grgrajočih zvokih ponikanja kraškega vodotoka Slatne. Kotlina ima kar nekaj značilnosti, ki jih kasneje po Banjški planoti ne vidimo. Rodovitne prsti, nastale na naplavinah občasno poplavlajoče Slatne, je človek izrabil, zato tu še najdemo polja, medtem ko v ostalih, višjih delih Banjšic prevladujejo travniki, pašniki in gozd. Poleg tega se naselje prostorsko širi, saj je zaradi kakovostnega bivalnega okolja (narava, mir, bližina Nove Gorice) značilen trend priseljevanja iz Nove Gorice in okolice. In na koncu – malo za šalo, malo za res – je Grgar tudi zadnje naselje

na celotni Banjški planoti, kjer še lahko dvignemo denar ali odpošljemo priporočeno pismo. Ni kaj, Grgar je poseben v večih pogledih!

Ko smo si oči napasle na Sveti gori, ki se je dvigala zahodno od našega stojišča, našle sever in se orientirale po karti, smo bile pripravljene, da se povzpemo na najvišje dele Banjške planote. Ko smo prepeljale Grgarske Ravne in Bate, smo se ustavile na Kanalskem Vrh, kjer smo si ogledale leta 2009 zgrajeno akumulacijsko jezero največje slovenske črpalne hidroelektrarne Avče. 15 ha nekoč vrtačastega terena so zabetonirali in ustvarili akumulacijski bazen z 2 milijonoma m³ prostornine. Hidroelektrarna lahko proizvede 426 GWh električne energije, kar predstavlja skoraj $\frac{3}{4}$ energije, ki jo letno proizvedejo vse velike soške hidroelektrarne skupaj (650 GWh). Pojavila se je celo ideja, da bi izkoristili turistični potencial akumulacijskega jezera, a ta na srečo nekaterih in žalost drugih ni nikoli zaživela. Po poziranju ob slovenskem Stohengungu in prečiščevanju na potencialnih energetskih točkah smo si ob prerezu prsti pogledale še flišni profil. Po zgledu kolegov geologov smo s kladivom preizkušale, katera kamnina se dobro lomi, katera drobi in na katero moraš dodobra udariti, da se sploh razleti.

In že smo bile na poti proti Slemenu, kjer nas je že od daleč pozdravljala vetrnica. Ne, nisem se zmotila, in ne, nismo po pomoti pristale na Volovji rebri. Na Banjški planoti je leta 2009 6 mesecev poskusno obratovala vetrnica, ki je mesečno proizvedla 1400 kWh električne energije (za primerjavo – eno gospodinjstvo na mesec v povprečju porabi 280 kWh električne energije). Vendar pa se je poskus izrabe vetrne energije kot naravnega vira Banjške planote izjalovil, k čemur sta pripomogla tako nestalna hitrost vetra, kot tudi Društvo za opazovanje in preučevanje ptic Slovenije (DOPPS).

Po osvežilnem postanku, ekoloških paradižnikov in »pombar« bombonih smo se preko Srednjega Lokovca spustile v Čepovansko dolino. Na poti nas je prvič po Postojni spremljal pogled na obsežne posledice žledoloma. Na nekoč strnjen gozd, ki bi v tem času verjetno že zelenel, so nas sedaj opominjala le še kot zobotrebci štrleča debla.

O nastanku Čepovanske doline, ki smo jo zaradi podobnosti z Logarsko poimenovali kar primorska Logarska dolina, obstaja več teorij. Naj omenim dve: nekateri strokovnjaki trdijo, da je dolina tektonskega nastanka, medtem ko drugi ne izključujejo možnosti, da bi dolino lahko oblikovala t. i. Čepovanska reka. Same se nismo spuščale v oblikovanje nove teorije, smo pa malce bolje spoznale Čepovan. V 16. stoletju naseljen kraj po popisu iz l. 2002 šteje 365 prebivalcev, ima lastno žago in lesno industrijo, ki zaposluje večinoma domačine. Po dolini poteka tudi precej obljudena kolesarska pot, ki povezuje dolino Soče in Idrijce. Na tej točki smo se podrobneje seznanile tudi z geološko zgradbo vzhodnega kraškega in zahodnega flišnega območja Banjške planote, ki se kaže tako v geomorfoloških oblikah, rabi tal, legi naselij, kot tudi stavbarski arhitekturi.

Po slalomskem vzponu med podrtimi drevesi smo se zopet povzpele nazaj na planoto in prevozile Lokovec, eno najdaljših razloženih naselij v Sloveniji, ki je v resnici sestavljen iz Dolenjega, Srednjega in Gorenjega Lokovca. Lokovec je bil koloniziran v 17. stoletju, ko so se na to območje priselili oglarji iz Lokavca pri Ajdovščini. V 19. stoletju je Lokovec postal znan po kovaških mojstrih, ki

Slika 2: Kovač Adrijano (foto: Anita Selčan).

Slika 3: »Zobotrebčast« gozd (foto: Anita Selčan).

so imeli manjše kovačije v vsaj 200 domačijah od takrat skupno 240. Na kovaško obrt nas danes spominja kovaški muzej Pri cerkvi v Srednjem Lokovcu, kjer nam je izkušeni kovač Adrijano celo skoval t. i. lokavški fauč, manjši srp, ki je še danes nepogrešljivo orodje Lokovčanov. Daleč naokrog znani lokavški kovači so izdelovali orodja, ki jih je kmet potreboval na polju, v gozdu (npr. fauč, škarje za nabiranje gosenic, Preslijev sveder za ugotavljanje starosti in zdravje dreves, itd.), pa tudi stvari potrebne v vsakodnevnem življenju (npr. t. i. perkštajngerje oz. čevljarske žeblje).

Ker smo se večino dneva vozile, smo proti koncu dneva 'splezale' na Veternik (903 m), ki se je izkazal za odlično razgledno točko. Na vrhu smo bile namreč nagrajene s pogledom na Krn, Bohinjske gore in Triglav na severu, na zahodu smo uzrle morje, v dolini Sočo, pred nami pa se je razprostirala še skoraj celotna Banjška planota. Po skupinski sliki, »štempljanju« in klepetavem sestopanju z Veternika, kjer smo našle celo ostanke municije iz prve svetovne vojne, smo se odpeljale do Kala nad Kanalom, kjer nas je čakalo presenečenje. Dvanajst članov Folklorne skupine Kal nad Kanalom nas je na v tradicionalnih 'mašnih oblekah' pričakalo na travniku, kjer naj bi po izročilu njihovi predniki prirejali sejme in plese. Po nadvse zanimivi predstavitvi smo se skupaj z njimi podali še na bližnji hribček, h gotski cerkvi Sv. Tomaža. Po pripovedovanju domačinov o cerkvi kroži kar nekaj legend, še posebej zanimiva nam je bila tista o skritem zakladu, na katerem naj bi bila cerkev sezidana.

Ko smo mislile, da dan, ki se je že prevešal v mrak, ne more biti boljši, nas je Adrijana peljala še v zaselek Dol, kjer nas je pričakala gostoljubna ga. Ljubica Milost in

nam razkazala kalsko domačijo s podičem oz. 'pdčem', kot mu pravijo sami. Gre za posebno stavbo, kjer so nekoč shranjevali orodje, pridelke, čisto pod streho pa tudi listje. Na koncu smo si ogledale še notranjost hiše, ki jo je gospa Ljubica restavriral do te mere, da je bivalna in jo tako uporablja kot sekundarno bivališče. Gospa Ljubica nam je še zaupala, da zaselek Dol nima težav z oskrbo z vodo, saj se tukajšnja gospodinjstva večinoma napajajo iz vodnjakov, ki dobivajo vodo iz višje ležečih izvirov, drugi deli Banjške planote pa se večinoma napajajo iz kapnic.

A dneva kljub temu, da je bila skoraj tema, še ni bilo konec. Za piko na i so nas v prostorih Krajevne skupnosti (KS) Kal nad Kanalom pogostili člani KS Kal nad Kanalom, Aktiv kmečkih žena Kal nad Kanalom in Turistično društvo Kal nad Kanalom in s tem pokazali, kako lahko tudi majhne skupnosti stopijo skupaj in dokažejo, kaj zmore skupna želja po ohranitvi šeg in navad, ki so jih določali nekoč in jih nevede določajo tudi danes.

Tako smo zaključile ekskurzijo po poteh naravnih lokalnih virov Banjške planote, med katerimi so bili: reliefne izoblikovanosti, vode, gozd, kamnine in prijazni ljudje, ki so nam segli do srca. Polnih želodcev, nepozabnih doživetij in nasmejanih obrazov smo že v trdi temi zapustile ta prelepi konec Slovenije, kamor se bo, verjamem, da vsaka izmed nas še z veseljem vrnila.

Tina Krošelj

kroelj.tina@gmail.com

Slika 4: Skupinska slika udeležencev ekskurzije (foto: Anita Selčan).

Slika 1: Skupinska fotografija udeleženk izmenjave ob Severnem morju (foto: arhiv Estere Popovič).

Kdaj: **7.–17. 3. 2014**
Kje: **Utrecht, NIZOZEMSKA**

Glavni cilj naše izmenjave je bil Utrecht, v katerega smo prispele šele po nekaj dneh. Potovanje smo namreč podaljšale, saj smo se odločile raziskati še zanimivosti Bruslja in Amsterdama. Naša pot se je tako začela v Bruslju, kjer smo si ogledale različne mestne četrti, Atomium in ob enem izkusile podzemno vožnjo po etnično raznolikem mestu. Stari del mesta smo si ogledale v družbi fantov iz EGEE Bruselj, ki so nas za konec peljali še na pravo belgijsko pivo. Po dveh dneh potepanja po Bruslju se je naša pot nadaljevala v Amsterdam, mestu tulipanov, koles, kanalov, mostov in ozkih ulic ter hiš. Na vsakem koraku smo se srečevale s tujci, kar za Amsterdam sploh ni čudno, saj je skoraj polovica prebivalcev v mestu turistov. Le nekaj minut vožnje z dvonadstropnim vlakom iz Amsterdama in že smo se znašle na sipinah in peščenih obalah Severnega morja, kamor nas je pospremila EGEE Amsterdam.

Vsa zabava pa se je zares začela šele 12. 3. 2014, ko smo prispele v univerzitetno mesto *Utrecht*. Mesto ima okoli 327.000 prebivalcev in leži na vzhodni strani območja *Randstad Holland*. Podobno kot v Amsterdamu tudi v Utrechtu najdemo ozke hiše in ulice s srednjeveškim mestnim jedrom ter kanali, po katerih je nekoč potekala izmenjava blaga.

Za začetek izmenjave nas je seveda čakal tradicionalni kviz, s katerim so študentje želeli preveriti naše znanje o Nizozemski. 25 % površine Nizozemske leži pod morsk gladino. Geografija na Nizozemskem je zato zelo močna na področju regionalnega planiranja, kar je posledica vzdrževanja poseljenih območij pred vdorom voda, hkrati pa ustvarjajo nova območja, primerna za poselitev, kmetijstvo in gospodarske dejavnosti. Da bi se bolje seznanili s tem področjem, so nam študentje pripravili krajše strokovno predavanje, kateremu je sledila še »ko-

lesarska« ekskurzija v *Leidsche Rijn*– novo načrtovano območje (skoraj manjše mesto) namenjeno bivalnim in gospodarskim funkcijam. Posebnost vseh načrtovanih območij je ohranjanje skupne identitete naselja in prebivalcev, kar dosežejo z ohranjanjem kulturne dediščine. Skozi *Leidsche Rijn* je nekoč vodila rimska cesta, zato sredi naselja srečamo rimski stolp, ki je najvišji med vsemi okoliškimi zgradbami. Nasproti ostalim nizozemskim mestom z značilnostarejšo gradnjo stoji moderni *Rotterdam* z znanim Erazmovim mostom. Pristaniško mesto, ki je nastalo zaradi potreb trgovanja, je bilo po II. svetovni vojni popolnoma uničeno. Prebivalcem sta tako ostali dve izbiri: ali mesto renovirati ali obnoviti staro gradnjo? Odločili so se za prvo izbiro, kar se danes odraža z večinsko moderno arhitekturo, ponekod povezano s starejšo. Priznani arhitekti so uspeli ustvariti novo, avantgardno, futuristično mesto.

Na nizozemskem se študij geografije strogo deli na družbeno in fizično geografijo. Na naše presenečenje so bili vsi naši gostitelji družbeni geografi. Kljub temu so nam organizirali tudi fizičnogeografsko delo na terenu. Pri tem delu izmenjave smo se pozabavali s sestavo prsti, ki v svojih horizontih vsebuje glino z ostanki šote, v svojem najglobljem delu pa pesek z ostanki morskih usedlin. Na terenu so nas želeli prepričati, da Nizozemska le ni popolnoma ravna, saj je reka s spreminjanjem svojega toka ustvarjala valovito površje.

Očitno je, da smo se na izmenjavi naučile in izkusile veliko novih stvari, ki pa smo jih doživljale ob prijetni in zabavni družbi. Program namreč ni vseboval le resnih obveznosti, ampak tudi veliko zabave, kar obsega večerno druženje, spoznavanje nizozemskih in tujih študentov ter obiskovanje različnih pubov.

Estera Popovič
estera.popovic@gmail.com

Lea Rebernik
rebernik.lea@gmail.com

KAJ IMAJO SKUPNEGA STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA V RIBNICI IN ŠTUDENTI GEOGRAFIJE?

Študentom geografije se velikokrat zgodi, da ostanemo nekoliko v zadregi, ko nas drugi vprašajo: »Kje, razen v šoli, se lahko geograf sploh še zaposli?« In začnemo naštevati razne inštitute, urade, občine, agencije ... in potem se počasi že konča. Nato nas vprašajo, kaj pa recimo lahko na teh delovnih mestih nek geograf konkretno naredi. Odgovor se po navadi vrta okoli GIS-ov, ki jih širša javnost ne pozna preveč dobro in ne ve, o čem točno govorimo, morda rečemo še kakšno o varstvu okolja, nadaljevanje pa je že bolj odvisno od naše domišljije, iznajdljivosti in osebnih interesov.

V lanskem in letošnjem šolskem letu pa sva imeli midve in še kar nekaj najinih geografskih kolegov možnost, da zgoraj omenjeni pogovor popestriva z nečim čisto konkretnim in razumljivim. V okviru predmetov o podeželju in turizmu na 2. stopnji, ki jih vodita profesorica Irma Potočnik Slavič in profesor Dejan Cigale, smo se na pobudo občine Ribnica lotili priprave Strategije razvoja turizma v občini Ribnica. Naš končni izdelek je dokument oziroma predlog dokumenta, ki govori o trenutnem stanju turizma v Ribnici ter o izzivih in viziji turizma v prihodnje.

Dokument lahko v grobem razdelimo na dva dela. V prvem, strateškem delu smo najprej izdelali temeljito analizo stanja turizma v Ribnici in širši okolici. Za naročnike sta bili iz tega dela zanimivi dve anketi: prva, ki je bila izdelana med prebivalci Ribnice, nam je sporočila, da so Ribničani zainteresirani za razvoj predvsem turizma na kmetiji, pohodništva in kolesarjenja ter kulturnega turizma. Z drugo anketo pa smo poskušali ugotoviti prepoznavnost občine Ribnica kot turistične destinacije med prebivalci Osrednjeslovenske statistične regije. Ugotovili smo, da je Ribnica najbolj prepoznana po suhi robi, in da ji manjka predvsem bolj raznolika turistična ponudba. Vse to nas je pripeljalo do vizije razvoja turizma v Ribnici, ki naj bi po našem mnenju bila povezana predvsem s trajnostnim razvojem kulturnega, podeželskega, športnorekreacijskega in družinskega turizma ter turizma korenin, ki je povezan s slovensko diasporo po svetu. Za boljšo izvedbo strategije in nadaljnje upravljanje turističnega območja pa bi bilo treba bolje organizirati in povezati turizem tako na lokalni kot tudi na regionalni ravni, vzpostaviti ugodnejše finančno okolje za domače in tuje investitorje na področju turizma ter ozaveščati in izobraževati lokalno prebivalstvo o priložnostih, ki jih turizem prinaša.

Drugi del dokumenta smo namenili nekaterim konkretnim izvedbenim predlogom, za katere menimo, da bi izboljšali trenutno turistično ponudbo in nakazali smer, v katero se lahko turizem v Ribnici razvija v prihodnosti.

Prvi predlog se dotika predvsem izboljšanja promocije turizma v Ribnici (posodobitev občinske spletne strani, lastna blagovna znamka, predstavitev v tujih turističnih vodnikih, aplikacija za pametne telefone ipd.). Naslednji predlog poskuša s krožno kolesarsko orientacijsko potjo, ki bi izkazovala čim več plati ribniške identitete, bolj povezati in nadgraditi že obstoječo turistično ponudbo in infrastrukturo v Ribnici. Zadnji izvedbeni predlog, ki je gotovo tudi najbolj vizionarski, pa je gozdni hostel, ki bi nudil prenočitev za turiste v neposredni bližini gozda, hkrati pa bi služil tudi kot gozdarsko izobraževalno središče, v katerem bi se organizirala teoretična in praktična izobraževanja na področju gozdarstva za lastnike gozdov, študente in druge. Vse tri predloge smo oblikovali na podlagi več terenskih obiskov Ribnice, preučitve literature in pregleda različnih, predvsem turističnih, strani svetovnega spleta.

V februarju 2014 smo v Rokodelskem centru Ribnica naš izdelek tudi predstavili občini in vsem ostalim, ki bi jih to lahko kakorkoli zanimalo. Zbralo se nas je res veliko, obiskovalci so strategijo sprejeli z odobravanjem, hkrati pa so jo tudi kritično pokomentirali in poudarili, da je za njih pomembno to, da so v razvoj turizma in kraja nasploh vključeni tudi domačini, in da imajo od razvoja turizma tudi sami kakšno korist.

Koristi od priprave Strategije turizma za občino Ribnica pa ne bodo imeli samo domačini Ribnice, ampak tudi vsi študenti, ki smo sodelovali pri tem projektu. Za vse nas je bila dragocena izkušnja, da smo lahko pripravljali dokument za konkretnega naročnika in nekaj, s čimer se lahko kdo od geografov sreča tudi na prihodnjem delovnem mestu. Priprava strategije razvoja turizma je tudi dokaz, da je znanje geografije zelo uporabno in potrebno pri pripravi takih in podobnih dokumentov. Od naročnikov pa je odvisno, kaj bodo od strategije uporabili in konec koncev tudi iztržili.

Sara Štempelj
Urška Jezeršek

urska.j20@gmail.com

PROSTORSKA IN FUNKCIJSKA PREOBRAZBA STAREGA MESTNEGA SREDIŠČA CELJA

Celje se kakor preostala mesta po Evropi in svetu v zadnjem času srečuje s trendom praznjenja in zmiranja starega mestnega središča. Pri tem prihaja do sprememb v namembnosti zemljišč, poslovni prostori se širijo na račun zmanjševanja stanovanjskih površin, spreminja pa se tudi starostna struktura prebivalstva. Prispevek povzema glavne ugotovitve zaključne seminarske naloge, v kateri sem predstavil prostorske in funkcijske spremembe, s katerimi se je celjsko mestno jedro soočilo v zadnjih dvajsetih letih.

Obravnavano območje starega jedra sem na podlagi pregledane literature omejil na Mestno četrt Center, ki obsega najbolj historični in osrednji del mesta. Na južni strani ga omejuje reka Savinja, na vzhodu železniška proga, na severni strani meja poteka po Levstikovi ulici, na zahodu pa se zaključuje pred stanovanjskimi hišami na Otoku.

PROSTORSKA PREOBRAZBA

Glavno determinanto pri razvoju starega dela mestnega jedra in kasnejšemu razvoju širšega mesta nasploh je predstavljala naravna lega v najnižjem, jugovzhodnem delu Celjske kotline ob sotočju Savinje in Voglajne (9, 5). V mestu je viden vpliv treh zgodovinskih obdobj, ki so na današnji podobi mesta pustila največji pečat. Antično obdobje nakazuje potek glavnih ulic, ki se sekajo pod pravim kotom in s tem jasno nakazujejo rimsko zasnovo mest ter ostanek rimske Celeie. Srednjeveško obdobje, ki je sledilo, je v večjem delu mestnega jedra pustilo svojevrsten značaj (10). Še danes so razvidni elementi strjene zazidanosti, različne višine stavb, ozke in zalomljene ulice ter trg kot edini večji javni neposeljeni prostor (4). V času industrializacije pa se je pričela širitev mesta nav-

zven z ravnimi ulicami, s pretežno stanovanjsko na severu in poslovno namembnostjo stavb na vzhodni strani mesta (12).

Starost stavb

Mestno jedro lahko glede na starost stavb v grobem razdelimo na starejši in novejši del. Za starejšega, ki obsega osrednji in južni del, so značilne najstarejše stavbe, večino še ohranjenih so zgradili še pred letom 1783 (14, 16). Kontrast starejšemu dajeta skrajni vzhodni in severni del, torej novejši del mestnega jedra s svojo heterogeno zgradbo. Značilno je prepletanje stavb, ki so bile zgrajene do leta 1918, s stanovanjskimi bloki ter poslovnimi in drugimi javnimi zgradbami zlasti iz 60. let prejšnjega stoletja. Gre za nekdanje obrobje mestnega središča, ki je bilo pozidano z manjšimi stanovanjskimi zgradbami, ki pa so jih do danes skoraj povsem nadomestile javne zgradbe ter stanovanjsko-poslovni prostori (16).

Je pa mestno jedro v zadnjih dvajsetih letih doživelo kar nekaj preobrazb. Na koncu 80. in v začetku 90. let so zgradili dva poslovna objekta v strogem starem delu, leta 2004 pa so na zahodni vstopni strani v mestno jedro zgradili velik stanovanjsko-poslovni objekt Maksimilijan (3, 6). Mesto je tako pridobilo trideset novih stanovanj in dodatne poslovne prostore. V letu 2009 so obnovili tržnico, na skrajnem vzhodnem delu pa zgradili novo garažno hišo in nakupovalni center Celeiapark. Zadnji večji poseg se je zgodil leto pozneje, ko so prenovili in razširili mestno knjižnico (17).

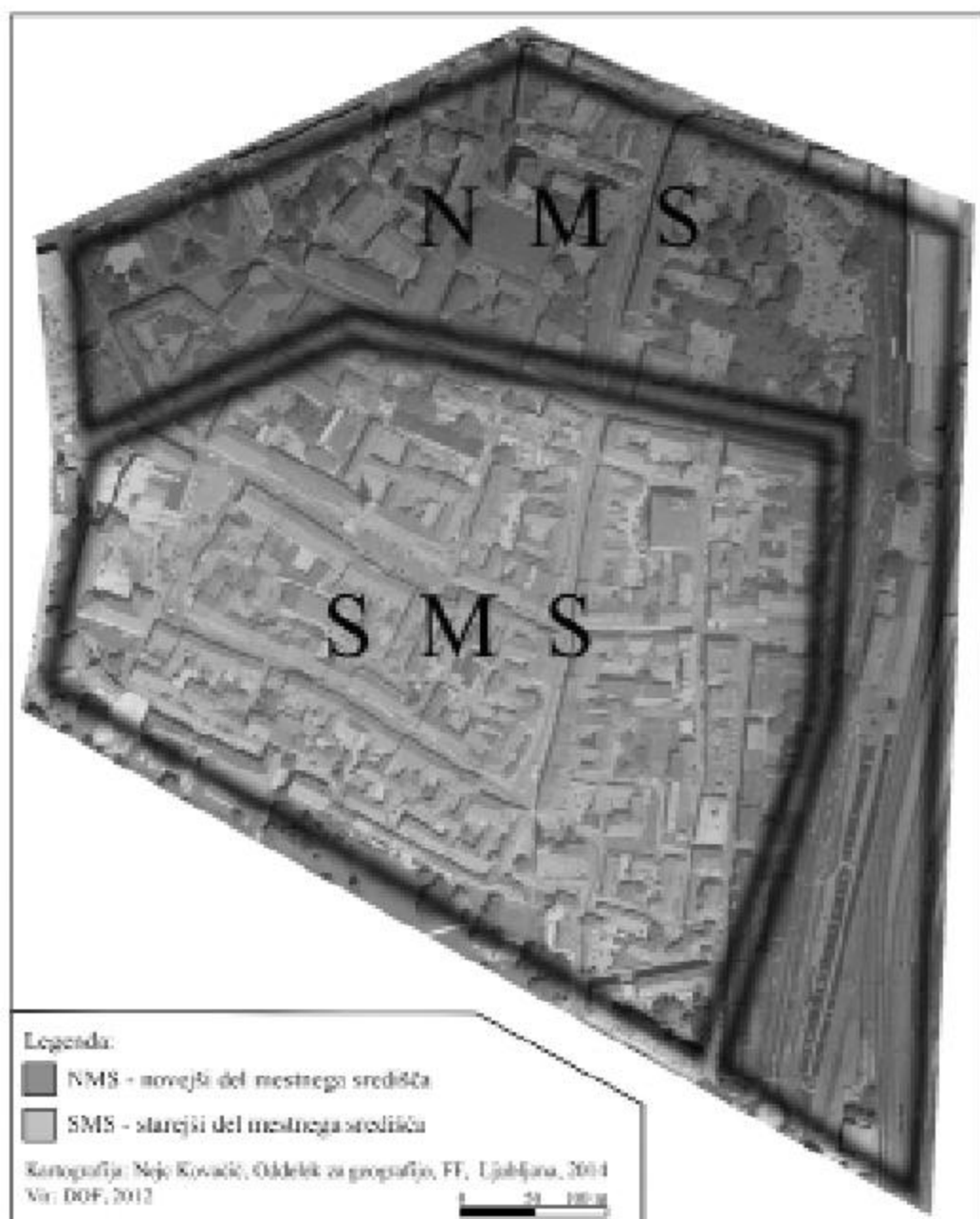
FUNKCIJSKA PREOBRAZBA

Struktura stavb po namenu

Namembnost stavb se na obravnavanem območju ni bistveno spreminjala. Morfološko zgradbo še vedno opredeljuje sklenjena zazidava in prevlada eno- ali dvonadstropnih večnamenskih stavb (14, 16). V pritličnem delu so prostori namenjeni izvajanju predvsem poslovnih in storitvenih dejavnosti, medtem ko v zgornjih nadstropjih prevladujejo bivanjski prostori. Te večnamenske stavbe so locirane neposredno ob večjih ulicah v mestnem središču (Prešernova ulica, Gosposka ulica, Glavni trg, Cankarjeva ulica, Stanetova ulica, Levstikova ulica). Se pa v zadnjih letih širijo poslovni prostori tudi v višja nadstropja, ki so bila prvotno namenjena za stanovanja.

Slika 1: Krekov trg, Hotel Evropa v ospredju (8).

Slika 2: Splošen prikaz morfološke zgradbe (2).

Nestanovanjski objekti so v mestnem jedru namenjeni izvajanju kulturnih, poslovnih, vzgojno-izobraževalnih in gostinskih dejavnosti (14). Njihova koncentracija je predvsem na Prešernovi ulici in Trgu celjskih knezov, kjer so objekti namenjeni sodišču, zaporu, bankam in občini. V južnem delu mesta se tem objektom pridružujejo še knjižnica, glasbena šola, muzej in stolna cerkev. Na vzhodni strani mesta se nahajajo poslovni objekti, v katerih svoje dejavnosti ponujajo zavarovalnice, podjetja za projektiranje, železniška postaja, pošta, banke in nakupovalni center. Fond večjih nestanovanjskih stavb poleg posameznih garaž dopolnjujejo še gledališče, osnovna šola, srednja šola in vrtci ter veleblagovnica.

Delež stavb, namenjenih izključno bivanju, je najmanjši. Nekaj posameznih večstanovanjskih hiš se nahaja v južnem delu mestnega središča, v severnem delu pa so locirani stanovanjski bloki.

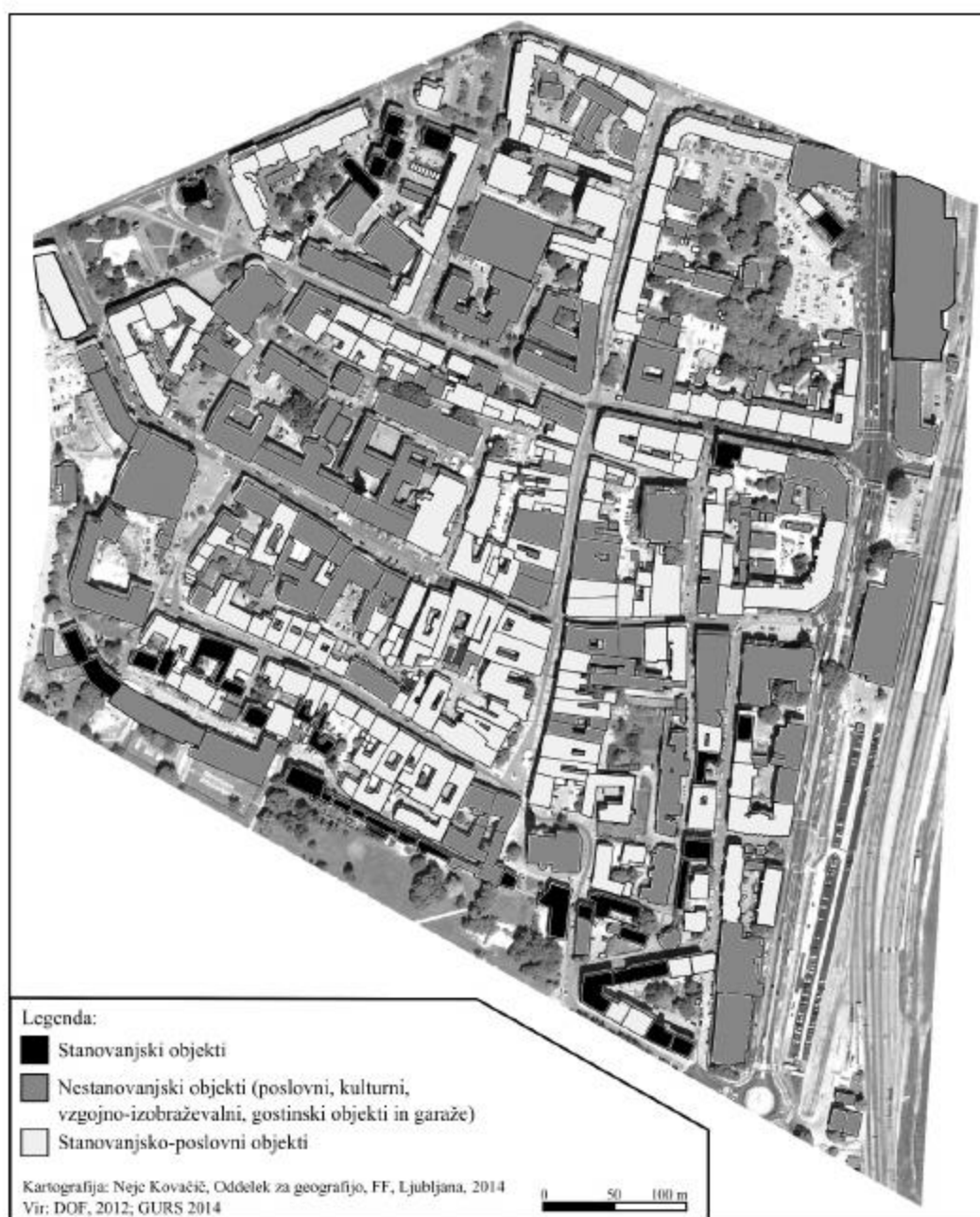
Dejavnosti v mestnem središču

Več sprememb je mestno jedro doživelo na področju izvajanja dejavnosti. Na podlagi evidence podatkov za odmero nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča iz let 2005 in 2013 sem pričakovano ugotovil, da največji delež v mestu zasedajo storitvene dejavnosti. Čeprav se je v iz-

branem obdobju število teh dejavnosti zmanjšalo za nekaj več kot 60 (od tega največ trgovin, gostiln in ponudnikov osebnih storitev), ostaja trgovinska dejavnost prevladujoča gonilna sila živosti mestnega jedra (11). V sklopu pomembnejših storitvenih dejavnosti je potrebno izpostaviti tudi gostinsko ponudbo, v kateri prevladujejo bifeji in manjši lokali, čeprav je tudi tukaj moč opaziti trend praznjenja lokalov kot posledica denacionalizacije in previsokih najemnin za najemnike. Previsoke najemnine so breme tudi marsikaterim lastnikom trgovin, ki se raje odločajo, da svojo ponudbo ponudijo v nakupovalnih centrih na robu mesta, s čimer pa mestno jedro ostaja oropano ponudbe (14).

Kar zadeva industrijo, gradbeništvo in promet, se je število stavbnih zemljišč za izvajanje teh vrst dejavnosti zmanjšalo predvsem zaradi prizadevanja občine, da bi te dejavnosti prestavila izven mesta oziroma vsaj na obrobje starega dela. Njihova prostorska umeščenost namreč ni v vseh primerih ustrezna, saj povzroča moteč hrup, dostavna vozila pa uničujejo vozne površine (11).

nadaljevanje na strani 53 --->

Slika 3: Namembnost stavb (2, 7).

DIDAKTIKA GEOGRAFIJE

RAZVOJ IN POMEN DIDAKTIKE GEOGRAFIJE

dr. Tatjana Resnik Planinc, izr. prof.
tatjana.resnik@ff.uni-lj.si

asist. Mojca Ilc Klun, prof. geo. in zgo.
mojca.ilc@ff.uni-lj.si

Da bi pouk geografije odgovarjal zahtevam vseživljenjskega izobraževanja in razvijal mišljenje in ustvarjalno delovanje učencev, so potrebni kakovostni in sposobni učitelji, ki se poslužujejo sodobnih učil in učnih pripomočkov (1).

IZVLEČEK

Prispevek obravnava razvoj in pomen šolskega predmeta geografija in didaktike geografije kot znanstvene vede na slovenskih tleh od njunih začetkov do danes. Kratkemu orisu razvoja šolskega predmeta geografija sledi prikaz sistema izobraževanja bodočih učiteljev geografije. V zaključku so nakazane smernice bodočega razvoja didaktike geografije v Sloveniji.

Ključne besede: didaktika geografije, geografija, pouk geografije, Slovenija.

Geografija je kot šolski predmet na slovenskih tleh zakoreninjena že več kot štiristo let, prav tako pa ima tudi didaktika geografije pri nas razmeroma dolgo in bogato tradicijo, saj lahko njene začetke postavimo že v leto 1891, ko je izšla Metodika zemljepisnega pouka Franca Orožna. Obenem pa je tudi zavest o potrebi po strokovnem izobraževanju učiteljev geografije v okviru didaktike geografije kot samostojne znanstvene vede v slovenskem prostoru stara že več kot sto let (2).

KRATEK PREGLED ZGODOVINE ŠOLSKEGA PREDMETA GEOGRAFIJA IN DIDAKTIKE GEOGRAFIJE NA SLOVENSkih TLEH

O začetkih šolskega predmeta geografija lahko govorimo že od druge polovice 16. stoletja dalje. Leta 1575 je namreč Adam Bohorič v svojem Šolskem redu predvidel poučevanje uvoda v geografijo v štirirazredni protestantski ljubljanski gimnaziji (3). Sam je v Ljubljani celo poučeval nadarjene učence osnove geografije in astronomije (5). S poučevanjem osnov geografije v šolah so nadaljevali tudi slovenski jezuiti, ki so bili za razvoj slovenskega šolstva v 16. stoletju izredno pomembni. V študijskem redu jezuitskega kolegija v Ljubljani je med filozofske študije v drugem letniku sodila tudi fizika z matematiko in geografijo (3). V obdobju razsvetljenstva je leta 1752 Marija Terezija zahtevala, da se vsebina predmetov jezuitskih gimnazij razširi in mednje vključi tudi geografija, s čimer je geografija postala eden od šolskih predmetov, ki je bil v naslednjih desetletjih bodisi samostojni predmet, ali predmet, priključen k zgodovini (5, 3).

V začetku 19. stoletja so potekala tudi izobraževanja in usposabljanja za učitelje v obliki nekajmesečnih tečajev (vsaj šestmesečni tečaj za poučevanje na normalki in trimesečni tečaj za poučevanje na trivialki). Bodoči učitelji na trivialkah so v okviru teh tečajev imeli predavanja iz pedagogike verouka, pisanja, pravopisa, izgovorjave, slovnice in računanja, nemške slovnice, specialne metodike črk, črkovanja in branja, kaligrafije ter črkovanja in pisanja ob narekih. Na tečajih, ki so trajali šest mesecev, pa so se učili tudi o pisanju v latinici, geografiji in o specialnih metodah poučevanja geografije. Po enem letu poučevanja je lahko kandidat zaprosil za opravljanje izpita za poučevanje (5).

V času Ilirskih provinc je prišlo na Slovenskem do nekaterih sprememb tudi na področju šolstva. Uvedeno je bilo enotno 4-razredno osnovno šolstvo, kjer so učenci pridobivali osnovna znanja, medtem ko so poklicna znanja lahko pridobili na višjih strokovnih šolah. Novost je bila tudi v tem, da je bilo šolstvo ločeno od Cerkve, kar je privedlo do tega, da duhovniki niso več smeli poučevati (5). Po koncu Ilirskih provinc so avstrijske oblasti vrnilo izobraževanje v roke Cerkve in ponovno uvedle nedeljsko cerkveno šolo, ki je leta 1816 postala obvezna za vse učence v starosti od 12 do 15 let (5).

Leto 1848 je bilo revolucionarno tudi na področju izobraževanja. Takratno ministrstvo za izobraževanje je imenovalo delovni odbor za pripravo načrta za reorganizacijo šolstva. Na podlagi tega se je razširil predmetnik v osnovnih šolah, pri čemer so posebno pozornost namenili maternemu jeziku, poudarili pa tudi pomen znanja svetovne in

- 1575** Adam Bohorič v »Šolskem redu« predvidi poučevanje uvoda v geografijo za štirirazredno protestantsko ljubljansko gimnazijo.
- 1599** Med filozofske študije jezuitskega kolegija v Ljubljani sodi tudi fizika z matematiko in geografijo.
- 1704** V jezuitskem kolegiju v Ljubljani uvedejo filozofske študije.
- 1736** V okviru jezuitskega kolegija se omenjajo diskusije o zgodovini in geografiji.
- 1752** Marija Terezija zahteva uvedbo predmeta geografije v jezuitske kolegije.
- 1754** Jezuiti ustanovijo v Trstu dveletno pomorsko šolo, kjer poučujejo tudi geografijo (leta 1774 to šolo preme-
stijo na Reko, leta 1784 pa jo ponovno obnovijo v Trstu).
- 1764** Z Gasparijevim učnim načrtom se geografijo razporedi v vseh šest razredov (gre za pregled fizične geogra-
fije po celinah).
- 1774** Splošna šolska naredba za osnovne šole uvede trivialke oziroma glavne šole, kjer so po izbiri lahko pouče-
vali tudi geografijo, in normalke, v katerih so poučevali skupaj geografijo in zgodovino.
- 1775** Gratian Marx izdela reformni načrt, ki v gimnazijah predvideva matematiko, zgodovino, geografijo in nara-
voslovje.
- 1805** V trivialkah, trirazrednih glavnih šolah, normalkah in nižjih gimnazijah se pri domoznanstvu poučujeta
geografija in zgodovina. Na šestmesečnih tečajih za učitelje glavnih šol poučujejo tudi zemljepis s specialno
metodiko zemljepisnega pouka.
- 1810** Pouk zemljepisa in zgodovine poteka v ljubljanski ilirski gimnaziji v prvem razredu v slovenščini, v nasle-
dnjih dveh pa v francoščini (2 uri na teden).
- 1811** Preureditev francoskega šolskega sistema zaradi varčevanja. Ukinitev vseh gimnazij in licejev v Ilirskih pro-
vincah (razen ljubljanskega, kjer pa tudi ni bilo več pouka zemljepisa).
- 1812** Ponovna uvedba zemljepisa v liceju v Ljubljani.
- 1817** V Trstu ustanovljena realka, kjer poučujejo geografijo v italijanščini.
- 1818** Na gimnazijah se ponovno uvaja razredni pouk, kjer lingvisti poučujejo zemljepis in zgodovino.
- 1819** V šestletnih gimnazijah poučujejo zemljepis in zgodovino (3 ure na teden v prvih štirih razredih in 2 uri v
zadnjih dveh razredih). Geografijo in zgodovino poučujejo skupaj po državah in celinah.
- 1834** Na ljubljanski trgovski šoli imajo v prvem in drugem letniku tudi trgovsko geografijo.
- 1848** Ustanovitev osemrazrednih gimnazij; geografija in zgodovina ostaneta skupni predmet.
- 1850** Konec leta izide »Slovensko berilo za prvi gimnazijalni razred« (Dežman je napisal geografske in domo-
znanske vsebine, ki veljajo za najboljši del tega berila).
- 1861** Matej Cigale prevede Heuflerjev učbenik »Kratek popis cesarstva Avstrijskega sploh in njegovih dežel
posebej«.
- 1865** Jesenko napiše Zemljepisno začetnico, Cigale prevede učbenik Antona Schuberta Početni nauk o zemljepi-
su.
- 1870** Ustanovitev sedemrazrednih realk in štirirazrednega učiteljišča, kjer postane geografija samostojen pred-
met.
- 1878** Učni načrt za realke – po njem postane geografija samostojen učni predmet.
- 1905** Šolski in učni red od vsake šole zahteva zemljevide Avstro-Ogrske, domače dežele, Evrope, Palestine, polut
in globus; primanjkovalo je slovenskih stenskih zemljevidov.
- 1919** Ustanovitev Oddelka za geografijo Univerze v Ljubljani.

domače zgodovine z geografijo. Število ur pouka se je podvojilo; tako so na primer geografijo poučevali skupaj z zgodovino, pri čemer so učenci ta predmet poslušali 3 ure na teden, razen v petem razredu, kjer je bilo geografiji in zgodovini namenjenih 5 ur pouka na teden. Ministrstvo je izdalo tudi odlok o izobraževanju učiteljev, ki so morali po novem obiskovati enoletni učiteljski tečaj, kjer so se med drugim učili tudi o geografskih vsebinah in poučevanju nasploh. Omeniti moramo, da so v tem času nastali tudi prvi učbeniki z geografsko vsebino. Fran Malavašič je leta 1849 napisal »Zemljopisje za boli odrašene in podučene učence v šolah na dežel«, Peter Hicinger »Popis sveta s kratko povestnicovskih časov in narodov«, leta 1861 je Matej Cigale prevedel učbenik »Kratek popis cesarstva Avstrijskega sploh in njegovih dežel posebej«, leta 1865 pa je Janez Jesenko napisal »Zemljepisno začetnico« (5).

Pomemben preobrat doživi geografija kot šolski predmet leta 1909, ko postane neodvisen, samostojen šolski predmet v vseh srednjih šolah. Nadgradnjo k temu pomeni leto 1919, ko je bil z ustanovitvijo Univerze v Ljubljani ustanovljen tudi Oddelek za geografijo. Šele leta 1957 se je na Oddelku za geografijo Univerze v Ljubljani začela didaktika geografije poučevati kot samostojen univerzitetni predmet »Metodika pouka geografije«, njen prvi predavatelj pa je bil Mavricij Zgonik (2, 3). Do danes je na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani vsebine didaktike geografije predavalo devet predavateljev, in sicer: M. Zgonik, D. Radinja, D. Kompore, M. Žagar, J. Medved, M. Košak, S. Brinovec, J. Kunaver (2) in T. Resnik Planinc.

Danes je geografija kot obvezen in samostojen predmet z različnim številom ur na leto vključena v osnovno šolo od 6. do 9. razreda, v gimnazijo pa od 1. do 3. oziroma 4. letnika v primeru opravljanja mature iz geografije, medtem ko je na različnih stopnjah poklicnih in srednjih šol bodisi samostojen predmet, ki traja od 1 do 2 let, ali pa del predmeta družboslovje, ki vključuje poleg geografskih še zgodovinske in sociološke vsebine in najpogosteje traja 1 leto. Odgovor na vprašanje, zakaj je geografija kot predmet pomembna v izobraževanju, lahko dobimo v Učnem načrtu za geografijo za osnovno šolo, kjer je pri opredelitvi predmeta zapisano, da je geografija »v program osnovne šole umeščena zato, da učencu pomaga pridobiti znanje, sposobnosti in spretnosti, s katerimi se lahko orientira in razume ožje in širše življenjsko okolje, in da ga vzgaja v pravilnem vrednotenju in spoštovanju okolja, s čimer si pridobi tudi odnos do narave, sebe, sočloveka in družbe. Geografsko znanje je sestavni del temeljne izobrazbe, ker vsebuje védenja o domovini in svetu ter o varovanju okolja in smotrnem gospodarjenju z njim. Zato je to znanje nujno potrebno vsakemu mlademu človeku za nadaljnje izobraževanje, uspešno opravljanje poklica in spodbujanje vseživljenjskega učenja« (6, str. 4). Že iz tega opisa lahko razberemo, da je vloga predmeta geografija v vzgojno-izobraževalnem sistemu zelo pomembna. Skozi stoletja se je tako geografska stroka trudila, da bi se predmet geografija uveljavil v slovenskem šolskem sistemu, da bi mu namenili dovolj veliko število ur, v okviru katerih bi lahko učenci pridobili in usvojili temeljna geografska znanja, spretnosti, sposobnosti in veščine ter, nenazadnje, da bi kot predmet ostal samostojen in ne priključen h kateremu od »sorodnih« predmetov, kot so včasih obravnavali zgodovino in geografijo. Tudi v času sodobnih šolskih reform in prenov mora geografska stroka, zlasti pa didaktika geografije, znati utemeljiti nujno prisotnost geografije v slovenskem vzgojno-izobraževalnem sistemu in na ta način zagovarjati zadostno število ur omenjenega predmeta v šolah.

DIDAKTIKA GEOGRAFIJE KOT UNIVERZITETNI PREDMET

Didaktika geografije se je začela kot samostojni predmet pod imenom Metodika pouka geografije predavati na Oddelku za geografijo Univerze v Ljubljani v študijskem letu 1957/58. V njenih začetkih je predmet obsegal 60 ur predavanj in 60 ur vaj, od reforme študijskega programa leta 1960 pa je bil predmet razdeljen na 1. in 2. stopnjo, z dodatnimi šestdesetimi urami, kar je pomenilo, da je didaktika geografije skupno obsegala 180 pedagoških ur. Z letom 1964 so se razmere za predmet precej poslabšale, saj je prišlo do ukinitve predavanj in vaj iz tega predmeta na 1. stopnji. Leta 1968 so študenti 4. letnika tako imeli le 30 ur predavanj in 30 ur vaj iz Didaktike geografije. Leta 1977 je prišlo v okviru omenjenega predmeta do novih sprememb; didaktika se je namreč vrnila v 2. letnik s predavanji o didaktiki geografije v osnovni šoli (predmetu je bilo namenjenih 120 ur), medtem ko so v 4. letniku študenti obravnavali didaktiko geografije za srednje šole (75 ur predavanj, 30 ur seminarja in 105 ur vaj). Pomembne spremembe je univerzitetni predmet Didaktika geografije doživel leta 1986, ko smo na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani dobili prvega stalno zaposlenega visokošolskega učitelja za področje didaktike geografije. Po tem letu so začela nastajati tudi prva diplomska, magistrska in doktorska dela, vezana na tematiko didaktike geografije, leta 1991 pa je začela izhajati tudi prva slovenska revija, katere vsebina je neposredno vezana na področje didaktike geografije, *Geografija v šoli* (2, 5). Na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani vsaki 2 leti organiziramo tudi že tradicionalne Ilešičeve dneve, ki so namenjeni zlasti strokovnemu spopolnjevanju učiteljev geografije. Leta 1998 je bilo v velik meri na pobudo oddelčne Katedre za didaktiko geografije ustanovljeno tudi Društvo učiteljev geografije Slovenije, ki s svojimi tabori za učitelje, delavnicami in seminarji skrbi za stalno strokovno spopolnjevanje učiteljev geografije v Sloveniji.

Didaktika geografije se je kot univerzitetni predmet razvijala postopno. Nadgrajevala se je vsebina predmeta, spreminjalo se je število ur predmeta, vaj in seminarjev, prav tako pa se je spreminjalo tudi samo ime predmeta od Metodike pouka geografije preko Teorije poučevanja geografije, Specialne didaktike do Didaktike geografije.

Z bolonjsko reformo je stroki uspelo predmet nadgraditi in razširiti, tako da študenti v 1. letniku 2. stopnje dvodisciplinarnega magistrskega študija poslušajo predavanja Didaktika geografije I v obsegu 45 ur, seminar v obsegu 15 ur in vaje omenjenega predmeta v obsegu 30 ur. Že v prvem letniku smo v predmetnik dodali nov predmet Organizacija ter izvedba ekskurzije in terenskega dela v obsegu 15 ur predavanj in 30 ur vaj, saj je prof. Kunaver že v 80. letih prejšnjega stoletja nakažal problem izvajanja terenskega dela pri pouku geografije v slovenskih osnovnih in srednjih šolah (2).

V drugem letniku 2. stopnje nato študentje poslušajo predavanja iz Didaktike geografije II v obsegu 15 ur, seminar v obsegu 45 ur in vaje v obsegu 30 ur. Kot nov predmet pa je v tem letniku dodan predmet, posebej namenjen pedagoški praksi, in sicer je temu predmetu namenjenih 15 ur seminarja, 15 ur vaj in 60 ur dela na osnovni in srednji šoli v okviru pedagoške prakse.

Vse omenjeno se nanaša na področje specialne didaktike, torej didaktike geografije, omeniti pa moramo, da poslušajo študenti od 1. letnika 2. stopnje dalje tudi skupni del pedagoškega modula, ki obsega skupne splošne predmete Psihologijo za učitelje, Pedagogiko, Andragogiko, Didaktiko, opravijo opazovalno prakso, obenem pa izbirajo še med tremi ponujenimi izbirnimi predmeti (Slovenščina za učitelje, Raziskovanje učnega procesa, Humanistika in družboslovje) (4).

Slika 1: Delavnica o zgodnjem kartografskem opismenjevanju otrok v okviru predmeta didaktika geografije 2010/2011 (Vir: Arhiv Katedre za didaktiko geografije FF UL).

Sliki 2 in 3: Terensko delo študentov FF UL in dijakov Gimnazije Bežigrad v Iški vasi v okviru predmeta Organizacija ter izvedba ekskurzije in terenskega dela, april 2014 (foto: Jernej Tiran, 2014).

Učna enota	KT
Psihologija za učitelje*	7*
Didaktika*	5*
Pedagogika*	3*
Andragogika*	3*
Opazovalna praksa (pri psihologiji/ pri didaktiki/ pri pedagogiki/ pri andragogiki)*	2*
Slovenščina za učitelje*	4*
Raziskovanje učnega procesa*	4*
Humanistika in družboslovje*	4*
Didaktika geografije I	6
Didaktika geografije II	6
Pedagoška praksa - geografija	6
Magistrsko delo	9

* na geografijo odpade polovica obveznosti iz skupnega dela pedagoškega modula

Preglednica 2: Obvezni splošni predmeti.

Učna enota	KT
Branje in interpretacija angleških strokovnih besedil za geografe	3
Organizacija in izvedba ekskurzije in terenskega dela	3

Preglednica 3: Obvezni strokovni predmeti.

Učna enota	KT
Geografija Azije	3
Geografija Severne Afrike in JZ Azije	3
Geografija Latinske Amerike	3
Geografija Severne Amerike	3
Geografija Podsaharske Afrike	3
Geografija Avstralije in Oceanije	3

*Študent izbere preostale štiri izmed šestih strokovno izbirnih predmetov (regionalno-geografskih); (dva je izbral že na prvi stopnji) in opravi predpisane obveznosti.

Preglednica 4: Strokovni izbirni predeti (regionalno-geografski).

Splošni izbirni predmeti

Študent izbere zunanje izbirne predmete v skupni vsoti 3 KT. Študentom se priporoči izbira predmetov s področij, ki dopolnjujejo znanja in veščine, pridobljene pri temeljnih in metodoloških predmetih.

Mobilnost

Študent ima zaradi mobilnosti možnost, da 15 KT iz obveznih ali izbirnih enot programa prenese iz študijskih programov spodročja geografije, ki se izvajajo na drugih univerzah.

CILJI VISOKOŠOLSKE DIDAKTIKE GEOGRAFIJE

Pri didaktiki geografije se bodoči učitelji geografije usposablajo za prenos pridobljenega znanja iz skupnih pedagoških predmetov na pouk geografije in prenos didaktične teorije v prakso, seznanijo se z vsemi vidiki geografskega izobraževanja v celotni vertikali izobraževanja ter razvijajo sposobnosti ustreznega pristopa k strokovnim in znanstvenim geografskim vsebinam z namenom njihovega ustreznega prenosa na nižje stopnje vertikale geografskega izobraževanja. Ti izobraževalni cilji se nato nadgrajujejo s posebnim poudarkom na praktičnem delu in usposabljanju študentov za delo v razredu v celotni izobraževalni vertikali. Poleg izobraževalnega pomena dela učitelja geografije se študentje teoretično in praktično seznanijo tudi z vzgojnimi vidiki dela učitelja. Razvijajo zmožnost samoopazo-

vanja, samoocenjevanja in samorefleksije razrednih izkušenj, lastnih prepričanj in stališč o poučevanju in učenju geografije, zavedo se pomena nenehnega lastnega izobraževanja za stalno obnavljanje znanja ter za aktualizacijo, inovativnost in svežino pouka geografije.

Težimo k pridobivanju, izpopolnjevanju in nadgrajevanju kompetenc, ki jih bodoči učitelji geografije potrebujejo za samostojno in suvereno delo v izobraževalnem procesu:

- izkazovanje strokovnega geografskega znanja, ki dosega in presega trenutne zahteve šolskega kurikulumuma;
- načrtovanje in pripravljane koherentnih učnih enot ter njihova smiselna povezava in nadgradnja (konkretizacija geografskega kurikulumuma) na vseh stopnjah šol v Sloveniji;
- izbor ustreznih učil in učnih pripomočkov;
- predstavljanje vsebine tega, kar se poučuje, na učenem primeren način;
- utemeljiti vsebino poučevanja na podlagi znanja in razumevanja učnega procesa, kurikularnih zahtev, razvoja otroka na splošno in konkretnih potreb učencev.

DIDAKTIKA GEOGRAFIJE KOT ZNANSTVENO RAZISKOVALNA DISCIPLINA

V zadnjem desetletju in pol se Didaktika geografije zelo intenzivno vključuje v mednarodne in nacionalne znanstveno raziskovalne projekte, med katerimi velja posebej izpostaviti naslednje: R.A.V.E. Space (*Raising Awareness of Values of Space*), HERODOT, ExHEGeT (*Exchanging Horizons in European Geography Teaching*), PAM-INA (*Perception, Attitude, Movement – Identity Needs Action*), Dobimo se na postaji ter Šolski učbeniki kot orodje za oblikovanje geografskih predstav o slovenskih pokrajinah. V okviru naštetih projektov so bile opravljene številne raziskave tudi med slovenskimi učenci in dijaki ter učitelji ter na podlagi rezultatov le-teh razvita številna nova učila, priročniki za učitelje in nove učne metode za kvalitetnejši pouk geografije v osnovnih in srednjih šolah. V obdobju trajanja projekta R.A.V.E. Space smo opravili tudi obsežno raziskavo učnih načrtov ter natov sklopu prenove letih leta 2008 dosegli integracijo ključnih rezultatov projekta v že obstoječe splošne in operative cilje pouka tako geografije kot še nekaterih drugih predmetov. Didaktika geografije tako intenzivno skrbi za znanstveno raziskovalno delo znotraj stroke ter obenem omogoča prenos aktualnih rezultatov raziskav v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem.

VIRI IN LITERATURA:

1. Curić, Z., 2001. Multimedia u nastavi geografije. *Metodika*, 2, 2-3, str. 253.
2. Kunaver, J., 1989. Didaktika geografije včeraj, danes in jutri. V: Plut, D. (ur.). *Geografija in aktualna vprašanja prostorskega razvoja: 70 let geografije na ljubljanski univerzi*. Dela, 6, Ljubljana, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete, Znanstveni inštitut, str. 40-51.
3. Pouk geografije na Slovenskem v kronološkem zaporedju: URL: <http://www.ssolski-muzej.si/slo/exhibits.php?item=83> (citirano 23. 4. 2014).
4. Predstavitveni zbornik študijskega programa: Drugostopenjski magistrski pedagoški dvopredmetni študijski program Geografija. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo. URL: http://www.ff.uni-lj.si/Portals/0/Dokumenti/Studij/Druga%20stopnja/PredstavitveniZborniki/PedagoskiDvopredmetni/Geografija-DVOP_PED.pdf (citirano 24. 4. 2014).
5. Resnik Planinc, T., 2014. Development and Present Situation of Slovenian Didactic of Geography. *Annales Univeritatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia Geographica IV*, str. 110 – 125.
6. Učni načrt. Program osnovna šola. Geografija. 2011, Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, 39 str.

VKLJUČEVANJE VSEBIN S PODROČJA DEDIŠČINE V GEOGRAFSKI POUK

Anja Praprotnik, prof. ang. in geo.

anja.praprotnik@gmail.com

Dediščina je že dolgo ena osrednjih vsebin geografskega izobraževanja. Tudi v aktualnih učnih načrtih za geografijo v osnovni in srednji šoli igra pomembno vlogo že v sami opredelitvi predmeta, kar pomeni, da se izobraževanje o dediščini smatra za eno osnovnih izobraževalnih poslanstev geografije. Podrobna analiza učnih načrtov in pregled literature iz specialne in splošne didaktike pa pokažeta, da klasičen pristop k poučevanju dediščine ne zadošča več, saj je osredotočen zgolj na naštevaje posameznih dediščinskih enot, njihovo opisovanje in postavljanje na zemljevid. Geografija kot veda, splošne didaktične smernice, s tem pa tudi šolska geografija so se spremenili in z njimi se mora spremeniti tudi pristop k poučevanju o dediščini; preiti mora od golega »kaj« in »kje« na »zakaj« in »kako« ter dediščino obravnavati kot sestavni element kompleksno povezanega prostora.

Ker učni načrti nikjer konkretno ne določajo, koliko, kje in kako naj učitelj obravnava dediščino (1), je nujno razmisliti o tem, kako lahko izobraževanje o dediščini prilagodimo splošnim zahtevam geografske stroke in didaktike. Ta cilj zasleduje tudi diplomsko delo Naravna in kulturna dediščina v geografskem izobraževanju, v sklopu katerega smo na podlagi splošnih in specialno didaktičnih smernic zasnovali, načrtovali in izvedli enega izmed možnih pristopov k sodobnem poučevanju dediščine pri pouku geografije, ki naj služi kot primer dobre prakse.

O DEDIŠČINI

Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine definira dediščino kot zapuščino naše preteklosti, ki je edinstvena, posebna, znamenita in nenadomestljiv vir življenja in navdiha (2). Področje dediščine je izjemno široko in raznoliko, zato je za lažjo predstavo organiziranost dediščine v Sloveniji prikazana na Sliki 1.

Čeprav je poznavanje različnih vrst in tipov dediščine za učitelje lahko koristno, je za potrebe geografskega izobraževanja je bolje, če dediščino obravnavamo celostno, le tako bodo namreč učenci tudi svoje življenjsko okolje razumeli kot kompleksno celoto (3). Dediščina kot odraz kompleksne povezanosti naravnega in družbenega okolja je namreč izjemno dragocena učna vsebina za geografsko izobraževanje v osnovni in srednji šoli.

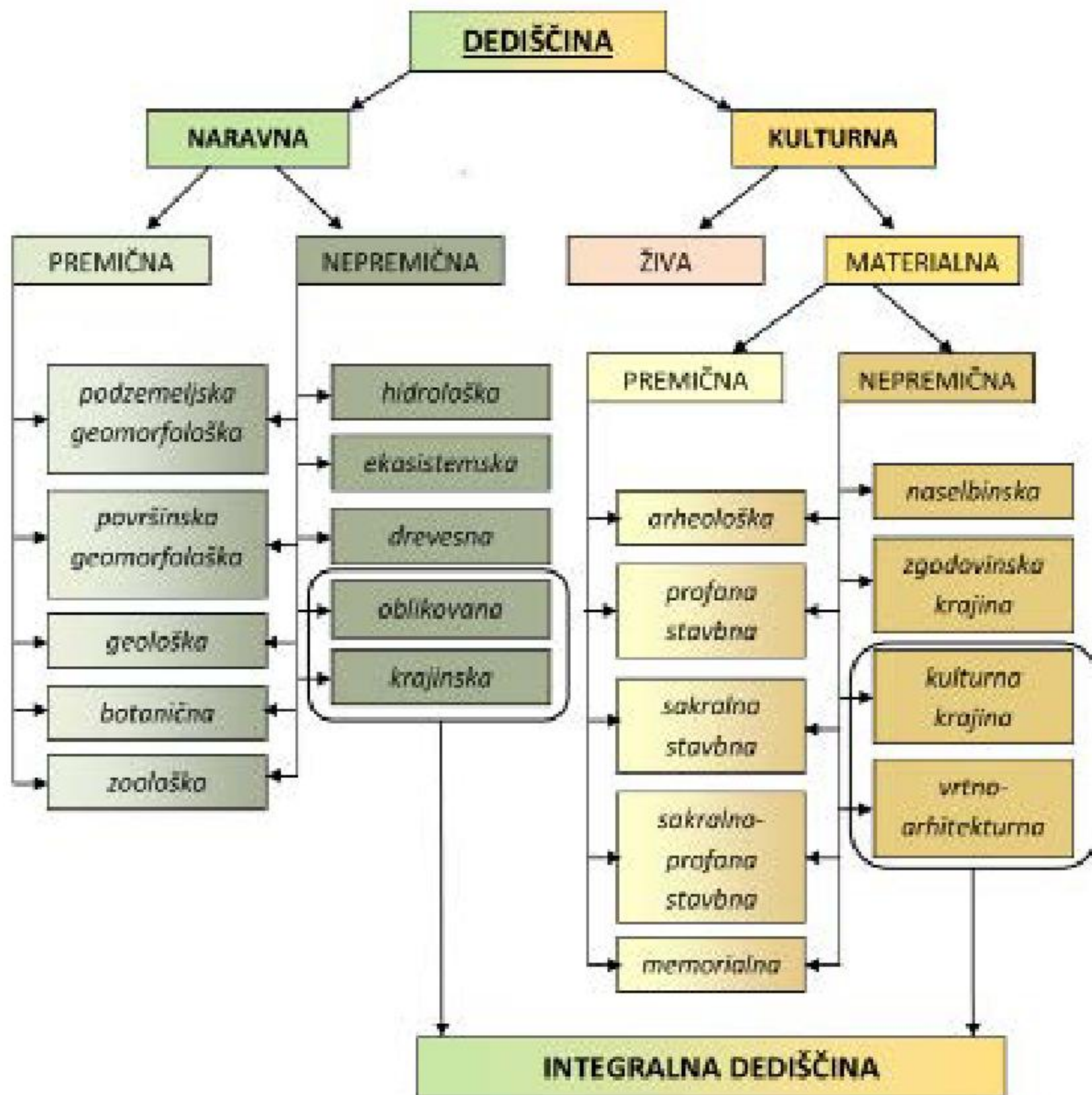
VLOGA DEDIŠČINE V GEOGRAFSKEM IZOBRAŽEVANJU

Dediščina je **vir znanja**, saj so območja naravne dediščine izvrstne učilnice v naravi (4), ki nazorno prikazujejo, kako se naravnogeografski dejavniki med seboj prepletajo, pa tudi kako se je človek na naravno okolje prilagodil in ga preoblikoval (5). Globalno gledano je dediščina izjemno pestra ter tako pomaga učencem spoznavati številne različne pokrajine sveta, tako iz naravno- kot iz družbenogeografskega vidika (6).

Ohranjanje naravne dediščine je pomembno zaradi ohranjanja biotske in ekosistemske raznovrstnosti (4), vendar ima velik **ekološki pomen** tudi kulturna dediščina. Je namreč nosilka trajnostnega razvoja, odraz človekovih preteklih prizadevanj po življenju v danem naravnem okolju na način, ki okolja ne izčrpa, temveč omogoča dolgotrajno blaginjo (7). Ker je vzgoja za trajnostni razvoj eno izmed temeljnih izobraževalnih poslanstev geografije, je dediščina pomembna učna vsebina tudi s tega vidika.

Ekonomski pomen dediščine je predvsem v njenem turističnem potencialu ter visoki dodani vrednosti izdelkov obrti, ki imajo na nekem območju že dolgo tradicijo (3). Smotrno trženje dediščine je tisto, ki ne ogroža njenega obstoja, s tem pa je potrebno seznaniti tudi bodoče upravljalce slovenskega gospodarskega razvoja.

Najmanj otipljiva, a morda tudi najpomembnejša vloga dediščine je **simbolna**. Nacionalna dediščina služi kot nosilka skupne nacionalne identitete ter povezovalka in razločevalka posameznih skupin (8), zato je v učnih načrtih za geografijo omenjena v povezavi z razvijanjem državljanjske pripadnosti, pomembnim splošnim ciljem geografskega izobraževanja.

Slika 1: Shema organizacije dediščine v Sloveniji (avtor: Anja Praprotnik).

VKLJUČEVANJE DEDIŠČINE V POUK

Kljub temu, da je dediščina tako blizu splošnim ciljem geografskega izobraževanja, ni pogosto dobesedno omenjena med operativnimi cilji in standardi znanja (1). Odsotnost predpisanih vsebin, povezanih z dediščino, omogoča učitelju veliko mero avtonomije in kreativnosti pri izbiri vsebin, metod in sredstev za njeno obravnavo, hkrati pa tudi upoštevanje interesov in želja učencev. Sledi predstavitev enega izmed številnih možnih pristopov k poučevanju dediščine, ki lahko učiteljem služi kot model ali kot idejno izhodišče za zasnovo lastnega, še boljšega. Potrebno je namreč poiskati čim več različnih sodobnih pristopov za vključevanje dediščine v pouk, da bo omogočeno razvijanje številnih veščin ter prilagoditev potrebam različnih učencev.

Projektno delo na temo dediščine je bilo izpeljano maja in junija 2013, v 9. razredih OŠ Livade v Izoli. V skladu s priporočili učnih načrtov in splošne ter specialne didaktike je bil pouk osnovan na **skupinskem raziskovalnem delu učencev**, ki je razvijalo predvsem proceduralna znanja. Čeprav je bila tematika obravnave dediščina, cilj pouka ni bilo usvajanje deklarativnega znanja o njej, temveč predvsem pridobivanje veščin, ki bodo učencem koristile v nadaljnjem izobraževanju in v vsakdanjem življenju. Za obravnavo je bila izbrana **lokalna dediščina** občine Izola, ker je pregled učnih načrtov in šolskih učbenikov pokazal, da obstaja največje pomanjkanje ravno na področju lokalne geografije. Lokalna dediščina se je izkazala za izvrstno izbiro, saj so se učenci lahko naslonili na svoja dotedanja opazovanja domačega okolja ter bili tako sposobni samostojnega geografskega raziskovanja, skozi katerega so začeli o svojem življenjskem okolju geografsko razmišljati. Izbira lokalne dediščine omogoča tudi vključitev obsežnega, a

organizacijsko manj zahtevnega terenskega dela, ki pa bi žal presegalo okvire diplomskega dela in zato ni bilo del projekta.

Pouk je potekal v 9. razredih in na koncu šolskega leta predvsem zato, da bi se lahko pri raziskovanju domačega okolja učenci poslužili občega in regionalnogeografskega znanja, pridobljenega skozi celotno osnovnošolsko vertikalno. Z aplikacijo tega znanja so ga utrdili ter hkrati smiselno zaključili svoje osnovnošolsko geografsko izobraževanje s poglobljeno geografsko obravnavo domačega kraja.

Slika 2: Ena izmed skupin med projektim delom (foto: Tea Krivičič).

Celo v tako majhni občini, kot je Izola, je seznam enot naravne in kulturne dediščine kar obsežen, zato je bilo potrebno najprej napraviti ožji **izbor enot**, primernih za geografsko obravnavo na tej stopnji šolanja. Seznam naravnih vrednot je dosegljiv na spletnem Atlasu okolja Agencije RS za okolje, seznam nepremične kulturne dediščine pa v spletnem Registru nepremične kulturne dediščine Ministrstva za kulturo RS Slovenije. Enote dediščine za obravnavo so bile izbrane na podlagi treh kriterijev: **povednosti, gospodarskega potenciala in aktualnosti**. Najprej so bile izbrane tiste, ki so za občino Izola najbolj značilne oziroma se da prek njih usvojiti kar največ geografskih znanj. Med temi smo poiskali tiste, ki

imajo velik **potencial** za prihodnji razvoj občine. Učenci, ki so bili udeleženi v projektne delu, bodo namreč že čez nekaj let postali polnoletni občani, zato bo prihodnja dobrobit celotne skupnosti odvisna prav od njih ter njihovega znanja. Ker smo za uspešno samostojno delo učencev potrebovali določeno predznanje, smo izbrati tisto lokalno problematiko, ki je učencem dovolj domača za nadaljno obravnavo, najsibodi iz medijev, lastnega opazovanja domačega kraja ali vsaj pripomb in pogovorov staršev. Najbolj očitna področja so pretiran pritisk na obalni pas ter na drugi strani propadanje kmetijskih površin v zaledju, prometna obremenjenost ter prestrukturiranje gospodarstva (1).

S to analizo smo izluščili pet vsebinskih področij, vsako sestavljeno iz več enot lokalne naravne ali kulturne dediščine: morje, poselitev, kmetijstvo, gospodarstvo in promet. Teh pet področij obravnave omogoča dokaj celosten pregled občinske geografije, hkrati pa narekuje razdelitev razreda v pet skupin, vsako s svojo tematiko raziskovanja.

Ker si pri pripravi pouka na temo lokalne dediščine oziroma lokalne geografije nasploh ne moremo pomagati s šolskimi učbeniki, mora učitelj material pripraviti samostojno. Pri pripravi učnih materialov ni bilo nikakršnih težav, saj je področje dediščine v Sloveniji dobro raziskano, pa tudi literatura o lokalni dediščini je navadno na voljo v lokalnih knjižnicah. Po podrobnem pregledu literature so bili pripravljene kompleti učnih listov, po katerih je učitelj učni proces vodil posredno in ostajal v ozadju, kar je učencem omogočalo veliko mero avtonomije pri raziskovanju, delitvi dela znotraj skupine, izbiri metod dela ter celo pri izbiri virov. Naloge na učnih listih so bile zasnovane tako, da so razvijale znanje vseh taksonomskih ravni ter tako poskrbele, da je bila obravnavana tematike primerno kompleksna.

V uvodni uri, pred pričetkom skupinskega projektne delu, so učenci ponovili obče in regionalnogeografske vsebine ter si hkrati ustvarili predstavo o tem, kaj vse dediščina obsega ter zakaj jo je pomembno poznati in varovati. Pri tem je bila posebej poudarjena njena vloga pri ohranjanju tradicionalnih znanj, ki omogočajo trajnostni razvoj. Poleg tega smo s pomočjo vprašalnikov preverili predznanje o lokalni dediščini ter ugotovili, da prevladujejo znanja nižjih taksonomskih ravni in da je zgodovinski aspekt dediščine boljše poznan od geografskega. Naslednji dve šolski uri je sledilo projektne delo skupin, ki je slonelo na uporabi računalnika in spletnih virov. Poleg tega je bila učencem na voljo tudi šolska knjižnica, učitelj pa je pripravil nabor primerne literature iz specialnih knjižnic.

Zadnjo, četrto šolsko uro, so skupine predstavile svoje ugotovitve sošolcem, da je vsak učenec spoznal vse aspekte lokalne geografije in ne le tistega, ki ga je obravnavala njegova skupina. Na podlagi predstavitev je bilo mogoče napraviti celovit pregled občine s posebnim poudarkom na njenem razvojnem potencialu v luči trajnostnega razvoja. Projekt smo zaključili z evalvacijskim vprašalnikom, s katerim smo pridobili povratno informacijo o načinu dela ter tematiki.

Projekt je bil uspešen z vidika pridobljenih proceduralnih znanj, predvsem pa z vidika odziva učencev. Ti so bili, po pričakovanjih, skoraj enoglasno navdušeni nad načinom dela, bolj presenetljivo pa je, da se je večini učencev zdela zelo zanimiva tudi izbrana tematika, torej lokalna dediščina. Največji uspeh projekta pa je gotovo to, da so prav vsi učenci ocenili poznavanje lokalne dediščine kot izjemno pomembno. Proti koncu raziskovalnega dela so bili večinoma izjemno angažirani in izrazili željo po nadaljnjem raziskovanju domače občine ter udeležbi v procesih odločanja.

Zaradi majhnosti vzorca seveda ne gre za reprezentančne rezultate, vendar lahko ta dobra izkušnja vseeno služi kot primer dobre prakse. Opisano projektno delo je nevsiljiv in ekonomičen primer vključitve dediščine v pouk geografije, saj dediščina ni

sama sebi namen, temveč se prek nje učenci učijo opazovanja okolja, samostojnega raziskovanja, pomena sodelovanja v procesih odločanja, iskanja primernih virov, timskega dela, dela z zemljevidi, interaktivnimi zemljevidi, bazami podatkov in drugih veščin. Čeprav gre v tem primeru za krajši projekt, se bi ga dalo razširiti na več tednov ali na celo šolsko leto, tudi z vključitvijo terenskega dela, tematika pa lahko poveže geografijo z drugimi šolskimi predmeti. Poleg tega je tako projektno delo izjemno prilagodljivo: tematiko je mogoče dobro prilagoditi vseh stopnjam šolanja in izobraževalnim programom, vsem delom Slovenije in jo prikrojiti specifikam posameznega razreda. Na tak način lahko učence opremimo ne le s pomembnimi proceduralnimi znanji, ki jim bodo omogočala nadaljnjo geografsko raziskovanje, temveč v njih razvijemo tudi občutek odgovornosti do naše skupne naravne in kulturne dediščine.

Slika 3: Ena izmed skupin med predstavitvijo svojih ugotovitev (foto: Tea Krivičič)

VIRI IN LITERATURA:

1. Praprotnik, A., 2014. Naravna in kulturna dediščina v geografskem izobraževanju. Diplomsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 178 str.
2. Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. 1972. Pariz, UNESCO, 16 str. URL: <http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf> (Citirano 10.4.2014).
3. Bogataj, J., 1992. Sto srečanj z dediščino na slovenskem. Ljubljana, Prešernova družba, 385 str.
4. Erhartič, B., 2007. Reliefne oblike kot geodiverziteteta (geomorfološka naravna dediščina). Dela, 28, str. 59-74.
5. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. 2003. Pariz, UNESCO, 14. str. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf> (Citirano 10.4.2014).
6. Učni načrt, program osnovna šola. Geografija. 2011. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, 39 str.
7. Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions. 2005. Pariz, UNESCO, 16 str. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001429/142919e.pdf> (Citirano 10.4.2014).
8. Pomeni varstva kulturne dediščine. Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije. URL: <http://www.zvkds.si/sl/zvkds/varstvo-kulturne-dediscine/o-kulturni-dediscini/pomeni-varstva-kulturne-dediscine/> (Citirano 10.4.2014).

UČENJE KOT IZZIV – ŠTUDIJA PRIMEROV VSEBIN AVSTRALIJE IN OCEANIJE V SLOVENSКИH GIMNAZIЈAH

Mateja Stare, prof. ang. in geo.

mateja.stare1@gmail.com

Novodobna šola se že dolgo vedno bolj odmika od klasičnega načina poučevanja. V ospredje prihajajo metode poučevanja, ki omogočajo učečim globlje in trajnejše razumevanje in pomnitev. Še posebej velik poudarek ima izkustveno učenje, pri katerem učeči aktivno sodelujejo, spreminjajo se oblike učenja in tudi poučevanje je prilagojeno več stilom. Sodobnih metod poučevanja je ogromno, pri pouku pa jih je treba stalno prilagajati tako učencem kot tudi vsebini. Učitelji geografije imamo odlično priložnost, da pouk naredimo zanimiv in življenjski. Tako smo se izziva lotili tudi s študijo primerov vsebin Avstralije in Oceanije.

Študija primera je ena izmed klasičnih metod izkustvenega učenja. Pri izkustvenem učenju gre za pridobivanje znanja na podlagi izkušenj in temelji na naravnih življenjskih situacijah. Zelo pogosto študijo primera uporabljamo kot raziskovalno orodje za razumevanje kompleksnosti primera. Združuje teorijo, do katere nas vodi proučevanje pojava in literature, ter prakso oziroma izkustev iz vsakdanjega življenja. Ravno zato, ker omogoča avtonomijo pri raziskovanju, se lahko zelo približa posamezniku, saj se prav vsak uči na svoj način. Vsak učenec oziroma dijak dela v skladu s ponotrjenim zaznavnim tipom in si sam lahko določi tempo dela. To še posebej velja takrat, ko del študije izvedejo doma. Do cilja – znanja – pa pride vsak.

Namen študije primera je zgraditi novo teorijo, preveriti verodostojnost in veljavnost že postavljene teorije ali jo dopolniti, raziskovati zanimiv in popularen primer, razložiti določene procese, opisati primer ali zgolj postaviti temelje nadaljnjega dela. Poleg razumevanja posameznega primera pa s takim načinom učenja razvijamo tudi zmožnosti analize in sintetiziranja, kar so po Bloomovi taksonomiji že višje enote znanja. Študija vključuje številne cilje poučevanja in učenja, kot so pridobivanje znanja, sposobnosti, kompetenc, vedenja v določenih situacijah, razvijanje kritičnega mišljenja (tako v koraku zbiranja podatkov in sprotne vrednotenju kot tudi v končnem pretresu primera in podajanju lastnega mnenja, možnih rešitev problema in napovedi), večanju samostojnosti in s tem povezano rastjo samozavesti, razvijanju sposobnosti izražanja v verbalni in drugih oblikah (7, 8).

Kvalitetno izpeljana študija dokazuje pomenskost in ne prikazuje zgolj reprodukcije zbrane literature. Raziskovalec je torej interpretator, evalvator, pa tudi provokator. V slednjem primeru končnemu koraku sledi diskusija. Le-ta je še posebej dobrodošla, ko raziskovalci istega primera pridejo do drugačnih mnenj oziroma ponudijo drugačne rešitve. Ves ta krog dela omogoča izredno pozitivne in kar je najpomembneje – dolgotrajne rezultate (4, 10).

Pri študiji primera je bistvena organizacija poteka, faze pa si načeloma sledijo v začrtanem sosledju. Med seboj so tesno povezane, nekatere pa celo skoraj nerazvidno prehajajo ena v drugo. Celoten proces študije primera je zelo sistematičen, saj je treba slediti posameznim korakom priprave in izvedbe. Ločimo naslednje faze študije primera:

A) določitev namena in ciljev študije primera s postavitvijo vprašanj

Glavni vprašanja sta 'kako' in 'zakaj'. Vse to je priporočljivo zato, ker s tem določimo namen in cilje študije. Ti ključni vprašanja nam pomagata že pri izbiri literature in virov podatkov, metodah dela, poleg tega so nam vprašanja v oporo, da skozi proces študije primera ne zaidemo na stranski tir. V tem koraku oblikujemo tudi teorijo, ki je relevantna za naš primer, in cilje študije. Ocenimo, ali je naša študija sploh možna.

B) izbor primera študije

C) zbiranje in organiziranje podatkov

Katere podatke bomo zbrali in v kolikšni meri bodo le-ti kvalitativni ali kvantitativni, pa je odvisno od predmeta proučevanja in namena študije (9). Zaradi večje objektivnosti je najbolje, da se poslužujemo različnih virov. Raziskovalec mora paziti na zanesljivost, verodostojnost, objektivnost in primerljivost zbranih podatkov. Načinov zbiranja podatkov je več: opazovanje (z udeležbo ali brez nje), intervju, neformalni razgovori, pregledovanje statistike, analiza oseb, anketa, testiranje, prebiranje literature, zbiranje že razpoložljivih dokumentov ali nastanek novih, uporaba ocenjevalnih lestvic ipd.

D) raziskovanje, hipotetiziranje in analiziranje

Sprva postavimo delovno hipotezo. Zbrane informacije razporedimo, podatke analiziramo in proučujemo, skušamo najti zvezo med njimi, bodisi časovno bodisi vzročno-posledično, interpretiramo dognanja in podobno. Gradivo, ki smo ga zbrali, organiziramo v tako imenovani posnetek primera oziroma dokumentacijo o primeru.

E) določitev končnih zaključkov in/ali sprejetje oziroma ovrženje postavljene hipoteze**F) predstavitev in prikaz zaključkov:**

Končna dognanja osmislimo in predstavimo analitično in razčlenjeno po delnih problemih ali pripovedno, portretno in vinjetno (4, 7, 8).

Kako pa teorijo prenesti v prakso? Ali je dokazano, da je moč usvojiti znanje s tako metodo? Odgovor tu je vsekakor pritrđen. V 2. letniku štirih gorenjskih gimnazij so se izvedle učne ure različnih učnih vsebin Avstralije in Oceanije. Ključ izbora primerov je bila njihova aktualnost in nenavadnost. Zaobjeti so bili tako fizično- kot družbenogeografski procesi, da bi dokazali uporabnost študije primera za obe veji geografije. Treba je dodati, da je zgolj Veliki koralni greben v sklopu učnega načrta, zato sta bili dodatni vsebini (jedrski poskusi v Oceaniji in zaslanjevanje tal v Avstraliji) zgolj preizkus uspešnosti študije primera pri dijakih. Zaradi časovne stiske so bile prve tri faze študij že opravljene. Gradivo, ki so ga dijaki dobili, je bilo nekoliko preoblikovano. Učenje mora predstavljati izziv, v katerega je treba vložiti trud, sicer končni cilj – trajno znanje – ni dosežen.

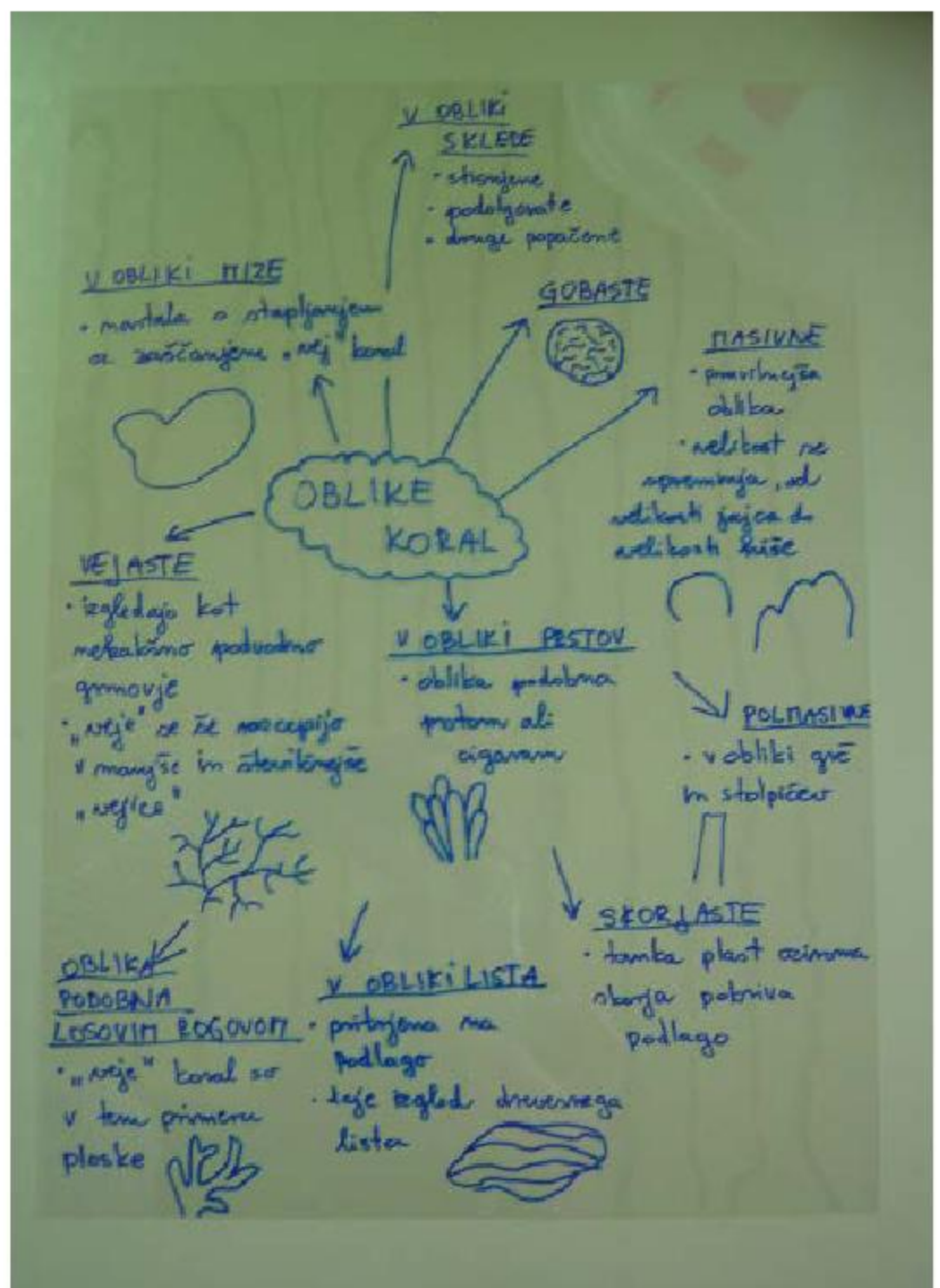
VELIKI KORALNI GREBEN

Veliki koralni greben še zdaleč ni edina, je pa najobširnejša koralna formacija na svetu. Korale pokrivajo 37.000 km², kar predstavlja 13 % vseh koral na svetu. Greben se vije 2.013 km vzdolž vzhodne obale Avstralije in je z njo vzporeden. Ogroženih je 32 % grebena (6).

Dijakom je formacija poznana, s študijo primera pa smo jim želeli približati bolj kompleksne enote učne teme. Ob slikovni podlagi uvodne motivacije so dijaki spoznali kar nekaj zanimivosti v zvezi s koralnimi grebeni in si ogledali okamneli del koralnega skeleta. V nadaljevanju ure so se na podlagi žrebanja listkov z različnimi številkami razdelili v skupine, velike od enega do osem članov. Velikost skupine ni pravilo in v tem primeru je bila odvisna od obsega in težavnosti dela vsake izmed njih. Vsaka skupina je dobila ves potreben material za delo – navodila za delo v skupini, tekstovno gradivo, slike in pisarniški material.

Delo po skupinah je bilo zelo raznovrstno: od najbolj osnovnega in pri pouku geografije pogosto uporabljenega vrisovanja v nemo karto, izdelovanja miselnih vzorcev in plakatov pa do nekoliko nenavadnega izdelovanja maket koral, sestavljanja pravilnega vrstnega reda razrezanega besedila, izdelovanja domin (z dejavniki uničevanja koralnih grebenov) ...

Izdelava domin je pripravna, saj se jih lahko uporabi kot učni pripomoček pri zabavnejšem utrjevanju snovi v prihodnjih učnih urah.

Slika 1: Miselni vzorec o oblikah koral (foto: Mateja Stare)

Slika 2: Izdelovanje domin – posledice uničevanja koralnih grebenov (foto: mateja Stare)

Slika 3: Domine (foto: Mateja Stare)

Slika 4: Izdelovanje koral iz recikliranega materiala (foto: Mateja Stare)

Slika 5: Korale, kot si jih predstavljajo dijaki (foto: Mateja Stare)

JEDRSKI POSKUSI V OCEANIJI

Otoki Oceanije so po drugi svetovni vojni predvsem zaradi svoje oddaljenosti privabljali svetovne velesile za testiranje jedrskega orožja. Velesile (ZDA, SZ, Kitajska, Francija, VB) so si pogosto za območje jedrskih poskusov izbrale otoke Oceanije, saj oddaljenost od matične države omogoča večjo varnost velesil tako pred neposrednimi posledicami jedrske reakcije (fizično opustošenje pokrajine) kot tudi pred posrednimi posledicami (vpliv radioaktivnega sevanja). ZDA so nekaj čez 100 jedrskih poskusov opravile na Marshallovih otokih. Od 190 poskusov na Pacifiških otokih jih je Francija kar 179 opravila na atolu Mururoa (2). Zadnji poskus omenjenih držav je bil opravljen leta 1996, s čimer se je zaključilo škodljivo, skoraj pol stoletja trajajoče obdobje.

Cilji študije jedrskih poskusov so bili spoznati območja, izvajalke poskusov, vrste, vzroke in posledice izvajanja. Usvojeno znanje so dijaki poglobili s študijo dveh območij množičnega izvajanja poskusov – atolov Bikini in Mururoa. Dijake so v uvodu šokirali in pritegnili posnetki izvedenih poskusov, saj je kar naenkrat navidezno oddaljena tema postala dejanski problem. Na podlagi posnetka smo se pogovorili o značilnostih jedrskih poskusov. Visoko stopnjo interesa so pokazali z medpredmetnim povezovanjem učne teme z zgodovino, sociologijo, ekologijo, varstvom okolja ... Delo so nadaljevali v dveh skupinah. Vsaka skupina se je razdelila še na dva dela – prvi del je spoznaval teoretično plat jedrskih poskusov, drugi del pa je na dejanskih primerih atolov Bikini in Mururoa proučeval dinamiko in posledice poskusov. Primer študije je bil tokrat posebej zanimiv. Dijakom so bile predstavljene osebne izpovedi na kakršenkoli način v jedrske poskuse vpletenih oseb (v poskusih prizadeta družina, vojak, parlamentarec, raziskovalka prizadetega območja, protestniki ladje na poti na Mururoo ipd.). Tako so bili dijaki soočeni z različnimi vidiki, na podlagi katerih so izrazili svoje mnenje. Končni izdelek sta bila plakata.

ZASLANJEVANJE TAL V AVSTRALIJI

Zaslanjevanje ali salinizacija je proces, pri katerem se v prsti nabirajo v vodi topljive soli (natrij, magnezij, kalcij, kalij, kloridi, sulfati in karbonati). Količina soli v prsti postane tako visoka, da se rodovitnost občutno zmanjša. Zaslanjevanje je globalen problem, s katerim se srečuje 75 držav sveta. V nasprotju s splošnim mišljenjem se ne pojavlja zgolj na sušnih območjih, ampak v vseh ekoconah. Prekomerno slane prsti s pH 9–10 prekrivajo 10 % vsega Zemljinega površja (1, 3).

Za učno temo zaslanjevanja tal v Avstraliji že predhodno zasnujemo eksperiment s pšenico, ki jo posadimo v tri lončke. Enega izmed njih zalivamo s slano, druga dva pa s sladko vodo. Ko v slednjih zraste pšenica, enega zopet začnemo zalivati s slano vodo, pri drugem pa nadaljujemo s sladko vodo. Na dan izvajanja študije primera pregledamo rezultate. Dijaki imajo pred sabo dokaz o negativnih učinkih prekomerno slane vode. Črpajo torej iz življenjske izkušnje, preidejo pa na raziskovanje teorije in praktičnih primerov.

Preostalo delo študije primera poteka sprva individualno, ko dijaki na podlagi podanega besedila dopolnijo predpripravljen miselni vzorec, kasneje pa kot delo v parih. Dijaki dobijo slike z imeni krajev, ki jih morajo umestiti v nemo karto Avstralije. Vsaka posamezna slika prikazuje eno izmed posledic zaslanjevanja tal, kar so dijaki usvojili z izdelavo miselnega vzorca in so jih zato sposobni sami prepoznati. S pomočjo tematskih kart Avstralije določijo, kateri dejavniki so vplivali na zaslanjevanje posameznega območja na slikah. Tako delo zahteva sintezno razmišljanje, saj je hkrati treba biti pozoren na več stvari.

USPEŠNOST ŠTUDIJE PRIMEROV

Dijaki pouk geografije vidijo kot kompleksno raziskovanje, v katerega naj bo vključenega čim več dela z atlasii, zemljevidi in nemimi kartami. Veselijo se dela na terenu ali vsaj praktičnega prikazovanja v razredu. Njihova vedoželjnost je precejšnja, naloga profesorja je le, da jo predrami. Ne glede na učno temo je ključnega pomena uvodna motivacija in izbira različnih metod ter načinov dela. Tiste metode dela, pri katerih učeči razvijajo svoje sposobnosti in pri katerih lahko izrazijo svoje mnenje, dijake v splošnem močno pritegnejo. Nekaj dijakov, zajetih v raziskavo, je bilo še posebej angažiranih in so o vsebinah želeli zvedeti več. Tako je bil cilj več kot dosežen.

Vse bolj podjetniško usmerjen svet zahteva fleksibilnost, vedoželjnost, kritičnost in raziskovalno težnjo ljudi. Dejstvo, da šolstvo postaja vedno bolj fleksibilno in da se uvajajo nove in nove metode, priča v prid študiji primera. Klasične metode dela se zdijo premalo izzivalne. To lahko vodi k večji pasivnosti učečih. Do danes se je pokazalo že precej premikov v osnovno- in srednješolskem izobraževanju že na ravni zakonodaje, ki določa osnovne smernice poučevanja. Poleg tega se razvijajo mreže dodatnih izobraževanj, seminarjev in projektov, namenjenih učiteljem.

Z neko mero vztrajnosti in fleksibilnosti nam bo kot učiteljem oziroma profesorjem pouk geografije učencem in dijakom uspelo narediti še bolj zanimiv ter poln izzivov in možnosti njihovega spoznavanja ter udejstvovanja. Kar pogumno!

Podrobnejšo vsebino primerov, učne priprave, navodila dijakom, material za raziskovanje, rezultate anketiranja dijakov in natančnejšo statistično analizo uspešnosti si lahko ogledate v diplomskem delu avtorice.

VIRI IN LITERATURA:

1. Bahner, D. Reclamation of Salinized Soils In Arid Regions. URL: <http://horticulture.cfans.umn.edu/vd/h5015/99fpapers/bahner.htm> (Citirano 12. 3. 2009).
2. CTBTO (Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty Organisation). URL: www.ctbto.org (Citirano 27. 10. 2008).
3. Fullen, M. A., Catt, J. A., 2004. Soil management : problems and solutions. New York, Oxford University Press, 269 str.
4. Marentič Požarnik, B., 2000. Psihologija učenja in pouka. Ljubljana, DZS, 299 str.
5. Problemsko učenje, 2008. URL: www.studygs.net (Citirano 5. 10. 2008).
6. Reefbase, 2008. URL: www.reefbase.org (Citirano 21. 10. 2008).
7. Sagadin, J., 1993. Kvalitativna analiza podatkov pri študiji primera I. Sodobna pedagogika, 44, 3–4, str. 115–123.
8. Sagadin, J., 1993. Kvalitativna analiza podatkov pri študiji primera II. Sodobna pedagogika, 44, 5–6, str. 217–223.
9. Sagadin, J., 2004. Tipi in vloga študij primerov v pedagoškem raziskovanju. Sodobna pedagogika, 55, 4, str. 88–101.
10. Scholz, R.W., Tietje, O., 2002. Embedded Case Study Methods. London, Sage Publications, 392 str.

ALI POSTAJAJO GRAFIČNI ZAPISI ZAPISI PRIHODNOSTI

mag. Lea Nemec, prof. geo. in zgo.

Z izumom pisave smo ljudje spremenili svoj prvotni, ustni način širjenja informacij. Zapisovanje nam je omogočilo trajnejšo obliko tako shranjevanja kot širjenja informacij, pri čemer smo za prevladujočo obliko zapisa izbrali linearni zapis, ki prevladuje še danes.

ZNAČILNOSTI GRAFIČNIH ZAPISOV

Novejše raziskave na področju kognicije in konstruktivistične epistemologije so prišle do dveh pomembnih zaključkov:

- linearnim zapisom ne potrjujejo superiornosti z vidika pomnjenja, zlasti ne pri učenju in priklicu iz spomina, saj zaradi pomanjkanja vidnega ritma in vidnih vzorcev otežujejo pomnjenje in ne spodbujajo možganske ustvarjalnosti (1);
- miselni procesi, ki se odvijajo v naših možganih, ne potekajo po linearnih poteh, temveč neurejeno, večsmerno. V trenutku, ko poskušamo tok misli zapisati v linearni obliki, moramo svoje razmišljanje ukalupiti v logično razporeditev, kar posledično zaustavlja razvoj novih idej in ustvarjalnost, ki je temeljni cilj učenja (1, 2, 3). Grafični zapisi, v nasprotju z linearnimi, omogočajo večsmerni zapis in s tem sledijo naravnemu načinu delovanja možganov (4, 5).

ZNAČILNOSTI POJMOVNE MREŽE KOT OBLIKE GRAFIČNIH ZAPISOV

Pojmovne mreže so grafični prikazi strukture informacij, pojmov in odnosov med njimi (6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14). Pravzaprav so slike, ki povedo, kako so pojmi med seboj organizirani (11).

V spodnji pojmovni mreži (Slika 1) so pojasnjeni:

- odnosi med sestavnimi deli pojmovne mreže (za lažje razumevanje so sestavni deli označeni s številkami od ena do šest);
- pravila izdelave pojmovne mreže (v nadaljevanju bomo besedno zvezo pojmovna mreža nadomestili s kratico PM).

ALI LAHKO POJMOVNA MREŽA KOT GRAFIČNA OBLIKA ZAPISA KONKURIRA LINEARNEMU ZAPISU?

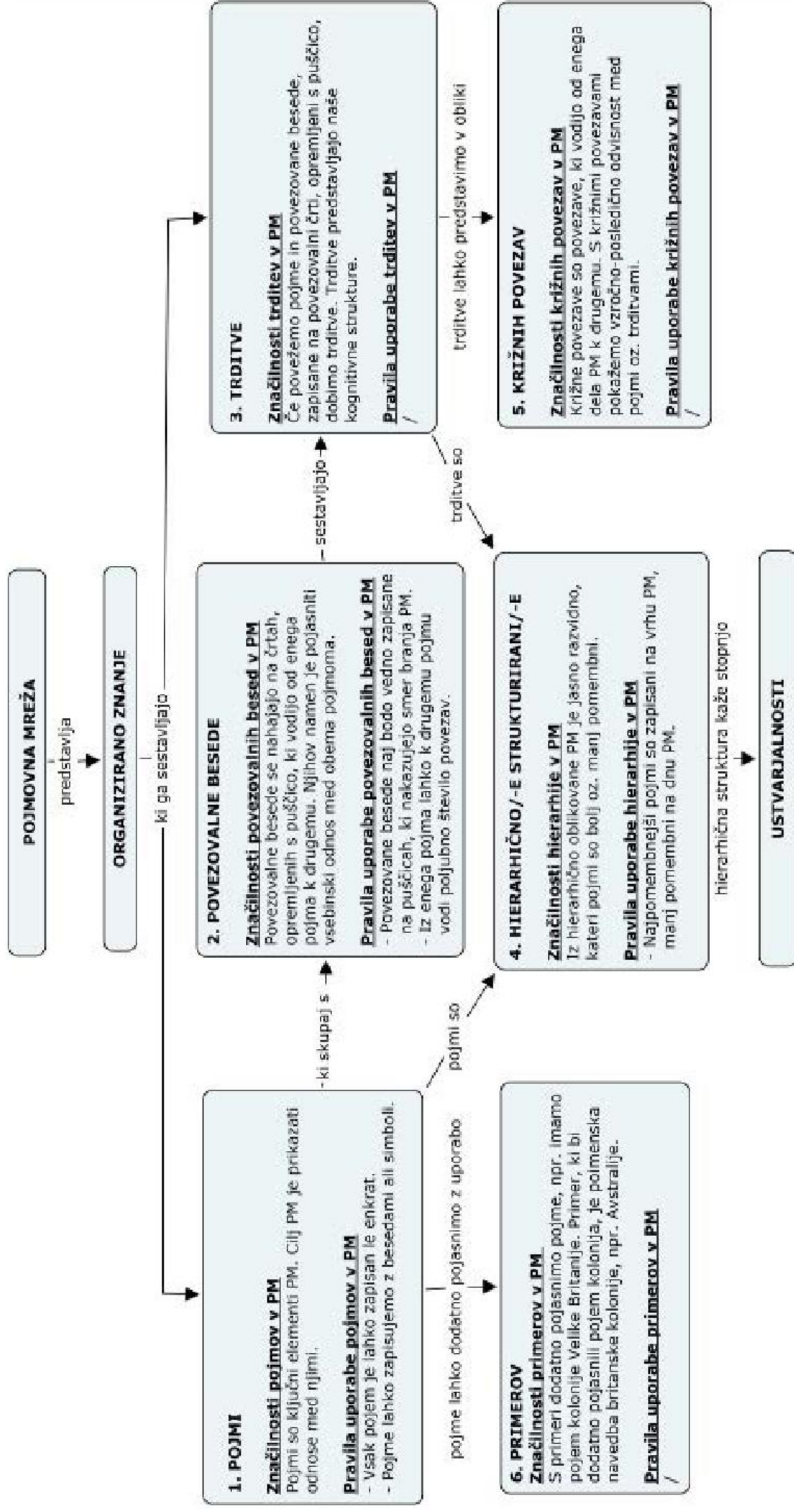
Velikokrat se pojavi vprašanje, ali lahko npr. Pri pouku geografije z grafičnim zapisom predstavimo vse potrebne informacije, ne da bi se pri tem morali odreči strokovnosti, doseganju najvišjih taksonomskih stopenj in procesnih znanj. Sledeči primer to potrjuje, vendar ob predpogoju, da učencem/dijakom posredujemo natančna navodila in jih vodimo skozi proces izdelave PM.

V preglednici (Slika 2) so tako na primeru PM z naslovom Dezertifikacija/širjenje puščav na primeru Sahela podani:

- primeri navodil za doseganje posameznih taksonomskih stopenj in procesnih znanj,
- konkretni dokazi, izhajajoči iz oblikovane PM (Slika 2), ki potrjujejo doseganje zahtevanih taksonomskih stopenj in procesnih znanj. Dokazi so v PM (Slika 2) ustrezno označeni in zapisani v preglednici (Slika 3) pri ustreznih stopnjah.

ŠTIRJE NAJPOGOSTEJŠI POMISLEKI DIJAKOV PRED UPORABO IN IZDELAVO PM

- **Nisem »grafični tip«.** Večina dijakov je navajena oblikovati izključno linearne zapise, saj imajo s tem največ izkušenj. Konec koncev se s to obliko zapisa srečujejo v celotni vzgojno-izobraževani vertikali, med drugim je tudi njihovo učno gradivo zapisano linearno. Vendar to še ne dokazuje, da so izključno »linearni misleci«. Vprašanje, ki si ga moramo na tem mestu zastaviti, je, ali si ne želimo izboljšati svoje ustvarjalnosti, spomina in sposobnosti reševanja problemov. Zakaj bi se pri tem omejili le na poznane oblike zapisovanja in ne bi izkoristili potenciala svojih možganov z obliko zapisovanja, ki je identična naravnemu/večsmernemu toku misli (15).
- **To risanje ni zame, saj nisem v vrtcu.** Cilj PM ni, da je estetska, temveč da z njo predstavimo odnose med pojmi oz. posameznimi vsebinami. Poleg tega je ena bistvenih prednosti PM ta, da mora biti izoblikovana tako, da je popolnoma razumljiva vsakemu posamezniku in ne le njenemu avtorju. Številna računalniška

Slika 1: Sestavni deli pojmovnih mrež in pravila njihove izdelave (prirejeno po 6).

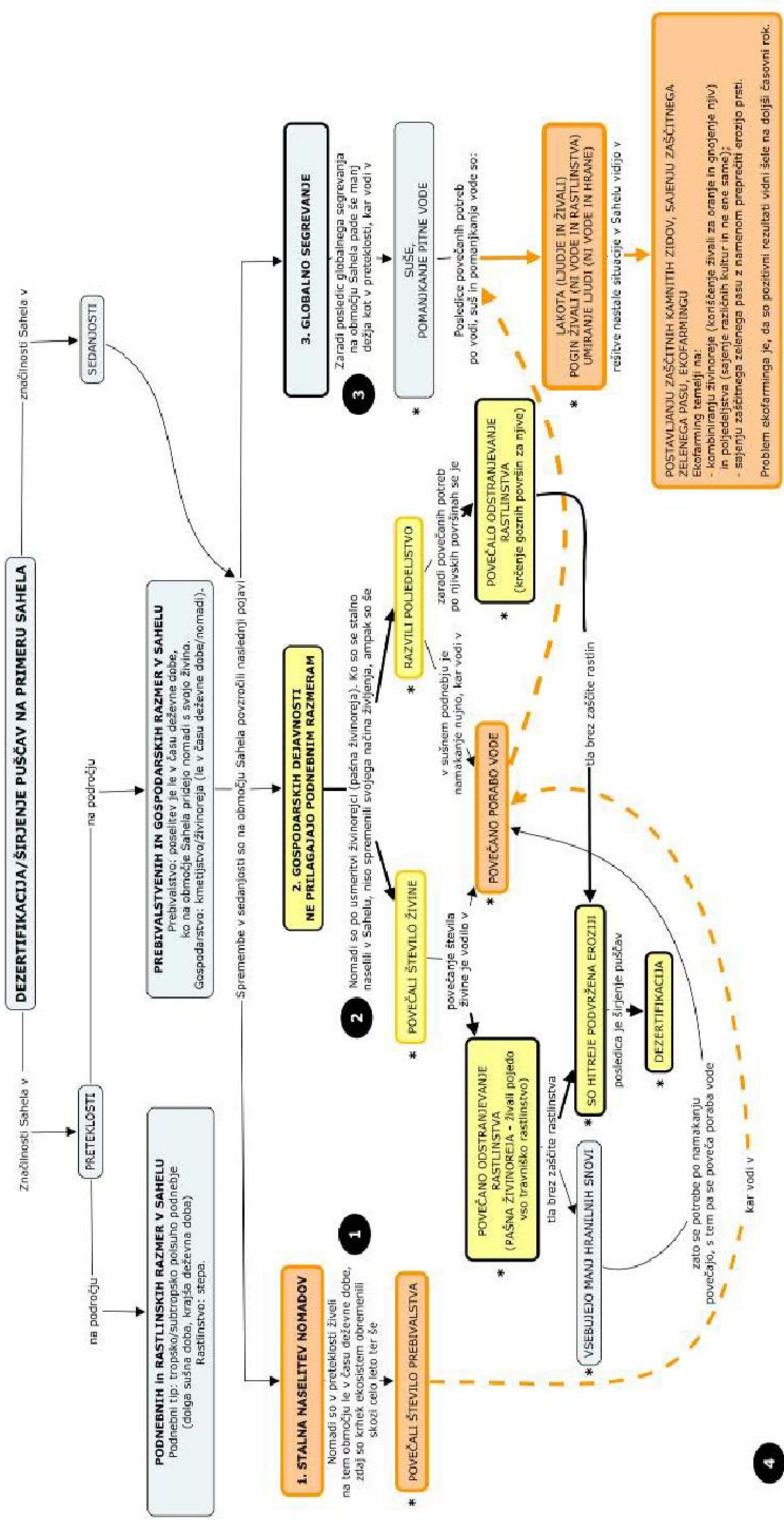
orodja, ki jih danes najdemo na tržišču, ponujajo opcijo računalniškega oblikovanja PM, saj se grafičnih oblik zapisov pri svojem delu vse bolj poslužujejo tudi številna podjetja. Tako »slikice iz vrtca« postajajo eden od profesionalnih načinov komunikacije/predstavitev v podjetjih (15).

- **Vsebine ne morem predstaviti dovolj natančno, saj sem omejen z velikostjo lista, zato sem »prisiljen« izpuščati številne informacije.** Izkušnje kažejo, da največkrat ta pomislek izrazijo dijaki, ki so ali najbolj uspešni ali najmanj uspešni. Pri dijakih, ki so zelo uspešni, ta pomislek izhaja iz prepričanja, da so vse informacije enako pomembne, zato jih zelo težko hierarhično razporedijo. Ko ti dijaki usvojijo pomen hierarhičnega strukturiranja, ta pomislek odpade. Pri dijakih, ki so najmanj uspešni, pa zgornji pomislek samo dokazuje, kako zelo težko jim je iz določnega konteksta razbrati ključne pojme, na katerih temelji celotna vsebina. Velikokrat, predvsem v osnovni šoli, se pokaže, da ne zmorejo izbrati ključnih pojmov, ker sploh ne razumejo njihovega pomena. Šele ob dodatni razlagi, kaj posamezni pojem sploh pomeni, so sposobni opraviti hierarhično strukturiranje. Glede pomisleka o velikosti lista: ta pomislek velja do trenutka, ko dijaki PM izdelujejo ročno. Ko začnejo delati z računalniškimi orodji, niso več omejeni s prostorom. Kljub temu da računalniško orodje ponuja »neomejen« prostor, pa moramo imeti pri izgradnji PM vedno v mislih cilj, da PM ne sme biti »prenatrpana«, saj s tem izgubi svojo berljivost in preglednost. V določenem tekstu, na osnovi katerega dijaki izdelujejo PM, ni enostavno prepoznati glavnih vsebinskih poudarkov, jih očistiti vseh nepotrebnih informacij in predstaviti goli skelet. Največkrat je predstaviti neko kompleksno vsebino na kratek, jedrnat, razumljiv in še vedno zelo strokoven način svojevrsten podvig, ki zahteva veliko truda in znanja.
- **Izdelava PM je zelo dolgotrajna in zahtevna, informacije hitreje zapišem na linearni način.** PM so investicija v prihodnost. Izdelave se ne bomo lotili za enostavne vsebinske sklope, kajti osnovna prednost PM je ravno v prikazovanju povezav ali razlik med vsebinskimi področji. Poiskati in prikazati vzročno-posledično odvisnost je zelo zahtevna naloga in terja velik časovni vložek. PM zato zagotovo ne uvrščamo med učne strategije, ki so hitro izvedene. Hitrost izdelave je kvečjemu njihova slabost. PM se tako največkrat poslužujemo ob zaključku obravnave posameznih vsebinskih sklopov, ko z njihovo pomočjo naredimo celostni pregled nad vsebino. Ti celostni pregledi, zgoščeni v eni PM, so izjemno dragoceno gradivo za dijake ob ponavljanju pred letoletnimi testi ali maturo, ko je količina informacij, ki jih morajo obvladati, enormna. Pri izdelavi PM velja vodilo, da mora biti oblikovana tako, da je razumljiva vsem. Čeprav so jo npr. dijaki naredili pol leta prej, nimajo težav. Pred maturitetnimi izpiti je zagotovo lažje pregledati PM, na kateri je združena vsebina več desetih strani, kot prebirati gore linearnih zapiskov.

NAMESTO ZAKLJUČKA

Dovolite si poskusiti nove oblike zapisovanja. Lahko se zgodi, da vas bodo PM čisto prevzele, konec koncev, če se jih poslužuje NASA pri predstavitvi svojih najnovejših podvigov, npr. projekt Zakaj raziskujemo vesolje, potem to ne more biti popolnoma zgrešen pristop. Glavni argument NASE za izbor PM kot grafične oblike zapisa je, da lahko v PM brez težav implicirajo video in slikovno gradivo ter s tem še dodatno osvetlijo vsebino, ki jo PM prikazuje (16). Glede na naraščajoči trend popularnosti video gradiv lahko torej predvidevamo, da bo vzporedno z njimi rasel tudi trend grafičnih oblik zapisov.

POSLOŠITEV: Območji, kjer je bila oz. je situacija podobna kot v Sahelu sta:

- Gobi** (Dokler so v puščavi Gobi bivali le mongolski nomadi do širjenja puščave ni prihajalo. Po stalni naselitvi Kitajcev, pa se je zaradi preobremenitve okolja s povečanim številom prebivalstva in neprilaganjem gospodarskih dejavnosti začel proces dezertifikacije.)
- ANASZI/INDIJANSKO LJUDSTVO IZ LETA 700 NA OBMOCJU DANASNJE ARIZONE** (Anaszi so zaradi krčenja gozdov (les so potrebovali za gradnjo hiš), neprilaganja kmetijstva na vse pogostejše suše (zaradi stalnega namakanja pride do zasoljevanja prsti, podtalnico popolnoma izčrpajo) sprožili proces širjenja puščave. Populacija je stalno številčno narasčala, s tem pa tudi zahteve do okolja. Okoljske viře so v 600 letih popolnoma izčrpali in nekdanj rodovitno pokrajino spremenili v puščavo.)

Slika 2: Primer PM z naslovom Dezertifikacij/širjenje puščav na primeru Sahela.

Učnocijni pristop Taksonomske stopnje po Bloomu	Procesni pristop Taksonomija znanj po Marzanu	Primeri navodil za doseganje posameznih taksonomskih stopenj in procesnih znanj	Dokazi so označeni v PM (Slika 2)
Znanje	Delo z viri	Iz besedila člankov in učbenika izberi pojme , ki so po tvojem mnenju ključnega pomena za razumevanje širjenja puščav na primeru Sahela.	Vsi pojmi zapisani v PM.
Razumevanje	Procesi kompleksnega razmišljanja	Primerjanje Razvrščanje	V PM prikaži povezanost med vzroki in posledicami za današnje stanje v Sahelu . Povezave poskušaj prikazati s križnimi povezavami.
Uporaba		Odkrivanje Analiza napak	Vsaj dvakrat izdelaj PM , da izluščiš bistvo in se znebiš nepotrebnih informacij.
Analiza		Primerjanje	Primerjaj stanje v Sahelu v preteklosti in danes. Pojasni vzroke za razlike na področju: <ul style="list-style-type: none"> • poselitve, • gospodarstva, • podnebnih razmer.
Sinteza		Sklepanje z indukcijo	Poišči še kakšno območje na svetu, kjer je situacija podobna kot v Sahelu (izpeljava posplošitve).
Evalvacija		Abstrahiranje	Ovrednoti en ukrep za izboljšanje situacije v Sahelu.
		Predstavljanje idej	Predstavi PM pred razredom.
	Sodelovanje	Izdelaj PM v paru.	

Preglednica 3: Primeri navodil in konkretni dokazi, ki potrjujejo, da je možno doseči posamezne taksonomske stopnje in procesna znanja s PM (deloma prirejeno po 4, 5).

VIRI IN LITERATURA:

- Buzan, T., Buzan, B., 2005. Knjiga o miselnih vzorcih. Ljubljana, Mladinska knjiga, 287 str.
- Svatensson, I., 1992. Miselni vzorci in spomin. Ljubljana, Cankarjeva založba, 94 str.
- Beyer, M., 1995. Možganija: Mind mapping v akciji. Ljubljana, Glotta Nova, 152 str.
- Nemec, L., 2011. Geografske pojmovne mreže. Magistrsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 204 str.
- Nemec, L., Resnik Planinc, T., Razvijanje kompetentnosti bodočih učiteljev geografije na primeru učne strategije pojmovnih mrež. E-GeograFF 5. URL: http://geo.ff.uni-lj.si/sites/default/files/12/e-geograff_5.pdf (Citirano 18. 3. 2014).
- Novak, J. D., Gowin, D. B., 1984. Learning how to learn. New York, Cambridge university press, 199 str.
- Wanderee, J. H., 1990. Concept mapping and the cartography of cognition. Journal of research in science teaching, 27, 10, str. 923–936.
- Ruiz-Primo, M. A., Shavelson, R. J., 1996. Problems and issues in the use of concept maps in science assessment. Journal of research in science teaching, 33, 6, str. 569–600.
- Tiricani, E., 2000. Influences of concept mapping and learning styles on learning. Annual proceedings of selected research and development papers presented at the national convention of association for educational communications and technology, Denver.
- Ruiz-Primo, M. A., Schultz, S. E., Min, L., Shavelson, R. J., 2001. Comparison of the reliability and validity of scores from two concept-mapping techniques. Journal of research in science teaching, 38, 2, str. 260–278.
- Freeman, L. A., 2004. The power and benefits of concept mapping: measuring use, usefulness, ease of use, and satisfaction. International journal of science education, 26, 2, str. 151–169.
- Ruiz-Primo, M. A., 2004. Examining concept maps as an assessment tool. Proc. of the first international conference of concept mapping, Pamplona, Spain.
- Hay, D., Kinchin, I., 2008. Using concept mapping to measure learning quality. Education & training, 50, 2, str. 167–182.
- Blackweel, C., Williams, J., 2010. How to utilize concept maps in evaluating students' conceptualization of leadership. URL: <http://www.google.com/search?hl=sl&q=How+to+utilize+concept+maps+in+evaluating+students%C2%B4+conceptualization+of+leadership&btnG=Iskanje&lr=&aq=f&oq=> (10. 1. 2010)
- Mindmeister blog. The top 7 reasons not to mind map. URL: <http://www.mindmeister.com/blog/2013/10/03/the-top-7-reasons-not-to-mind-map/> (Citirano 18. 3. 2014).
- Nasa watch. NASA's »We Explore Space« Concept Maps. URL: <http://nasawatch.com/archives/2012/02/nasas-we-explor.html> (Citirano 18. 3. 2014).

KOMPETENČNI PRISTOP PRI POUČEVANJU GEOGRAFIJE

Tina Šlajpah, prof. geo. in slo.

tina.slajpah@gmail.com

Trepetajoč pred vrati profesorjevega kabineta v čakanju na ustni izpit podvomiš v svojo kompetenco uspešnega soočanja s stresom. Kljub trdnemu sklepu, da boš danes zagotovo uspel glasno in jasno pozdraviti referentko, ki te v pisarni študentskega referata resno gleda izza mize, tudi tokrat namesto pogumnega pozdrava izustiš le prestrašeni »Dan.« Ugotoviš, da ti še vedno primanjkuje posebne kompetence za uspešno komunikacijo z uradnimi osebami. Ob ponovnem plačilu zamudnine v knjižnici razočaran spoznaš, da se še vedno ni razvila tvoja kompetenca za pravočasno vračanje izposojenih knjig. In četudi v vseh omenjenih situacijah še nikoli nisi dejansko pomislil na prisotnost ali pomanjkanje določenih kompetenc, te sam pojem »kompetence« spremlja na vsakem koraku. Tudi med študijem didaktike geografije.

Prispevek, ki je nastal na podlagi diplomskega dela, obravnava kompetenčni pristop pri pouku geografije. Odgovoriti skuša na vprašanje, kaj novega prinaša tovrstni način dela in ali je učinkovitejši kot tradicionalni pristop. Na podlagi teoretičnih osnov iz tujine in Slovenije je predlagan način njegovega uresničevanja pri pouku geografije. Ključno vlogo pri tem imajo kompetenčno zasnovane naloge, s katerimi smo preizkusili uspešnost kompetenčnega načina poučevanja in odzive dijakov nanj. Na podlagi raziskave, izvedene med dijaki ene izmed slovenskih gimnazij, lahko ugotovimo, da učenci tega pristopa ne sprejemajo z naklonjenostjo. Pri reševanju testnih nalog so bili sicer uspešnejši, a gre za raziskavo, ki bi za relevantnejše rezultate morala potekati mnogo daljše časovno obdobje.

KOMPETENCE

Pojem kompetenc je izredno težko opredeljiv. Pojavlja se mnogo večznačnih opredelitev, ki se med seboj razlikujejo celo do te mere, da med njimi ni več možno najti stičnih točk. Govorimo celo o »inflaciji termina«, saj se le-ta tako pogosto pojavlja. Najpogosteje srečujemo opredelitev, ki kompetence označuje kot "**kognitivne zmožnosti in spretnosti**, ki jih posamezniki imajo ali se jih priučijo za reševanje specifičnih problemov, prav tako pa je to tudi **motivacijska**, hotenjska in socialna pripravljenost ter zmožnost za uspešno in odgovorno **uporabo rešitve teh problemov v različnih situacijah.**" (1) Eden izmed razlogov, zakaj so postale prisotne tudi na področju vzgoje in izobraževanja, naj bi bil v poseganju ekonomskih paradigem na področje šolstva. Če se izobraževanje podreja trgu dela, potem znanje postane legitimno šele, ko ga prepoznamo kot uporabnega v procesu opravljanja konkretnih delovnih nalog. Kompetence tako postanejo merilo za izbor znanja, kar pa pomeni, da je znanje legitimno le, če je funkcionalno. Vse to pa je v nasprotju s temeljnim razumevanjem splošne izobrazbe (2).

Kljub sporni uveljavitvi kompetenc v proces izobraževanja so nekatere organizacije in programi opredelili t. i. **ključne kompetence**, ki so od konteksta neodvisne, in naj bi bile potrebne vsakemu posamezniku ter družbi v celoti. Evropski referenčni okvir ključnih kompetenc za vseživljenjsko učenje opredeljuje osem kompetenc, ki so:

- sporazumevanje v maternem jeziku,
- sporazumevanje v tujih jezikih,
- matematična kompetenca ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji,
- digitalna pismenost,
- učenje učenja,
- socialne in državljanske kompetence,
- samoiniciativnost in podjetnost ter
- kulturna zavest in izražanje (3).

Del strokovne javnosti sicer trdi, da ne moremo uresničevati kompetence pri določenem predmetu, saj jih posameznik izgraja v celotnem procesu učenja (4). Kljub temu izpostavlja kompetence, specifične za posamezne predmete – tudi za geografijo. Večinoma se navezujejo na zmožnost povezovanja oz. umeščanja naravnih in družbenih procesov v prostor. Podobno tudi nemški stroka kot edinstveno karakteristiko geografije, torej **geografsko kompetenco**, označi kompetenco prostorske orientacije (5).

KOMPETENČNI PRISTOP

Če kompetence opredelimo kot opis vedenjskih vzorcev oz. obnašanje posameznika v danih okoliščinah (6), potem postane cilj kompetenčnega pouka natančna opredelitev niza ustreznih nalog in okoliščin, v katerih bi se te naloge opravljale. Mejo med klasičnim načrtovanjem, pri katerem razporejamo učno snov, in kompetenčno naravnanim poukom predstavlja prav vloga kompetenc, ki ima v slednjem centralno vlogo. Šele v drugi fazi načrtovanja sledi razprava o tem, preko katerih konkretnih vsebin in primerov naj bi bilo posamezno znanje in spretnosti uvedene in poglobljene. Za učitelja to konkretno pomeni, da vprašanje »Katero temo moram predelati?« zamenja z vprašanjem »Katero znanje, zmožnosti in odnose želim pospeševati in podpirati?« (7)

Temeljne značilnosti kompetenčnega pristopa, kot jih definira nemški didaktični prostor (8), so:

- izhajanje iz cilja,
- osredotočenje na jedro,
- na novo definirani odnosi med učiteljem in učencem,
- kompetenčna diagnostika.

Kompetenčni pristop je usmerjen v to, da učenci pridobijo kompetence, ki jim omogočajo pridobljeno znanje in zmožnosti med seboj povezati in uporabiti v realnih problemskih situacijah. Izraz oz. udejanjanje zmožnosti je tudi učna naloga, ki ni zgolj del kompetenčno usmerjenega pouka, temveč je njegov temeljni gradnik.

UČNE NALOGE

Kriterijev za dobro nalogo, ki ima osrednje mesto kompetenčnega pouka, je mnogo. Zbrani so nekateri:

- jasna navodila (ta zahteva se uresniči predvsem z uporabo operatorjev);
- postopno stopnjevanje zahtevnosti;
- vodenje k razvoju vsaj ene kompetence;
- kvalitetno, aktualno in »prijetno« gradivo;
- problemska zasnovanost;
- preverjanje uporabnosti znanja,
- spodbujanje divergentnega mišljenja idr. (9)

RAZISKAVA

S kratko raziskavo smo želeli preveriti, kako učenci zaznavajo pouk geografije, ki je kompetenčno usmerjen. Zanimalo nas je, kakšno stališče bodo zavzeli do spremenjenega načina dela, predvsem pa, ali bo kompetenčni pouk bistveno pripomogel k razvoju dijakov, tako da bi poleg posedovanja novega znanja zmogli le-tega tudi uspešno uporabiti.

V gimnazijskih razredih smo izvedli osem učnih ur, štiri nekompetenčno usmerjene in štiri kompetenčno usmerjene. V skladu z učnim načrtom za pouk geografije v gimnazijskih programih sta bili pripravljene in večkrat izvedene dve učni pripravi z učno enoto »biodiverziteti in njena odvisnost od človekovega delovanja«. V vseh razredih je bil izveden pouk, ki je bil problemsko naravnani. Štirje – nekompetenčno poučevani razredi – so bili deležni predvsem frontalnega pouka, kjer so s pomočjo učiteljevih podvprašanj in s pomočjo njegovih komentarjev iskali odgovor na izhodiščno problemsko situacijo. Štirje – kompetenčno poučevani razredi – pa so po začetnih učiteljevih navodilih in prejetem grafičnem in besedilnem gradivu samostojno iskali odgovore na problemsko izhodišče. (Za boljšo predstavljivost v celoti objavljamo osnovno vprašanje, kot so ga prejeli tudi dijaki. Problemsko izhodišče se je glasilo:

»V preteklih 250 letih so znanstveniki odkrili in poimenovali 1,78 milijona vrst živali, rastlin in mikroorganizmov. 15,000 vrst je na novo odkritih vsako leto. Celotno število vrst na Zemlji je neznano. Po predvidevanjih je ta številka 5–30 milijonov. Na Zemlji je torej število vrst izredno veliko. Čemu potem skrb in tožba biologov ter naravovarstvenikov, če katera od njih umre zaradi krivde človeka?«

Po usvajanju nove snovi so dijaki prejeli anketni vprašalnik, s katerim smo želeli preveriti njihov odziv na izvedeno šolsko uro. Zanimalo nas je, ali bodo dijaki, ki so bili kompetenčno vodeni (so tekom ure delali samostojno), ocenili, da so tekom šolske ure pridobili več znanja in spretnosti kot dijaki, ki so bili poučevani nekompetenčno. Želeli smo preveriti tudi, ali bodo kompetenčno vodeni dijaki najvišji rang všečnosti namenili samostojnemu delu, ki je bil ena izmed pomembnih razločevalnih lastnosti šolske ure, pri kateri so bili navzoči.

Rezultati anket so pokazali, da dijaki novega načina poučevanja niso sprejeli z naklonjenostjo. Samostojno delo – najbolj specifično komponento kompetenčnega pouka – so ocenili z najslabšimi ocenami, v odgovoru odprtega tipa pa so izpostavili dejstvo, da so pogrešali pogovor. Naše predvidevanje v zvezi z odzivi dijakov je tako bilo napačno, čeprav ne povsem nepričakovano.

Da bi preverili morebitno razliko v uspešnosti poučevanja, smo oblikovali posebno testno nalogo, ki so jo reševali vsi dijaki po koncu prvega dela učne ure. Opazovali smo razliko v njihovem reševanju, saj nas je zanimalo, ali so bili kompetenčno vodeni dijaki pri reševanju testne naloge uspešnejši od tistih, ki so bili poučevani nekompetenčno. Razlika bi lahko potrdila odvisnost uspešnosti glede na način vodenja učne ure. Testna naloga je imela, tako kot učna ura o biodiverziteti, problemsko izhodišče, ki ga je bilo potrebno komentirati s pomočjo priloženega gradiva. Uspešnost reševanja testne naloge smo ocenjevali tako, da smo preverjali, v kolikšni meri so dijaki pri pisanju odgovorov esejskega tipa navajali dejstva iz priloženega gradiva in znanje o biodiverziteti nasploh. Kompetenčno vodeni dijaki so v svojih odgovorih pogosteje navajali navedbe iz dodanega gradiva, a razlika v primerjavi z nekompetenčno vodenimi dijaki ni bila velika. Bila je premajhna, da bi jo lahko opredelili kot statistično značilno.

KOMENTAR

Sodeč po raziskavi torej ne moremo govoriti o večji učinkovitosti in uspešnosti kompetenčnega pristopa. Dejstvo pa je, da bi tovrstna problematika zahtevala mnogo obširnejšo teoretično, predvsem pa empirično obravnavo. Za relevantnejše rezultate o uspešnosti kompetenčnega pristopa pa bi morali biti dijaki na ta način poučevani mnogo daljše časovno obdobje – najprimerneje bi bilo celo srednješolsko obdobje, torej več let.

Odprto ostaja tudi vprašanje izvajalcev kompetenčno usmerjenega pouka – učiteljev, ki so zagotovo ključni nosilci tega didaktičnega modela. Za tovrstno delo (še) niso ustrezno izobraženi, zato tudi morebitna odločitev za tovrstni način pouka ne bi prinesla pričakovanih rezultatov. Šele z njihovo usposobljenostjo bo možno postopno uresničevanje načel kompetenčnega pouka.

ZAKLJUČEK

Po nekaj letih izkušenj poučevanja se mi še jasneje izrisuje glavni vzrok odklonilnega odnosa dijakov do kompetenčno naravnane pouka. Ne gre toliko za odklanjanje novega, nepoznanega principa dela, kot za odklanjanje tega specifičnega načina. Le-ta zahteva maksimalno pripravljenost dijakov za delo, veliko njihovega samostojnega dela, kar pa dijaki načelno odklanjajo. Domnevam, da bi bilo ob sistematičnem in konsistentnem delu v celotnem srednješolskem obdobju to moč spremeniti, a je vložek, ki ga mora učitelj podati, enostavno prevelik. Priprava nalog po načelih, ki smo jih izpostavili, je časovno neizvedljiva. Seveda pa je pristop moč uresničevati ob predpostavki, da so naloge oz. vsaj njihove zasnove učiteljem posredovane s strani zunanjih strokovnjakov.

Kljub temu da je, kot rečeno, popolna kompetenčna usmerjenost pouka geografije v gimnazijskem programu v tem trenutku neizvedljiva, pa lahko s posameznimi nalogami že nakazujemo temelje tovrstni usmeritvi.

OPOMBI:

- 1) Operatorji so glagoli, ki spodbujajo dejavnost in pri učencih spodbudijo predhodno opredeljene in utrjene načine ravnanja pri obdelavi nalog. V primerjavi s »k-vprašalnicami« so bolj jasni in usmerjeni v dejavnost. Nekaj primerov operatorjev: izberi, razvrsti, vrednoti ...
- 2) Termini »kompetenčno usmerjen pouk«, »kompetenčni pouk« ipd. so v prispevku protipomenka nekompetenčnemu pouku, kar v praksi ne drži, saj vsako poučevanje pripomore k razvijanju kompetenc, torej tudi tisto, ki ni v osnovi kompetenčno naravnano. Z nasprotjem »kompetenčni« proti »nekompetenčni« pouk želimo torej le nakazati razliko v osnovni naravnosti.

VIRI IN LITERATURA:

1. Weinert, 2001. Vergleichende Leistungsmessung in Schulen – eine umstrittene Selbstverständlichkeit, Weinheim/Basel, Beltz, str. 27.
2. Štefanc, D., 2010. Kompetence kot temelj kurikularnega načrtovanja v obveznem splošnem izobraževanju. Doktorsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko, 275 str.
3. Ur.l. EU, Informacije institucij, organov, uradov in agencije EU. Skupno poročilo Sveta in Komisije o napredku pri izvajanju delovnega programa »Izobraževanje in usposabljanje 2010«, 117/2, 6. 5. 2010. Dostopno na URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:117:0001:0007:SL:PDF> (Citirano: 11. 12. 2011).
4. Ivšek, M., 2006. Kako razvijati ključne kompetence pri učencih v osnovni in srednji šoli. Vzgoja in izobraževanje, 37, 1, str. 3.
5. Bildungsstandards im Fach Geographie für den Mittleren Schulabschluss – mit Aufgabenbeispielen, 2007. Deutsche Gesellschaft für Geographie (Hrsg.), Selbstverlag, 94 str.
6. Norris, N., 1991. The Trouble With Competence. Cambridge Journal of Education, 21, 3, str. 331–342.
7. Hemmer, M., 2011. Kompetenzorientiert unterrichten – Der Beitrag des Netzwerks »Fachliche Unterrichtsentwicklung Erdkunde« in Nordrhein-Westfalen, Geographische Bildung, Kompetenzen in didaktischer Forschung und Schulpraxis, Braunschweig, Westermann, str. 176–183.
8. Hieber, U., Lenz, T., Stengelin, M., 2011a. (Sich) geographische Aufgaben stellen. Geographie heute, 32, 291/292, str. 2–9.
9. Leisen, J., 2011b. Aufgabenstellungen und Lernmaterialien machen's. Unterricht Physik, 22, 123/124, str. 11–17.

UPORABA DIDAKTIČNIH IGER PRI POUKU GEOGRAFIJE V OSNOVNI ŠOLI

Rok Omahen, prof. geo. in zgo.

rok_omahen@yahoo.com

V prispevku so predstavljene glavne ugotovitve diplomskega dela¹, ki je nastalo kot rezultat študija na Oddelku za geografijo in Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani pod vodstvom mentoric dr. Tjane Resnik Planinc in dr. Danijele Trškan. Prikazani so nekateri primeri didaktičnih iger, ki jih lahko učitelj uporabi pri pouku (geografije in zgodovine, pa tudi drugih predmetov) v osnovni šoli².

OPREDELITEV DIDAKTIČNIH IGER

Didaktična igra je katerakoli igra, prirejena za potrebe pouka oz. izobraževanja, zasnovana skladno z učnim načrtom ter jasno določenimi pravili, ki zagotovijo izpolnitev vzgojno-izobraževalnih ciljev³.

Uporaba didaktičnih iger pri pouku deluje na prvi pogled moderno, morda tudi inovativno, toda igre, preko katerih so otroci spoznavali svet okoli sebe, obstajajo že praktično od nekdaj. Institucionalno pa govorimo o začetkih uporabe iger v izobraževalne namene od 17. stoletja dalje, ko so jezuiti namesto prepovedi iger predlagali, da se jih spretno uporabi »kot vzgojno sredstvo, ki ni nič manj dragoceno kakor študiji sami«⁴.

Uporaba didaktičnih iger pri pouku učitelju ne olajša dela, ravno nasprotno, z igrami si povzroči še dodatno delo, toda vpliv na motivacijo učencev, njihovo razumevanje in ne nazadnje učni uspeh zagotovo odtehta dodaten učiteljev trud v fazi priprave in oblikovanja igre. Obenem je potrebno poudariti, da količina dodatnega dela spet ni tako velika, da je učitelj, ki je predan svojemu delu, ne bi zmožel.

O teorijah iger in učenja, nevrofizioloških osnovah učenja ter o pomenu motivacije za učenje na tem mestu ne bomo razpravljali, saj se bomo raje posvetili konkretnim primerom.

SISTEM DIDAKTIČNIH IGER

Skoraj toliko, kot je različnih opredelitev igre, bi lahko našteali tudi različnih **klasifikacij** didaktičnih iger. Za potrebe diplomskega dela smo oblikovali lasten klasifikacijski sistem, saj je večina obstoječih zasnovanih za potrebe vrtca oz. nižjih razredov osnovne šole in ne ustreza našemu delu. Bralcu smo želeli s tem vzbuditi asociacijo in približno predstaviti o posamezni didaktični igri že pri bežnem pregledu klasifikacije.

Za potrebe pouka geografije zgodovine smo izbrali **24 didaktičnih iger** različnih avtorjev in jih preoblikovali z lastnimi idejami in primeri. Izmed vseh je 20 iger primernih za uporabo tako pri geografiji kot zgodovini, dve igri sta zasnovani le za geografijo in dve le za zgodovino. Imena iger so, da bi bila privlačnejša, v nekaterih primerih prevzeta od drugih iger, ki so lahko vsebinsko povsem drugačne, kot si jih je njihov avtor sprva zamislil.

Didaktične igre uvrščamo v šest glavnih skupin (z obravnavanimi igrami):

- **besedne igre** (križanka, besedni golaž, rešeto, domine, bingo),
- **vizualne igre** (poišči vsiljivca, križci in krožci, hitri prsti, vislice, spomin, rebus),
- **sestavljanke** (spomin na tri, poišči pare, tromino; večje ali manjše, bolj razčlenjeno ali manj razčlenjeno),
- **miselno zahtevnejše igre** (transformerji, optična prevara, pazi na zgodovino, obarvana zgodovina),
- **ustvarjalne igre** (slogani in logotipi, propagandi letak),
- **igre z gibanjem** (stojimo na vrednotah, po kamnih čez potok, noč ali dan).

¹ Omahen, R., 2010. Uporaba didaktičnih iger pri pouku geografije in zgodovine v osnovni šoli: diplomsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo in Oddelek za zgodovino, 308 str. Dostopno tudi na spletu: http://geo.ff.uni-lj.si/pisna-dela/pdfs/dipl_201007_rok_omahen.pdf

² Uporaba didaktičnih iger ni omejena zgolj na osnovno šolo, lahko se jih uporabi tudi v srednji šoli.

³ Omahen, R., 2012. Uporaba didaktičnih iger pri pouku zgodovine v osnovni šoli. Zgodovina v šoli, let. 21, št. 3/4, str. 32 – 42.

⁴ Aries, Ph., 1991. Otrok in družinsko življenje v starem režimu. Ljubljana, ŠKUC, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, str. 117.

Predvsem pri besednih in vizualnih igrah se v nekaterih primerih pojavlja dilema, ali gre za besedno ali za vizualno igro. V našem primeru so **besedne igre** tiste didaktične igre, ki se največkrat izvajajo s pomočjo učnega lista, vizualne didaktične igre pa tiste, ki so praviloma zapisane na tabli ali pa projicirane na platno. Besedne igre *križanka*, *besedni golaž* in *rešeto* so igre na učnem listu, preostali dve (*domine* in *bingo*) pa se izvajata s pomočjo kartic. Pri dominah dobijo kartice vsi učenci, pri bingu pa ima kartice le učitelj. Največ didaktičnih iger se je uvrstilo v skupino **vizualnih iger**, nekatere izmed njih (*križci in krožci*, *hitri prsti*, *vislice* in *spomin*) pa bi lahko brez pomisleka uvrstili tudi v skupino besednih iger. Skupna lastnost tem igram je, da vključujejo pisanje na tablo in/ali projekcijo na platno ter prepoznavanje slikovnega gradiva. Igr *poišči vsiljivca* in *rebus* lahko izvajamo tako s pomočjo učnega lista kot tudi s projekcijo na platno. Med **sestavljanke** smo uvrstili tri splošne (*spomin na tri*, *poišči pare* in *tromino*) in eno geografsko (*večje ali manjše*, *bolj razčlenjeno* ali *manj razčlenjeno*) igro. Igra *spomin na tri* zahteva od učencev sposobnost vizualne prepoznave pojavov, procesov in dogodkov. Nekoliko zahtevnejša je igra *poišči pare*, ki od učencev, poleg sposobnosti vizualne prepoznave, zahteva tudi besedno prepoznavo posameznih pojavov, procesov in dogodkov, tako da učenci povežejo sliko z ustrežno razlago. Didaktična igra *tromino* pa zahteva od učencev besedno povezovanje (dve besedi tvorita par). Od načrtovalca igre je odvisno, ali bo igra **miselno zahtevnejša**. V našem primeru smo v to skupino uvrstili dve igri, ki sta primerni za geografijo in zgodovino (*transformerji* in *optična prevara*), saj od učencev zahtevata bolj poglobljeno razmišljanje ob konkretni nalogi. Igra *pazi na zgodovino*⁵ je kljub zahtevnosti zelo primerna za zadnjo uro v petek saj, ob pravi izbiri vsebine, pritegne učence. Podobno je tudi z igro *obarvana zgodovina*. Med **ustvarjalne igre** smo uvrstili dve didaktični igri: *slogani in logotipi* ter *propagandni letak*. Didaktična igra se uvršča med ustvarjalne igre takrat, ko je ob koncu izvajanja igre pred učenci izdelek (lahko v pisni, grafični ali kaki drugi obliki). V skupino **igre z gibanjem** smo uvrstili dve splošni igri (*stojimo na vrednotah* in *po kamnih čez potok*) ter eno geografsko (*noč ali dan*). Igre z gibanjem od učencev zahtevajo poleg odgovarjanja na vprašanja ali podajanja stališč tudi sočasno gibanje po razredu po predvideni poti. Pri treh igrah se pojavi vprašanje uvrstitve v skupine, zato smo jih sicer zapisali v osnovno skupino, zraven pa je še dodaten opis igre. Tako je igra *besedni golaž* uvrščena med besedne, miselno zahtevnejše igre, igri *transformerji* in *obarvana zgodovina* pa sodita med miselno zahtevnejše ustvarjalne igre. Tudi sicer je precej pomembno, kako zahtevno naredimo igro, saj lahko marsikatera besedna ali pa vizualna igra hitro postane miselno zahtevnejša igra⁶.

IZBRANI PRIMERI DIDAKTIČNIH IGER

Na tem mestu podrobneje predstavljamo tri didaktične igre: *poišči pare*, *tromino* in *domine*. V preglednici najdemo pri vsaki igri zapisano, za katero vrsto didaktične igre gre, v kateri didaktični etapi jo lahko uporabimo, predlagane so učne oblike, s katerimi lahko igro izvajamo, in zapisani so miselni procesi⁷, na katere lahko oz. želimo vplivati z uporabo didaktične igre. Pri rubriki priprava učilnice imamo v mislih razporeditev šolskih klopi in umestitev učencev v razredu. Med dodatnimi učili in učnimi pripomočki navajamo tiste, ki so posebej potrebni za izvedbo didaktične igre, izpuščamo pa tiste, ki se tudi sicer uporabljajo pri pouku (tabla, računalnik, projektor in podobno). Učitelju v pomoč je predlagana tudi učna enota, v kateri se lahko uporabi konkretno didaktično igro, skladno z učnim načrtom⁸.

⁵ Igro je moč uporabiti pri različnih šolskih predmetih, ne le pri zgodovini.

⁶ Omahen, R., 2010. Uporaba didaktičnih iger pri pouku geografije in zgodovine v osnovni šoli: diplomsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo in Oddelek za zgodovino, 308 str.

⁷ Pri miselnih procesih govorimo o inteligencah, kot jih je opisal razvojni psiholog Howard Gardner v svoji teoriji mnogoterih inteligenc. Opredelil je devet inteligenc: jezikovna, logično-matematična, glasbena, prostorska, telesno-gibalna (kinestetična), osebna (intrapersonalna), medosebna (interpersonalna), naturalistična in eksistencialna inteligenca (Gardner, 2009, str. 6).

⁸ V diplomskem delu so navedeni vzgojno-izobraževalni cilji, po takrat veljavnem učnem načrtu za geografijo. Ker je bil v vmesnem času sprejet nov učni načrt jih v prispevku ne navajamo, saj menimo, da jih študenti geografije prav gotovo dobro poznajo in jih bodo lahko, skladno z lastnim znanjem ter izkušnjami, vključili v svoje učne priprave.

⁹ Zasnova didaktične igre »poišči pare« je povzeta po: Konečnik, Stanek, 2004, str. 8.

¹⁰ Na sliki je primer kartic za igro *poišči pare*, uporabljen pri pouku zgodovine – učna enota Frankovska država, v 7. razredu.

Poišči pare⁹

Vrsta didaktične igre: sestavljanika.	Didaktična etapa: <ul style="list-style-type: none"> • uvodna motivacija ali • ponavljanje.
Učne oblike: <ul style="list-style-type: none"> • v dvojicah ali • skupinska. 	Miselni procesi (vrsta inteligence): <ul style="list-style-type: none"> • logično-matematična, • prostorska, • medosebna.
Organizacija: <ul style="list-style-type: none"> • priprava učilnice: DA (če se odločimo za skupinsko delo; klopi skupaj, učenci okoli). 	Dodatna učila in učni pripomočki: <ul style="list-style-type: none"> • kartice za igro poišči pare.
Učna enota: Uvod v Azijo – države, glavna mesta in zastave azijskih držav (7. razred).	

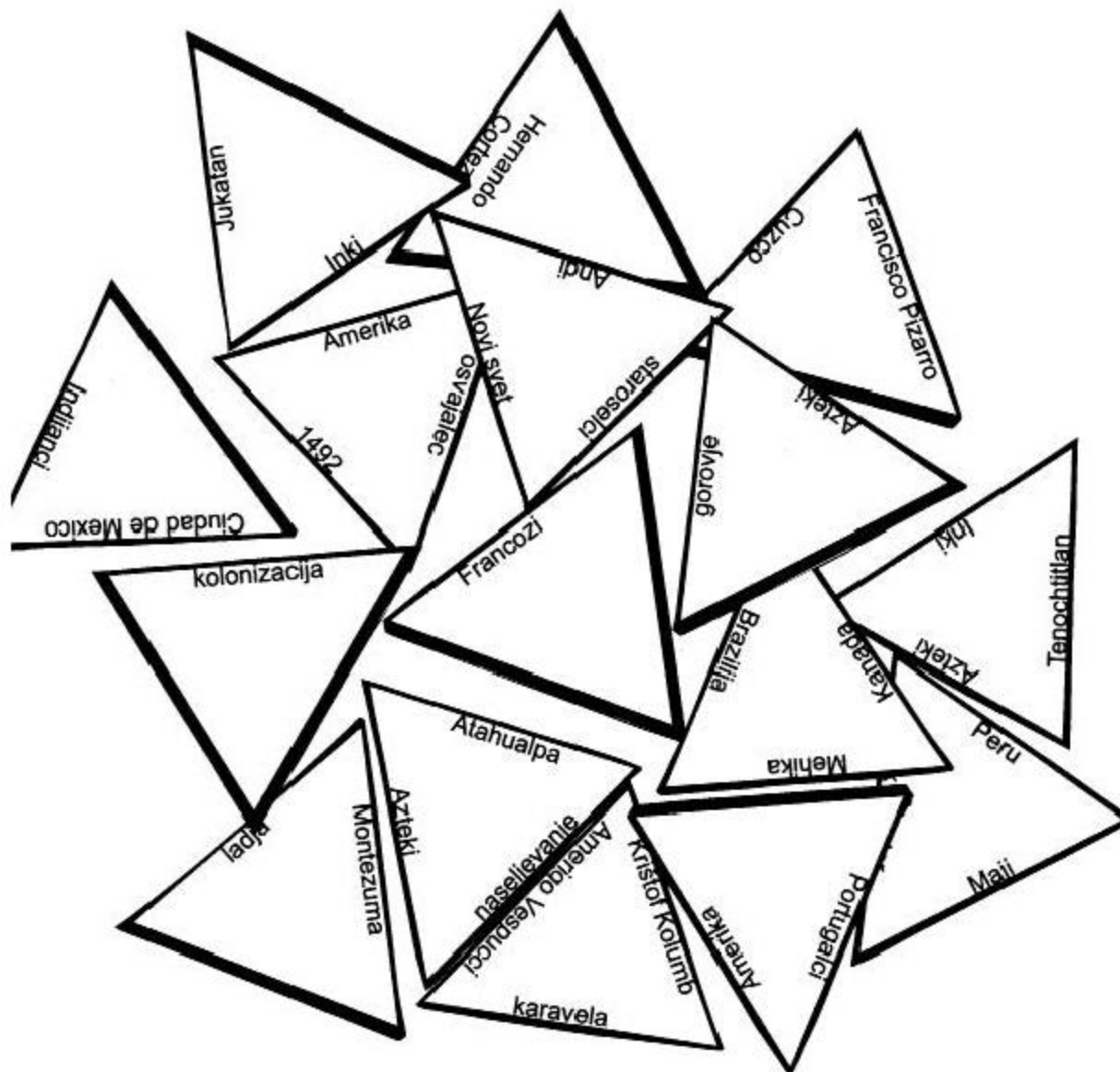
Pravila igre:

Igro poišči pare lahko igramo v dvojicah ali pa skupinsko. Priporočamo uporabo skupinske učne oblike, saj tako potrebujemo le en komplet kartic, v nasprotnem primeru pa bi potrebovali toliko kompletov, kot je dvojic učencev v razredu. Razred razdelimo na dve skupini, ki tekmujeta med seboj. Nekaj šolskih klopi postavimo skupaj in nanje razporedimo kartice tako, da učenci ne vidijo, kaj je na njih. Po principu igre »spomin« skupini izmenično iščeta pare, zmaga tista skupina, ki ima na koncu več parov. Da pa zadeva ne bi bila preveč enostavna, ne uporabljamo dveh enakih sličic kot pri igri »spomin«, ampak uporabimo kot par, na eni strani sliko ali risbo iz obravnavane tematike (zastave azijskih držav), na drugi strani pa definicijo oz. opis te slike (azijska glavna mesta), kar skupaj tvori par.

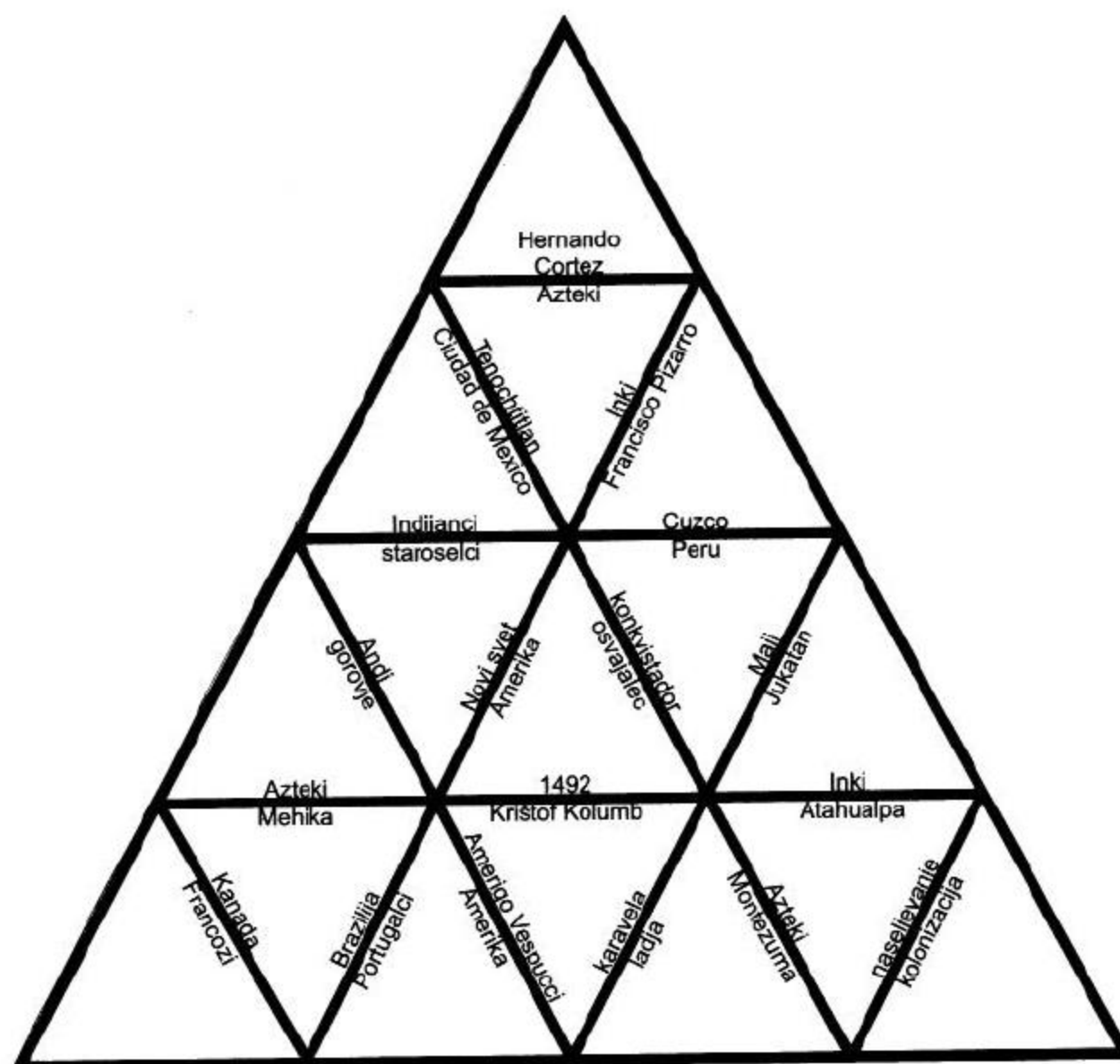

Slika 1: Kartice za igro poišči pare (foto: Rok Omahen).

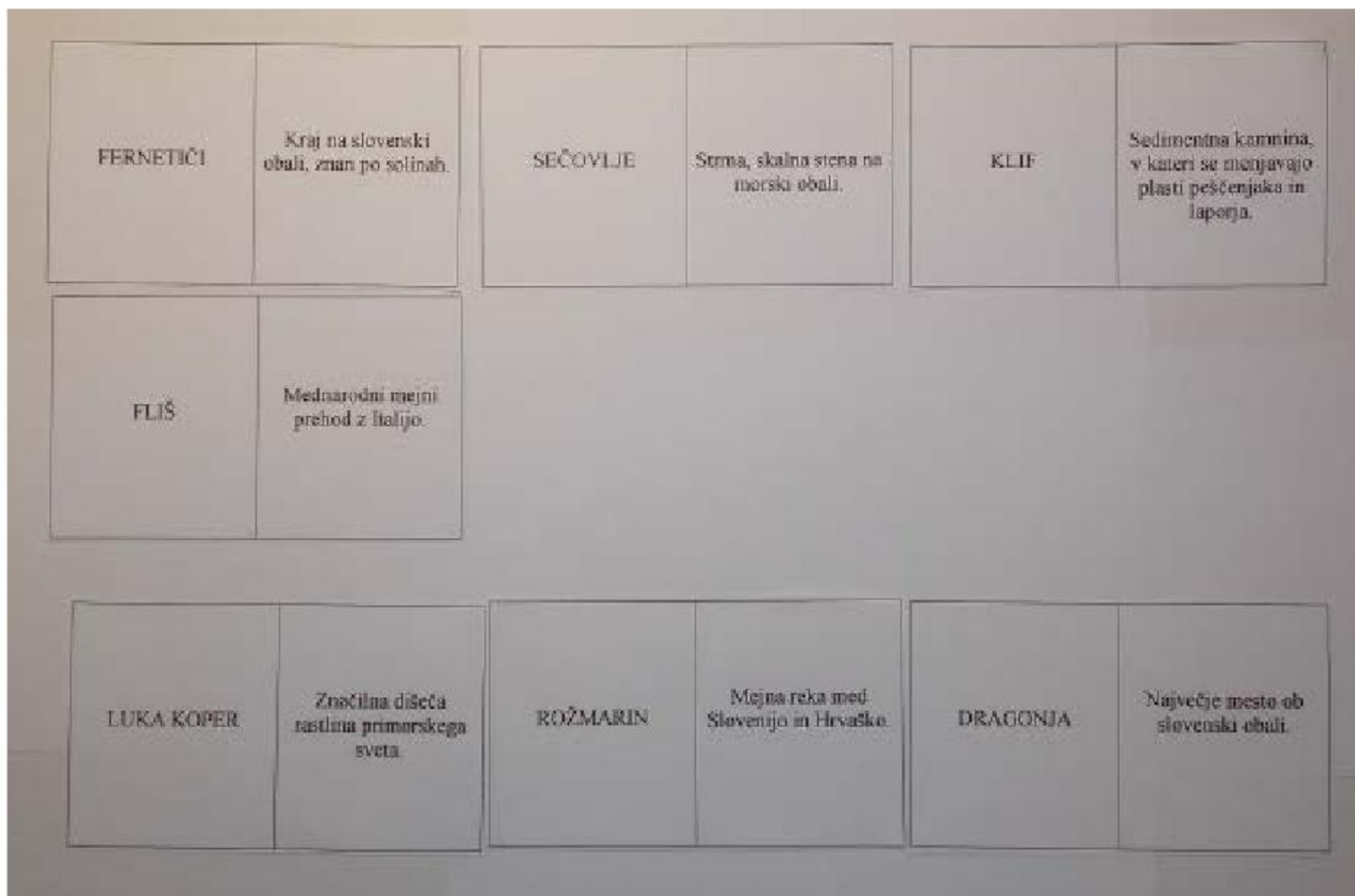

Slika 2: Kartice za igro tromino (foto: Rok Omahen).

Slika 3: Rešitev igre tromino (foto: Rok Omahen).

Slika 4: Kartice za igro domine (foto: Rok Omahen).

Tromino¹¹

Vrsta didaktične igre: sestavljanke.	Didaktična etapa: <ul style="list-style-type: none"> • uvodna motivacija ali • ponavljanje.
Učne oblike: <ul style="list-style-type: none"> • individualna ali • v dvojicah. 	Miselni procesi (vrsta inteligence): <ul style="list-style-type: none"> • jezikovna, • logično-matematična, • prostorska, • medosebna, • osebna.
Organizacija: <ul style="list-style-type: none"> • priprava učilnice: NE 	Dodatna učila in učni pripomočki: <ul style="list-style-type: none"> • igralni trikotniki.
Učna enota: Amerika kot celota (geografija, 8. razred) in Posledice odkritij (zgodovina, 8. razred).	

Pravila igre:

Učencem razdelimo igralne trikotnike, na katerih so zapisani različni geografski in zgodovinski pojmi. Bistvo igre je povezati pojme v smiselne pare, tako da iz manjših trikotnikov (porabiti morajo vse trikotnike) sestavijo enega velikega. Iste igralne trikotnike se lahko uporabi pri geografiji in pri zgodovini.

Pojmi, ki se pojavijo kot pari na igralnih trikotnikih

Hernando Cortez - Azteki, Indijanci - staroselci, konkvistador - osvajalec, Azteki - Mehika, Amerigo Vespucci - Amerika, Azteki - Montezuma, Tenochtitlan - Ciudad de Mexico, Cuzco - Peru, Andi - gorovje, Kanada - Francozi, 1492 - Krištof Kolumb, Inki - Atahualpa, Inki - Francisco Pizarro, Novi svet - Amerika, Maji - Jukatan, Brazilija - Portugalci, karavela - ladja, naseljevanje - kolonizacija.

¹¹ Zasnova didaktične igre »tromino« je povzeta po: Brdnik, 2008, str. 69.

¹² Zasnova didaktične igre »domine« je povzeta po: Ginnis, 2004, str. 75–76.

Domine¹²

Vrsta didaktične igre: besedna igra.	Didaktična etapa: <ul style="list-style-type: none"> • uvodna motivacija ali • ponavljanje.
Učne oblike: <ul style="list-style-type: none"> • individualna. 	Miselni procesi (vrsta inteligence): <ul style="list-style-type: none"> • jezikovna, • prostorska, • telesno-gibalna, • medosebna.
Organizacija: <ul style="list-style-type: none"> • priprava učilnice: NE 	Dodatna učila in učni pripomočki: <ul style="list-style-type: none"> • kartice z dominami.
Učna enota: Primorske pokrajine Slovenije (9. razred).	

Pravila igre:

Učitelj pred izvedbo didaktične igre pripravi kartice (toliko kartic, kot je učencev v razredu), na katerih je na eni polovici kartice zapisano vprašanje (pojem, dogodek, kraj), na drugi pa odgovor (razlaga, definicija); na sredini je črta, ki ju ločuje (tako kot pri pravih dominah). Nobeno vprašanje se ne ujema z odgovorom na isti kartici. Vsak učenec dobi eno kartico. Določimo učenca ali pokličemo prostovoljca, ki prebere vprašanje na svoji domini. Tisti učenec, ki meni, da je na njegovi domini zapisan pravilen odgovor, ga prebere, ostali učenci pa potrdijo ali zanikajo, tako da obrnejo palce navzgor ali navzdol. Če se oglasi več učencev, poskusimo z razredom priti do pravilnega odgovora, če pa se ne oglasi nihče, pa vprašamo, komu se zdi, da bi morda lahko imel pravilen odgovor. Učenec, ki je imel na domini pravilen odgovor, prebere vprašanje na drugi polovici domine, tako se igra nadaljuje, dokler ne porabimo vseh domin oz. ne pridejo vsi učenci na vrsto.

ZAKLJUČEK

Pri praktičnem poizkusu uporabe didaktičnih iger se je pokazalo, da jih učenci pozitivno sprejemajo, ne glede na to, v katerem razredu jih uporabimo. Dodano vrednost klasičnih didaktičnih iger v današnjem visokotehnološkem svetu vidimo tudi v vračanju učencev k »osnovam«. Večina učencev je z raznimi elektronskimi pripomočki in zabavno tehnologijo dobro seznanjena, tudi učilnice so v glavnem podprte z računalniki, projektorji, ponekod tudi z elektronskimi tablami. V času, ko se otroci raje kot za igro na prostem odločajo za računalniške igre in komunicirajo po spletnih družbenih omrežjih, namesto, da bi se družili v živo, so lahko klasične – nizko tehnološke didaktične igre ena od možnosti, kako otrokom predstaviti čar klasičnih iger in pristnih medosebnih stikov.

VIRI IN LITERATURA:

1. Aries, Ph., 1991. Otrok in družinsko življenje v starem režimu. Ljubljana, ŠKUC, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 529 str.
2. Brdnik, T., 2008. Didaktične igre pri pouku geografije v 6. razredu devetletne osnovne šole: diplomska seminarska naloga. Maribor, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 109 str.
3. Gardner, H., 2009. Birth and the Spreading of a »Meme«. V: Chen, J., Moran, S., Gardner, H. (ur). Multiple Intelligences Around the World. San Francisco, Jossey-Bass, str. 3 – 16.
4. Ginnis, P., 2004. Učitelj – sam svoj mojster. Kako vsakega učenca pripeljemo do uspeha. Ljubljana, Založba Rokus, 330 str.
5. Konečnik, E., Stanek, Š., 2004. Didaktične igre – alternativa tradicionalnemu pouku geografije. Maribor, Pedagoška fakulteta, Oddelek za geografijo, 10 str.
6. Omahen, R., 2010. Uporaba didaktičnih iger pri pouku geografije in zgodovine v osnovni šoli: diplomsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo in Oddelek za zgodovino, 308 str.
7. Omahen, R., 2012. Uporaba didaktičnih iger pri pouku zgodovine v osnovni šoli. Zgodovina v šoli, let. 21, št. 3/4, str. 32 – 42.

DIDAKTIKA VSEBIN TRAJNOSTI ALI TRAJNOSTNA VZGOJA?

Matjaž Dovečar, univ. dipl. geog.

matjaz.dovecar@gmail.com

NAMESTO UVODA

Spremljanje dnevnih medijskih poročanj (časopisi, poročila, radijske oddaje) in sodobne literature (članki, strokovne publikacije, diplomska dela ipd.), dajo človeku občutek vse pogostejše uporabe terminov, kot so trajnost, trajnostni razvoj, sonaravnost, naravni viri, okoljske težave, ekologija ipd. Te izraze dodobra spoznamo tudi študentje geografije, povezujemo jih predvsem v kontekstu okoljskih težav in gospodarskega razvoja. Namen članka ni obrazložitev ozadja trajnosti oz. posledic (ne)trajnostnega življenja ljudi, pač pa se osredotoča na **poučevanje vsebin trajnosti** – tudi ta izvod Geomixa je namenjen didaktiki geografije, trajnost pa je v veliki meri povezana z geografijo.

KRATKA ZGODOVINA O POZNAVANJU VSEBIN TRAJNOSTI, KOT JO VIDIM JAZ

Pa začnimo z začetkom. S svojega otroštva se veliko pogovorov o trajnosti ne spominjam (morda deloma le tisti klasični starševski očitek: »*Pojej do konca, hrane ne bomo stran metali, v Afriki je nimajo!*«). V vrtcu in osnovni šoli se s tematiko trajnosti nismo ukvarjali. Šele v srednji šoli, obiskoval sem namreč ljubljansko gimnazijo Ledina, so nas počasi začeli spodbujati k ugašanju luči ob koncu pouka. Za maturitetna predmeta sem si izbral geografijo in biologijo. Trajnostna mobilnost, s katero se danes službeno ukvarjam, je bila takrat le »*štetje prometa*« na križišču prometne Rešljeve in Komenskega ulice. Gre za dve zelo prometni ulici v središču Ljubljane, mi pa smo morali šteti vozila in jih razvrščati glede na različne tipe vozil (avtobus, avto, kombi, občasno je mimo ob zvoku avtomobilskih hup prisopihal še kakšen kolesar). Za nas je bilo pomembno tudi število potnikov v osebnih vozilih. Rezultat tega štetja prometa je bila suhoparna stati(sti)čna naloga pri pouku geografije, brez kakšne razlage problematike pol-praznih osebnih vozil v samem središču mesta, bolj onesnaženega zraka v zimskih mesecih, jutranje in popoldanske prometne konice ipd. Pri biologiji pa smo bodoči maturantje izvedeli, da so genetsko spremenjeni organizmi (GSO) povsem neškodljivi za ljudi (morda tudi za živali? In okolje?), češ da naravnim vrstam dodajajo le posamezen gen, npr. za večjo odpornost. To so nas učili (ali pa ne) dobro desetletje nazaj, pa še to le tiste, ki smo izbrali take učne predmete. Seveda se je v letu 2006, ko sem začel s študijem geografije na ljubljanski Filozofski fakulteti, moje poznavanje vsebin trajnosti korenito spremenilo; bolje rečeno začelo. Z letnicami želim izpostaviti le časovni okvir – danes, torej le nekaj let kasneje, se **vsebine trajnosti vnašajo že v vrtce, osnovne in srednje šole** (t. i. ekovrtci, ekošole), seveda pa vse bolj tudi v **visokošolske izobraževalne programe**.

Še drug časovni, generacijski pogled. Naši starši se med izobraževanjem niso pogosto srečevali s pojmi povezanimi s trajnostjo. Prvi so v študij vpeljali pojem *sonaravnost* gozdarji, tj. povezava med hitrostjo rasti gozdov in načrtovanim posekom le-teh. **Sonaravnost so torej povezovali z letnim gozdnim prirastom**. Biologi so med drugim študirali *ekologijo* – študij odnosov med živimi bitji in njihovim okoljem. Pri tem so se le bežno dotaknili vpliva človeka na druge biološke vrste. Danes je *ekologija* prepogosto uporabljen, medijsko-publicistični izraz: vozimo ekološka vozila, varčujemo z »ekološko« vožnjo avtomobila, obiščemo ekohotel, odpadke nosimo na ekološke otoke ipd. Ti izrazi so del t. i. **greenwashing-a**, tj. (ne)posrednega zavajanja ljudi z namenom večjega potrošništva. Še nekako najboljši, danes pogosto uporabljen izraz je 'ekološko pridelana živila' – pri teh lahko dejansko vsaj delno govorimo o ekologiji (tj. vpliv človekove dejavnosti na druga živa bitja in življenjsko okolje). Kakorkoli že, **sonaravnost in ekologija** sta bila dva vsaj deloma pomembna koncepta v študiju generacije naših staršev, delodajalcev, sodelavcev, pa tudi kakšnega današnjega državnega uradnika, poslanca oz. ministra. Večina ljudi, ki so danes v »zrelih srednjih letih«, pa se o trajnosti sploh ni učila, o njej je (bolj ali) manj poučena le z medijev. Še več, morda je generacija njihovih staršev (torej naših starih staršev) še nekoliko bolj trajnostna od njih – mnogi namreč redno obiskujejo tržnice (cenijo lokalno, sezonsko hrano, uporabljajo »cekarje« namesto plastičnih vrečk, kolesarijo po opravkih, ukvarjajo se z vrtilčkarstvom, nekateri še z zeliščarstvom). Obdobje izobilja in vsesplošne rabe naravnih virov, predvsem lahko dostopnih fosilnih goriv, je številne generacije v drugi polovici 20. stoletja nekoliko **oddaljilo od trajnostnega načina življenja**.

Današnja generacija, ki se šola oz. je s šolanjem ravno zaključila, tekom študija usvoji precej več vsebin trajnosti. Gozdarji in biologi nadaljujejo s sonaravnostjo in ekologijo, dodajajo jim vsebine podnebnih sprememb, naravovarstva, »naravnih nesreč« idr. Vsebine trajnosti pa so se močno razširile tudi na druge izobraževalne programe. Obstajajo celo programi, pri katerih je trajnost rdeča nit študija: Fakulteta za znanosti o okolju (Univerza v Novi Gorici),

študijski programi okoljskega gradbeništva, naravovarstvo (šolski center Šentjur), gozdarstvo in obnovljivi gozdni viri (Biotehniška fakulteta), vodarstvo in okoljsko inženirstvo (Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo), seveda tudi študij geografije na ljubljanski Filozofski fakulteti. Prepričan sem, da je trajnost pomemben del tudi nekaterih drugih študijskih smeri (ekonomske, kemijske, fizikalne, biološke, medicinske, upravne vede).

Obstaja tudi več slovenskih in mednarodnih izobraževanj na tematiko trajnosti, podeljujejo se prvi **evropski certifikati** (sam sem v letu 2013 kot del prve generacije prejel naziv Organizator podnebne varstva oz. ang. *Climate manager*). Večja podjetja vse bolj osveščajo svoje zaposlene o energetske učinkovitosti, saj se zavedajo pomembnosti ekonomskih prihrankov, pa tudi zunanjšega izgleda podjetja (t. i. **zelena**, tudi **družbeno odgovorna podjetja**). Za tujino še nekoliko zaostajamo na zdravstvenem in socialnem področju teh ukrepov, a počasi korakamo za njimi. V razvitejših evropskih državah namreč že sedaj točno vejo, koliko bolniških dni (s tem tudi stroškov) prihranijo, če se zaposleni na delovno mesto pripeljejo s kolesom in se imajo možnost v službi stuširati, preobleči. Upoštevajo tudi večjo storilnost fizično bolje pripravljenih zaposlenih. Starši z dobrim zgledom delujejo tudi na svoje otroke – v šolo učence spremljajo starši oz. prostovoljci na kolesih v t. i. »bike train-ih« (razlog velike večine slovenskih staršev, da otrok ne pustijo v šolo s kolesom, je prav varnost) oz. peš v t. i. pedibusih. V Sloveniji pa ob finančnih spodbudah za prevoz na delo (večinoma pa tudi ob ponudbi brezplačnih parkirišč zaposlenim) podjetja in izobraževalne ustanove **niti nimajo motivacije** za kaj takega. Ne glede na to se stanje izboljšuje in ozaveščenost narašča.

Slika 1: Prometna politika v Sloveniji je zelo naklonjena osebному motoriziranemu prometu (foto: Matjaž Doverčar).

Strniti sem želel primere **trajnostne didaktike** tako iz svoje bližnje preteklosti, kot tudi na podlagi generacijskega razkoraka ter današnjega stanja v izobraževalnem procesu in poslovnih krogih. Na prvi pogled se človek torej glede prihodnosti in kakovosti življenja naših potomcev nima česa bati, saj je današnja generacija z vidika trajnostne oz. okoljske osveščenosti vendar *najboljša* do sedaj. Pa je to dovolj? Kakšne navade pa bodo imeli naši potomci? Kaj se bodo oni učili o trajnosti? Kaj se bodo naučili od nas? In kdaj s **trajnostno vzgojo** pri otrocih sploh začeti?

KDAJ IN KAKO ZAČETI S TRAJNOSTNO VZGOJO?

Omenil sem že, da se dandanes otroci z vsebinami trajnosti srečujejo že v vrtcih. Ekovrtci in ekošole morajo za pridobitev tega naziva skozi več korakov, pri katerih je pomembno, da so **otroci v ospredju vseh aktivnosti**. V vsebine se vključi opazovanje in poglobljeno doživljanje narave. Mreža ekovrtcev in ekošol vsako leto organizira številna predavanja, pedagoške delavce usmerja pri učnem procesu, organizirajo se državna tekmovanja. Kljub temu, da imamo v Sloveniji preko **350 ekovrtcev** (največ na vzhodnem delu države) in preko **600 ekošol** (Ekošola, 2014), pa za ostalimi evropskimi državami zaostajamo v **gozdni pedagogiki** – Mreža gozdnih vrtcev in šol Slovenije sicer že obstaja, a so to zaenkrat še osamljeni primeri (dobre prakse). Gre za prenos pomembnih življenjskih znanj v gozdnem okolju, v t. i. **naravni učilnici**, kjer otroci spoznavajo naravo, pomembnost gozdnega ekosistema, matematiko idr., po drugi strani pa krepijo tudi svojo telesno aktivnost ter izboljšujejo socialne veščine. V Sloveniji pravega gozdnega vrtca še

ni, je pa nekaj močnih iniciativ, ki vodijo v to smer. Gozdne vrtce lahko sicer obiščemo že v sosednji Avstriji, sicer pa so precej pogosti v Nemčiji in Skandinaviji (Jere, 2014).

Glede začetka trajnostne vzgoje je torej pomembno, da se ta začne že v vrtcih, obvezno pa nadaljuje tudi v osnovnih šolah. Namerno uporabljam izraz **trajnostna vzgoja**, kajti trajnost je pretežno vzgoja in nikakor ne le učenje. Ker so vsebine trajnosti zelo raznolike, jih je potrebno hkrati vključiti v več učnih predmetov (od splošnega naravoslovja pa do družboslovnih predmetov). Pomembno je, da je posredovanje znanj učencem **nadgrajeno s praktično izvedbo**, tj. znanstvenimi poskusi (fizika, kemija, biologija), terenskimi vajami, poukom v naravi ipd.

REZULTATI SO ŽE VIDNI ...

V letih 2012 in 2013 sem se službeno največ ukvarjal s projektom TESSI – kratica pomeni poučevanje trajnosti v Sloveniji in Italiji. Gre za mednarodni projekt, ki vključuje srednje šole v osrednji in zahodni Sloveniji ter severovzhodni Italiji, sestavljen pa je iz več delovnih sklopov: priprava učbenikov in didaktičnega kompleta za srednje šole, izobraževalne delavnice za profesorje, izvedba treh čezmejnih nagradnih natečajev ter izvedba štirih multimedijskih razstav. Vsebinsko projekt pokriva področja učinkovite rabe energije in vode ter trajnostno ravnanje z odpadki. V tem času sem prišel do več spoznanj – današnji dijaki so z vsebinami trajnosti mnogo bolje seznanjeni, kot smo bili mi. Ravnanje z odpadki (ločevanje) obvladajo bolje kot mi in mnogo bolje kot njihovi starši. V učni načrt imajo vključeno **veliko več praktičnega dela**, tudi v obliki poskusov in projektov (v »mojem času« se je občasno pojavila le kakšna raziskovalna naloga ali pa že omenjena naloga statističnega štetja prometa). Za razliko od nas so današnji dijaki osnove o trajnosti pridobili že v osnovni šoli. Profesorji, vključeni v projekt TESSI, so z vsebinami trajnosti zelo seznanjeni in jih močno podpirajo – številni profesorji so se udeležili več projektne aktivnosti in pridobljene vsebine že posredujejo naprej svojim dijakom. Dijaki tehničnih strok so zelo seznanjeni z (upo)rabo obnovljivih virov energije, medtem ko dijaki naravoslovnih šol bolje poznajo pomen naravovarstva, biotske raznovrstnosti, zdravega bivalnega okolja ipd. Na podlagi prve izvedbe čezmejnega nagradnega natečaja pa sklepam, da imajo slovenski dijaki in srednje šole številne dobre ideje in dosegajo vrhunske rezultate (sploh v primerjavi z italijanskimi vrstniki), imajo pa velike težave pri izvedbi svojih idej in pri prodoru do večje uporabnosti teh znanj oz. izdelkov.

ZAKLJUČEK

Trajnost je zelo širok pojem in nikakor **ni le (en) učni predmet**. Posredovanje znanj o trajnosti, bolje rečeno trajnostna vzgoja, mora potekati vzporedno s celotnim potekom izobraževalnega procesa vsakega človeka. Še več, **trajnostna vzgoja je vseživljenjsko učenje** – to se zelo lepo vidi pri nekaterih navadah, ki so jih poznali že naši stari starši, pa se zdaj po več desetletjih ponovno uvajajo. V mislih imam predvsem uživanje lokalno pridelane sezonske hrane, domače kompostiranje, večkratno uporabo embalaže, kupovanje svežega mleka, »vračanje k naravi« ipd., ne le v podeželskem, pač pa tudi v urbanem okolju. Današnji otroci so trajnostno vse bolj ozaveščeni, zavedajo se pomena ohranjanja narave, (omejenih) naravnih virov in zdravega okolja. Generacije, ki so danes še v šoli, bodo v prihodnjih desetletjih zagotovo soočene s številnimi okoljskimi izzivi. Najverjetneje jih čaka tudi že **energetski prehod** (ogljeno intenzivno gospodarstvo je časovno omejen pojav). Morda pa se bodo morali soočiti tudi še s kakšnim danes še nepoznanim pojavom (težavo). V duhu trajnosti upam, da jim bomo zapustili okolje v dovolj dobrem stanju, da bodo prihajajoče izzive sposobni reševati in tudi svojim naslednikom pustili takšno ali še boljše bivalno okolje. Ključno vlogo pri tem mora odigrati tudi trajnostna vzgoja, primeri dobrih praks, ne škoduje pa tudi dober zgled starejših generacij na mlajše.

Slika 2: Dijaki na BC Naklo v okviru pouka veliko delajo tudi na praksi – izdelke z dodano vrednostjo nato tudi prodajo v »Kozolcu« (foto: Matjaž Dovečar).

VIRI IN LITERATURA:

1. Ekošola, 2014. Podatki o mreži ekovrtcev in ekošol ter o učnem programu teh ustanov. URL: <http://ekosola.si/> (Citirano: 21. 1. 2014).
2. Jere, A., 2014. Podatki o gozdni pedagogiki, slovenskih ekošolah in ekovrtcih (osebni vir, 1. 3. 2014). Ljubljana.

ZAVEZANCI	2005			2013		
	Število	Struktura	Površina	Število	Struktura	Površina
Banke, zavarovalnice	30	3,13 %	18.997	27	3,10 %	18.821,88
Storitve (brez osebnih storitev, trgovine, gostinstva)	317	33,10 %	39.395,65	296	33,60 %	29.432,72
Storitve (osebne storitve, trgovina, gostinstvo)	437	45,61 %	68.143,70	396	44,95 %	52.722,94
Industrija, gradbeništvo, promet	63	6,58 %	7.427,80	47	5,34 %	5.261,41
Lokalna uprava in javni zavodi lokalne samouprave	65	6,79 %	16.243,70	54	6,13 %	5.919,37
Državna uprava, zavodi, ustanove	40	4,18 %	36.380,00	41	4,65 %	35.555,95
Lokalna samouprava, v kateri se odvijajo dejavnosti, ki se 100 % financirajo iz proračuna MOC	6	0,63 %	7.011,00	20	2,27 %	13.927,58
Skupaj	958	100,02 %	193.599	881	100,04 %	161.641,85

* v okviru prikaza so zajete tudi poslovne enote poslovnih subjektov

* v okviru prikaza niso upoštevni poslovni subjekti, ki izvajajo dejavnost v stanovanjih

* posamezniki so sami sporočali podatke, zato obstaja možnost odstopanja od dejanskega stanja

Tabela 1: Dejavnosti v starem mestnem središču (11).

---> nadaljevanje s strani 20

Mestno jedro z močno koncentracijo poslovnih enot s področja finančnega posredništva še vedno ohranja funkcijo finančnega središča občine, saj se je število enot sedežev bank in zavarovalnic v izbranem obdobju le malenkost zmanjšalo. Zaradi reorganizacije dela in večje učinkovitosti so zaprli le nekatere manjše poslovalnice (11).

Pri poslovnih enotah lokalne in državne uprave, zavodov državnega in lokalnega značaja, kot so muzeji, šoli, vrtca in knjižnica ter enotah drugih dejavnosti, ki se v celoti financirajo s sredstvi proračuna, je opaziti porast predvsem zaradi odprtja različnih podenot muzejev, skladišč in dodatnih prostorov, ki jih je pridobila knjižnica ob prenovi (11).

DEMOGRAFSKA PREOBRAZBA

S pomočjo statističnih podatkov iz let 1991, 2002 in 2012 sem ugotovil, da je število prebivalcev od leta 1991 do danes upadlo. Vendar je bil največji upad v prvem desetletju, zadnjih deset let pa številka stagnira, oziroma je bilo leta 2012 skupno 9 ljudi več kot pa leta 2002. Največji upad po starostnih skupinah je zaznati pri najmlajših generacijah, leta 1991 je bilo v Mestni četrti Center 755 otrok, do leta 2012 pa se je ta številka skoraj prepolovila. Upad je viden tudi pri najstarejši generaciji in sicer za 11 %. Spodbudni pa so na drugi strani podatki za starostno skupino med 15 in 64 let – delež teh se je povečal skoraj za 3 %. To nakazuje na to, da se ljudje počasi vračajo v mesto, predvsem zaradi procesa reurbanizacije in gentrifikacije. Ker so se bivalni pogoji v mestih zaradi boljše komunalne in oskrbne infrastrukture izboljšali, se je pričelo povečevati tudi zanimanje za bivanje v mestnem središču (1).

NAČRTI MESTNE OBČINE

In kakšni so načrti za prihodnji razvoj mesta? Vizija mestne občine je spremeniti mestno jedro v udobno središče, ki bi zadovoljilo potrebam tako za lokalne prebivalce po nakupovanju ter preživljanju prostega časa kot tudi potrebam turistov, za katere bi oživali jedro z raznovrstnimi prireditvami. Ob tem želijo spodbuditi razvoj drobnega gospodarstva in obrti kot tudi okrepiti povezovanje, komunikacijo in skupno promocijo deležnikov starega mestnega jedra (3). Leta 2012 so uspešno pričeli izvajati projekt *Prenove javnih površin starega mestnega jedra*, ki obsega fizično prenovo ulic, obnovo tlakov, postavitev ustrezne urbane opreme (klopce, ulične svetilke, koši) ter razširitev peš con in pridobitev novih javnih površin za druženje (13, 15). Prenova je v fazi zaključevanja, s strani lokalnega prebivalstva pa je zelo dobro sprejeta.

ANKETNA RAZISKAVA

S pomočjo opravljene anketne raziskave z lastniki in najemniki prostorov v mestnem jedru sem ugotovil, da jih je polovica sodelujočih zadovoljna z obiskom, čeprav je čutiti upad kupcev. To so navedli zlasti gostinci in trgovci, ki ponujajo obutvene in tekstilne izdelke, medtem ko so živilske prodajalne (pekarne) navedle porast kupcev v zadnjih letih. Kot največjega krivca za upad prometa so poleg finančne krize navedli nakupovalne centre na obrobju mesta in zelo slabo trgovsko ponudbo v centru mesta. Moti jih tudi nedostopnost in pomanjkanje parkirnih mest. Potrebno bi bilo omogočiti brezplačno parkiranje za krajši določen čas.

Večina sodelujočih je s prenovo mestnega jedra zadovoljna, čeprav se strinjajo, da to ne bo dovolj za njegovo obuditev. Potrebna bi bila okrepitev trgovske ponudbe zlasti s specifičnimi trgovinami (tehnične). Lastniki loka-

Starostna kategorija	Leto 1991		Leto 2002		Leto 2012		Gibanje števila prebivalcev 2002/2012
	Štev. preb.	Delež	Štev. preb.	Delež	Štev. preb.	Delež	
0 do 14 let	755	20,4 %	395	13,6 %	391	13,4 %	98,9
15 do 64 let	2.416	65,1 %	2.063	71,1 %	2124	73,1 %	102,9
Nad 65 let	538	14,5 %	442	15,3 %	394	13,5 %	89,1
Skupaj	3.709	100,0 %	2.900	100,0 %	2.909	100,0 %	100,3

Tabela 2: Prebivalstvo po starostnih skupinah za Mestno četrt Center (1).

lov in trgovin očitajo občini, da nima primernega marketinškega načrta, kako bi lahko zgodovinsko in kulturno bogati stari del Celja turistično promovirala. Mnogi vprašani, zlasti podjetniki, si želijo, da bi lahko stopili skupaj z občino in si pod organiziranim vodstvom in enotnim marketingom omogočili lažjo prepoznavnost in povečali atraktivnost mesta ter sam obisk njihovih storitev. Večji obisk mestnega središča pa vidijo tudi v izboljšanju prometne politike. Potrebno bi bilo izboljšati javni prevoz ter z rednimi avtobusnimi linijami povezati suburbanizacijske predele Celja (Medlog, Ostrožno, Dobrova, Hudinja) s samim centrom.

SKLEP

Mestno jedro je v času zadnjih dvajsetih let doživelo različne prostorske in funkcijske spremembe, ki pa so povečini slabo vplivale na razvoj in živost mesta. Zaradi neprimerne politike in pomanjkanja ustrezne urbanistične dokumentacije o zasnovi mesta vse od leta 1968 dalje je mestno središče na račun tega trpelo stihijski razvoj poselitve, neustrezne rešitve pa so pripeljale do trenutne morfologije mesta, ki se ne sklada z že obstoječo, historično arhitekturo objektov. Fizična prenova ulic in obnovljena urbana oprema sta podobo mesta olepšali

ter tako pripomogli k večji privlačnosti in funkcionalnosti okolja, vendar pa jo kljub temu še vedno močno kazijo prazni pritlični prostori in zapuščene izložbe. Mesto trpi pomanjkanje in upad zlasti storitvenih dejavnosti, predvsem zaradi vpliva trgovinskih centrov in prevelikega upada potencialnih strank, zaradi česar bo na tem področju potrebno spremeniti marketinško politiko s strani občine in začeti privabljati nove ponudnike. Vedno bolj se krepi procesa gentrifikacije in reurbanizacije mestnega jedra, zaradi česar mestno jedro ponovno postaja ljudem privlačno okolje za bivanje.

Kljub vsemu sem prepričan, da lahko historični del Celja s svojo bogato kulturno dediščino ob pravi urbani politiki, interesu občine ter ambicijah po nadaljnjem razvoju in krepitvi storitvenih dejavnosti ponovno postane primeren prostor za bivanje, privlačno okolje tako za bivanje kot ponudnike in investitorje.

Nejc Kovačič

nejc.kovacic91@gmail.com

VIRI IN LITERATURA:

1. Demografska struktura lokalnega prebivalstva. Statistični urad (osebni vir, 10. 3. 2014). Celje.
2. Digitalni ortofoto. 2012. 1:5000. Ljubljana. Ministrstvo za okolje in prostor, Geodetska uprava Republike Slovenije.
3. Falnoga, T., 2014. Mestna občina Celje (osebni vir, 3. 3. 2014). Celje.
4. Geografski atlas Slovenije. Država v prostoru in času. 1998. Ljubljana, DZS, 360 str.
5. Goropevšek, B., Cvelfar, B., Gajšek, M., 2004. Pogled v urbanistični razvoj Celja. Ljubljana, Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, 66 str.
6. Grušovnik, M., 2004. Maksimilijan skoraj razprodan. URL: <http://www.dnevnik.si/clanek/104203> (Citirano: 10. 3. 2014).
7. Kataster stavb. 2014. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Geodetska uprava Republike Slovenije, (osebni vir, 17. 3. 2014). Celje.
8. Krekov trg. Google street view. 2014. URL: https://www.google.com/maps/@46.228571,15.266532,3a,75y,193.49h,91.19t/data=!3m4!1e1!3m2!1svOM_w9vSHyInmCplvEpeyA!2e0 (Citirano: 26. 6. 2014).
9. Krušič, M., 2002. Slovenija. Turistični vodnik. Ljubljana, Mladinska knjiga, 692 str.
10. Obnova dela starega mestnega jedra v Celju, rekonstrukcija; Načrt krajinske arhitekture; PZI, projekt za izvedbo, 2011 (osebni vir, 14. 9. 2013). Celje.
11. Podatki za odmero nadomestila za uporabo stavbnih zemljišč. 2014. Mestna občina Celje (osebni vir, 26. 3. 2014). Celje.
12. Polutnik, A., Romih, R., 1985. Prenova starega mestnega jedra Celje. Celje, Zveza društev inženirjev in tehnikov območja Celje, 29 str.
13. Polutnik A., 2011. Reurbanizacija mestnega jedra. URL: <http://www.finance.si/312921/Reurbanizacija-mestnega-jedra> (Citirano: 21. 1. 2014).
14. Polutnik, A., Domitrovič Uranjek D., Geršak Podbreznik A., 2006. Strokovna podlaga za projekt reurbanizacija starega mestnega jedra Celje. 2. faza. Celje. Razvojni center planiranje d.o.o., 70 str.
15. Prenova javnih površin starega mestnega jedra. 2013. URL: <http://moc.celje.si/projekti/946-prenova-javnih-povrsin-starega-mestnega-jedra> (Citirano 10. 6. 2013).
16. Rebernik D., 1997. Model morfološke in socialnogeografske zgradbe urbanega prostora na primeru Celja, Kopra in Ptuja. V: Klemenčič M. M. (ur.). Socialnogeografski problemi: posvečeno 70. letnici prof. Vladimirja Klemenčiča. Ljubljana, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete, str. 229–247.
17. Zaključeni projekti. 2014. URL: <http://moc.celje.si/zakljuceni-projekti/1207-osrednja-knjiznica-celje> (Citirano: 10. 3. 2014).

SLOVENSKI NARAVNI PARKI IN POŠTNE ZNAMKE

Slovenija je ena izmed držav, ki kljub majhnosti tako po površini kot številu prebivalstva sodi med biotsko pestre države z bogato neokrnjeno naravo in veliko krajinsko raznolikostjo, kjer je kar okoli 12 % državnega ozemlja zavarovanega z različnimi varstvenimi kategorijami (1). Naravni parki niso samo območja, kjer je stopnja naravne ohranjenosti najvišja, ampak postajajo tudi območja, ki sooblikujejo turistično ponudbo, postajajo središča rekreacije, preživljanja prostega časa, sprostitve v neokrnjeni naravi, ter tudi območja spoznavanja kulturne in naravne dediščine (2).

Zavarovanje območij narave je ena najstarejših in najpogosteje uporabljenih oblik naravovarstvene prakse. Zavarovanje območij narave velja predvsem za območja, ki imajo izjemen naravovarstveni pomen in so potencialno ogrožena zaradi drugih razvojnih interesov v prostoru ali drugih okoljskih vplivov. Za naravne parke je značilna velika biotska in krajinska raznovrstnost, raznolikost naravnih vrednot; zraven pa so vključeni tudi varstvo kulturne dediščine, tradicionalna raba zemljišč in z njimi povezani običaji in izdelki (3).

Poštna znamke in filatelistične razglednice so tudi medij in eden od načinov predstavitve in promocije naravne dediščine ter s tem naravnih parkov in drugih oblik varstva neokrnjene narave v Sloveniji. Pošta Slovenije je na rednih, predvsem pa na priložnostnih poštah znamkah med drugim izdala tudi motive z naravnimi lepotami, naravnimi posebnostmi, s kulturno dediščino in z drugimi oblikami dediščine različnih regij Slovenije ter geografsko pestrostjo (4).

ŠKOCJANSKE JAME

Park Škocjanske jame predstavlja zaščiteno in zavarovano kraško območje Slovenije. Prva ideja in zasnova zaščite kraških območij sega v leto 1967, ko je bila pripravljena ustanovitev Kraškega regijskega parka. Ta naj bi obsegal celoten kras do Škocjanskih jam, okolico Kozine in Slavnik. Danes je zaščiteno le površje nad Škocjanskimi jamami, soteska Reke z okoliškimi udornicami in jamski sistem Škocjana v velikosti 413 ha. Istočasno je na občinski ravni vseskozi tlela želja po vpisu naravnega spomenika na seznam Unescove svetovne dediščine, ki je trajal sedem let. Prelomno je bilo leto 1986, ko je sledil vpis Škocjanskih jam na Unescov seznam naravne dediščine in s tem sploh prvi vpis kakršnegakoli slovenskega kulturnega ali

Slika 1: Škocjanske jame (vir: Pošta Slovenije).

naravnega spomenika na seznam svetovne dediščine (5). Regijski park Škocjan, ki je bil ustanovljen leta 1996, ima namen varstva, razvoja in analize naravne dediščine, širiti njeno prepoznavnost, jo raziskovati ... in širši namen izobraževati. Zastavljeni so tudi vidiki sodelovanja z domačini, povezovanja v mednarodne projekte in povezovanja z drugimi dejavnostmi, predvsem s turizmom (6).

Znamka Škocjanske jame je bila izdana 6. septembra 1996 v sklopu Narava. Motiv znamke predstavlja slikovite Ponvice v Škocjanskih jamah, male plitve apnenčaste kotanjice s podzemsko pretakajočo se vodo vanje in iz njih. Znamko/motiv je oblikoval Vito Ratkovič. Škocjanske jame so del Regijskega parka Škocjanske jame. Kraške jame so kot podzemeljska oblika kraških pojavov ena najprivlačnejših točk za turistične namene. Škocjanske jame so eden najpomembnejših podzemeljskih pojavov na Krasu in v Sloveniji (7).

EVROPA – NARODNI PARKI

Triglavski narodni park je dobil ime po najvišjem slovenskem vrhu in nacionalnem simbolu Triglavu. Je edini narodni park v Sloveniji in eden najstarejših v Evropi. Razprostira se na severozahodu Slovenije in zajema skoraj celotne Julijske Alpe. Območje narodnega parka je bilo leta 2003 sprejeto v mrežo območij MAB kot biosferno območje v okviru Unesca (8).

Poštno znamko je oblikoval Studio Botas po fotografiji Jožeta Miheliča. Znamka je bila izdana 23. marca 1999. Edini slovenski narodni park je postal zavarovan postopoma, prva pobuda za zavarovanje doline Triglavskih jezer sega v leto 1908. Do prvega uradnega zavarovanja parka je prišlo leta 1924, imenoval se je Alpski varstveni park; dve leti zatem je prišlo do zavarovanja 1600 ha območja Triglava. Slovenske oblasti so leta 1981 zavarovale celoten osrednji del Julijskih Alp v skupni površini 84.000 ha ali 4% slovenskega ozemlja. Glavni namen varstva Triglavskega parka je preplet varstva narave s spodbujanjem tradicionalnih dejavnosti (pašnega kmetovanja, gozdarstva) (9).

LOVRENŠKA JEZERA NA POHORJU

Lovrenška jezera predstavljajo največje visoko barje v Sloveniji in južni Evropi. Poštno znamko je oblikovala Tjaša Štempihar in je bila izdana 27. marca 2009 v vrednosti 0,35 evra. Jezera so del gozdnega rezervata Ribniško-Lovren-

Slika 2: Lovrenška jezera na Pohorju (vir: Pošta Slovenije).

škega jezera, ki se nahaja na kopastem slemenu v povirju potokov Radolnje, Mislinje in Velke. Lovrenška jezera niso samo naravna, ampak tudi turistična znamenitost. Močvirje se nahaja na valoviti nepropustni podlagi, ki se je s kopičenjem šote spremenila v visoko barje. Starost ocenjujejo na okoli 8000 let. Barje nima nobenega površinskega dotoka, napajajo ga izključno površinske vode. Zato je število jezer spremenljivo od 11 do 22, odvisno od trajnosti stoječe vode. Rastlinstvo je redko in specifično zaradi revne padavinske vode, zelo malo je tudi hranil in mineralov. Ena značilnih rastlin barja je okroglostna rosika (*Drosera rotundifolia*), ki je tudi motiv na poštni znamki in predstavlja ranljivo rastlinsko vrsto. Ima majhne in bele cvetove, je odlično prilagodljiva in mesojeda. Organske snovi dobiva iz teles žuželk, ki jih lovi z lepljivimi laski na listih (10).

SEČOVELJSKE SOLINE

Sečoveljskim solinam dajejo največji pečat stoletna tradicija pridelave soli, edinstvena solinska pokrajina, oznaka najsevernejših solin Jadranskega morja in Sredozemlja ter pester živalski in rastlinski svet. Poštna znamka je bila izdana 25. novembra 2011 v vrednosti 0,77 evra, oblikoval jo je Edi Berk. Glavni motiv znamke predstavljajo solinarji v živopisnih sodobnih oblačilih s tradicionalnim orodjem za pobiranje soli – »gaverom«. V zadnjih 700 letih so se spremenila le oblačila solinarjev, postopek za pridobivanje soli je ostal enak, tradicionalen s klasičnim orodjem. Soline predstavljajo 650 ha veliko zavarovano območje. V solinskem okolju prevladujejo specifične živalske in rastlinske vrste, od belih čapelj do ogroženih čiger. Slanoljubne rastline so prilagojene na slano okolje. Solinam dajejo pečat tudi ostanki srednjeveških hiš in solnih polj, osrednji del pa predstavlja Muzej solinarstva, ki je bil razglašen za spomenik državnega pomena (11).

Slika 3: Sečoveljske soline (vir: Pošta Slovenije).

SOLČAVSKO – HARMONIJA TREH DOLIN

Poštna znamka je bila izdana 30. marca 2012 v vredno-

sti 1,25 evra. Motiv znamke predstavlja narava pokrajine Solčavsko. Znamko je oblikoval Edi Berk po fotografiji Toma Jeseničnika. Solčavsko sestavljajo tri ledeniške doline: Robanov ter Matkov kot in Logarska dolina. Pokrajino obdajajo vrhovi Kamniško-Savinjskih Alp in Karavank. Ledeniške doline predstavljajo izjemno naravno in kulturno dediščino, slovijo po številnih biserih, slikovitih dolinah, alpskih vrhovih in neokrnjenih gozdovih. Osrednji biser Logarske doline pa predstavlja slap Rinka, izvir Savinje. Krajinski park predstavlja harmonijo človeka in narave. Solčavsko je bilo leta 2009 izbrano kot naj slovenski kraj v okviru tekmovanja Evropske komisije EDEN – evropske destinacije odličnosti, ki vzpodbuja trajnostne modele za razvoj turizma (12). Logarska dolina s površino 2438 ha je bila za krajinski park razglašena leta 1987 z občinskim odlokom, s katerim upravljajo domačini. Danes predstavlja dolina eno izmed visoko razvitih turističnih območij na področju Kamniško-Savinjskih Alp, kjer je sožitje tradicije, narave, turizma, rekreacije in naravnih lepot obogateno s tradicionalno kulinariko (13).

Slika 4: Solčavsko - harmonija treh dolin (vir: Pošta Slovenije).

KRAJINSKI PARK GORIČKO

Krajinski park Goričko se nahaja na območju subpanonskega sveta severovzhodne Slovenije in je v bistvu del trideželnega parka Goričko-Raab-Őrség, kar je edinstven primer v Evropi. Zavzema območje tromeje in povezuje Naravni park Őrség na Madžarskem in Narodni park Raab v Avstriji (14). Naravni park torej predstavlja stičišče treh kultur, jezikov in narodov; slovenskega, madžarskega in nemškega kulturnega kroga. Priložnostna poštna znamka Krajinski park Goričko je bila izdana 25. maja 2012 v sklopu Naravni parki Slovenije. Znamko je oblikoval Edi Berk, vrednost pa je 1,25 evra. Krajinski park je dobil ime po goricah, kot domačini pravijo gričem. Površina parka zavzema območje 462 km². Krajinski park zaznamujejo pestri habitati, od močvirij, mokrotnih travnikov, obdelanih njiv, gozdov, do gričev z vinogradi. Krajinskemu parku daje pečat tudi bogata kulturna dediščina, ki jo zaznamujejo stari mlinci, evangeličanske in katoliške cerkve ter največji grad na Slovenskem, ki se imenuje Grad in ima toliko sob, kot je dni v letu. Torej 365 sob (15).

Slika 5: Krajski park Goričko (vir: Pošta Slovenije).

KOZJANSKI PARK

Območje Kozjanskega so leta 1981 zavarovali kot Spominski park Trebče, kar izhaja iz političnih in demografskih vzrokov, saj se je na tem območju rodil in preživel mladost Josip Broz Tito, predsednik Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ), po materini strani iz območja Podsrede. Leta 1999 je dobil park Trebče status regijskega parka (16). Poštno znamko Kozjanski park je oblikoval Edi Berk po fotografiji Barbare Ploštajner in je bila izdana 27. septembra 2013. Motiv znamke predstavlja Kozjanski park s starimi sortami jabolk. Park, ki zajema območje Kozjanskega in Obsotelja, je najstarejše zavarovano območje na vzhodu Slovenije. Najpomemb-

nejši habitati, ki krasijo kozjansko kulturno in naravno krajino, so suha travnišča, bukovi gozdovi vzhodnega Posavskega hribovja, stari travniški sadovnjaki na gričevju in mokrišča ob Sotli. Značilne so tudi številne živalske vrste, okoli 1100 vrst metuljev, hroščev in ptic, med njimi pivke, pogorelčka in rjavega srakoperja. Odmevna pridelitev Kozjansko jabolko je postala simbol varovanja narave, ohranjanja dediščine, tradicije in prepoznavnosti (17).

Slika 6: Kozjanski park (vir: Pošta Slovenije).

Matej Ocvirk, prof. zgodovine in geografije

matej.ozvirk@gmail.com

VIRI IN LITERATURA:

1. Parki Slovenije, 2004. Poročilo o delu parkov v Sloveniji. Ministrstvo za okolje in prostor. URL: http://www.parki.mop.gov.si/parki_slovenije.pdf (Citirano 12.4. 2014).
2. Naravni parki Slovenije, 2011. STO in Ministrstvo za okolje in prostor. URL: http://www.arhiv.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/publikacije/drugo/parki_slovenije_11.pdf (Citirano 12.4. 2014).
3. Groznik Zeiler, K., 2011. Razvojna vloga zavarovanih območij v Sloveniji. V: Razvoj zavarovanih območij v Sloveniji. Regionalni razvoj 3. Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, 24 str.
4. Gačnik, A., 1996. Etnološka dediščina in filatelija. Etnolog, let. 57, 351 str.
5. Peric, B., 2002. Pot do zaščite in dejavnosti parka. V: Park Škocjanske jame. 18 str.
6. Peric, B., 2002. Pot do zaščite in dejavnosti parka. V: Park Škocjanske jame. 20–22 str.
7. Foški, L., 1996. Narava – Škocjanske jame. Bilten Pošte Slovenije.
8. Skupnost naravnih parkov Slovenije. URL: <http://www.parkislovenije.si/triglavski-narodni-park.html> (Citirano 12.4. 2014).
9. Bizjak, J., 1999. Europa – Narodni parki. Bilten Pošte Slovenije,
10. Bračič, B., 2009. Lovrenška jezera na Pohorju. Bilten Pošte Slovenije, št. 75, 11–12 str.
11. Sovinc, A., 2011. Krajski park Sečoveljske soline. Bilten Pošte Slovenije, št. 88, 26–27 str.
12. Bogataj, J., 2012. Solčavsko – harmonija treh dolin. Bilten Pošte Slovenije, št. 90, 26–27 str.
13. Parki Slovenije, 2004. Poročilo o delu parkov v Sloveniji. Ministrstvo za okolje in prostor. URL: http://www.parki.mop.gov.si/parki_slovenije.pdf (Citirano 12.4. 2014).
14. Skupnost naravnih parkov Slovenije. URL: <http://www.parkislovenije.si/kp-goricko.html> (Citirano 13.4. 2014).
15. Koser Šavora, S., 2012. Krajski park Goričko. Bilten Pošte Slovenije, št. 91, 22–23 str.
16. Vurunič, S., 2013. Kozjansko – pokrajina tam nekje na vzhodu, ob meji... Geomix, let. 20, št. 1, 51 str.
17. Ploštajner, B., 2013. Kozjanski park. Bilten Pošte Slovenije, št. 97, 10–11 str.

OZADJE KRIMSKE KRIZE

Namen prispevka je osvetliti politično, zgodovinsko in etničnoozadje, ki je omogočilo Rusiji relativno enostavno aneksijo Krimskega polotoka, ob tem pasprožilo nadaljne separatistične zahteve etničnih Rusov na vzhodu države in zaostriło odnose med Zahodom in Rusijo.

Krimski polotok leži na jugu Ukrajine (s katero je povezan preko Perekopa), zahodno od ruske regije Kuban, od katere ga loči ožina Kerč (ločnica med Azovskim in Črnim morjem). Njegova površina meri 26.100 km², število prebivalcev pa se giblje okoli 2,1 milijona (6). V grobem ga lahko razdelimo na tri naravnogeografske regije:

1. Uravnan severni in centralni del, na katerem se izvaja intenzivno poljedelstvo. Glavne poljščine so pšenica, kuzuza in sončnice.
2. Polotok Kerč – nizka hribovja, bogata z železovo rudo. Zaradi neugodne sestave prsti se na polotoku ni v večji meri razvilo intenzivno poljedelstvo, glavna gospodarska panoga območja je rudarstvo.

3. Krimsko gorovje na jugu je nastalo v času alpidске orogeneze (večinoma je grajeno iz apnenca) in dosega višine tudi prek 1500 metrov. Zaradi orografskih padavin gorovje prejme bistveno več padavin kot okolica (letno povprečje nad 600 mm). Južno vznožje ima mediteransko podnebje, ki omogoča obmorski turizem in vinogradništvo. Ob vznožju na severnem delu pa leži Simferopol, administrativno središče Krima(4).

Turizem je ob kmetijstvu na polotoku najpomembnejši ekonomski faktor – letno polotok obiše kar 6 milijonov turistov (do letos je bilo razmerje ukrajinskih in ruskih turistov skoraj 3:1). V naslednjem letu pričakujejo upad zaradi izgube ukrajinskega zaledja, dolgoročno pa porast prihodkov zaradi večje kupne moči ruskih turistov (3). Do aneksije je bil Krim energetsko odvisen od Ukrajine (kar 80% energije so uvažali), zdaj je to vlogo prevzela Rusija. Energetski potencial polotoka predstavljajo obnovljivi viri energije (sončna, vetrna in geotermalna). Štiri foto-voltaične elektrarne z letno proizvodnjo 303 milijoni-kWh energije predstavljajo kar 38-odstotni delež celotne krimske proizvodnje električne energije (8).

Slika 1: Krimski polotok.

KRIM SKOZI ZGODOVINO

Najprej je potrebno poudariti, da zgodovine Krima ne moremo enačiti z zgodovino Ukrajine. Ob 300-letnici Perejaslavske pogodbe je (takrat še generalni sekretar sovjetske komunistične partije) Nikita Hruščov po skoraj 200-letni vladavini Rusije Krimski polotok priključil Ukrajini (11). Kljub ugibanjem o Hruščovih osebnih nagibih priključitev Ukrajini ni dvigala veliko prahu, saj je vse potekalo v okvirih nekdanje skupne države – Sovjetske zveze. Tej odločitvi je verjetno botrovalo tudi dejstvo, da Rusija nima kopenske povezave s polotokom, medtem ko ima Ukrajina možnost dostopa preko dveh povezav na severu Krima (10). Krimsko vprašanje je postalo aktualnejše po letu 1991 in ukrajinski osamosvojitvi, ko je polotok dobil visoko raven avtonomije znotraj Ukrajine, vojaška baza Sevastopol (v zadnjih letih se število vojaškega osebja giblje okoli 25.000) pa je po določenih najemne pogodbe ostala v ruskih rokah (6).

PUTINOVA »SOFT POWER« POLITIKA

V svojem govoru leta 2005 je Putin označil razpad Sovjetske zveze kot največjo geopolitično katastrofo preteklega stoletja. Posledično je Rusija v večih konfliktih iz preteklih let izkazala invazivno in agresivno zunanjo politiko do ozemlja, ki ga je izgubila po razpadu (Abhazija, Južna Osetija) (5). Prav nasprotno pa je v zadnjem desetletju (pred letošnjo aneksijo) imela Krim za poligon, na katerem je izjemno uspešno izvajala politiko diplomacije in medijskega pritiska, po Josephu Nye t.i. 'soft power'. Prednadaljevanjem je potrebno poudariti, da je Krim edina regija v Ukrajini, kjer etnični Rusi predstavljajo večino prebivalstva. Vse skupaj se je začelo v času neposredno po oranžni revoluciji leta 2005, ko je na oblast prišel proevropsko usmerjeni Viktor Juščenko (10). Medtem ko sta si Kijev in Juščenkova koalicija prizadevala za pridobitev članstva v organizacijah kot so NATO, EU in WTO, je Rusija načrtno povečevala podporo separatizmu v Avtonomni republiki Krim. Ob nameščanju ruske

tajne službe FSB v tradicionalni vojaški bazi Sevastopol je takratni predsednik Ukrajine Viktor Juščenko oktobra 2006 javno opozoril na povezavo med promoviranjem separatizma in prisotnostjo FSB-ja na Krimu ter pozval SBU (ukrajinsko tajno službo), naj stvar razišče in uporabi vsa sredstva, da nevtralizira vse tiste ruske dejavnosti, ki ogrožajo suverenost države (6).

Moskva je spletla mrežo sebi naklonjenih medijev, ki so na nestabilnem, s korupcijo zasičenem Krimu propagirali moč in stabilnost Rusije. Ena od uspešnejših potez je bila tudi postopna gradnja kolektivnega spomina – preko slovesnosti in medijev so opominjali na nekdanjo slavo Krima in Sevastopola (ta spada med 12 sovjetskih herojskih mest 2. svetovne vojne) (10). Z ustanovitvijo izpostave Moskovske univerze v Sevastopolu so si zagotovili mlade, Kremlju naklonjene intelektualce, ki bodo predstavljali trdne temelje za rusko prihodnost Krima. Ob prevladi rusko opredeljenega prebivalstva in izjemno razširjenem ruskem aparatu je bil polotok pred ukrajinsko krizo prav zaradi učinkovite politike že dolgo Putinova marioneta. Ta ga je uporabljal kot sredstvo za uveljavljanje interesov zunanje politike do Ukrajine. Ko je Ukrajina začela pristopna pogajanja z Natom, je bil ruski aparatsposoben v vsakem trenutku sprožiti proteste proti priključitvi Severnoatlantski zvezi in sabotirati prizadevanja Kijeva. Vseskozi so bile na Krimu prisotne tudi nevladne organizacije (ang. NGO), financirane s strani Kremlja, ki so v sodelovanju z ruskimi tajnimi službami spodbujale separatizem. Po Marsonovem mnenju je bilo financiranje nevladnih organizacij Kremljev odziv na ameriško financiranje nevladnih skupin pred letom 2005, ki naj bi bil po mnenju Rusov odgovorno za oranžno revolucijo (6).

ETNIČNA RAZNOLIKOST OBMOČJA

Zdaj, ko se je uresničila dolgo načrtovana aneksija Krima, je potrebno opozoriti še na nevarnost medetničnega konflikta, ki je posredno omogočil rusko priključitev Krimskega polotoka. Na eni strani so prevladujoči Rusi in Ukrajinci, na drugi pa 'staroselci', Tatarji. Če pustimo ob strani dejstvo, da sta kulturi popolnoma različni in da se na relativno majhnem območju stikata islam in krščanstvo, nam kot konfliktni dejavnik ostane ruski odnos do Tatarov skozi zgodovino. Krimski Tatarji so na polotoku prisotni še od časov zlate horde in krimskega kanata, ime polotoka celo izhaja iz njihove besede krym (kamnita utrdba) (11). Vse od zmage Katarine Velike nad Otomani leta 1783 in priključitve Krima Rusiji so si Rusi prizadevali, da bi predstavljali večinsko prebivalstvo (naseljevanje Rusov, diskriminatorna

Slika 2: Ruski »soft power« (vir: Crimea's Overlooked..., 2011).

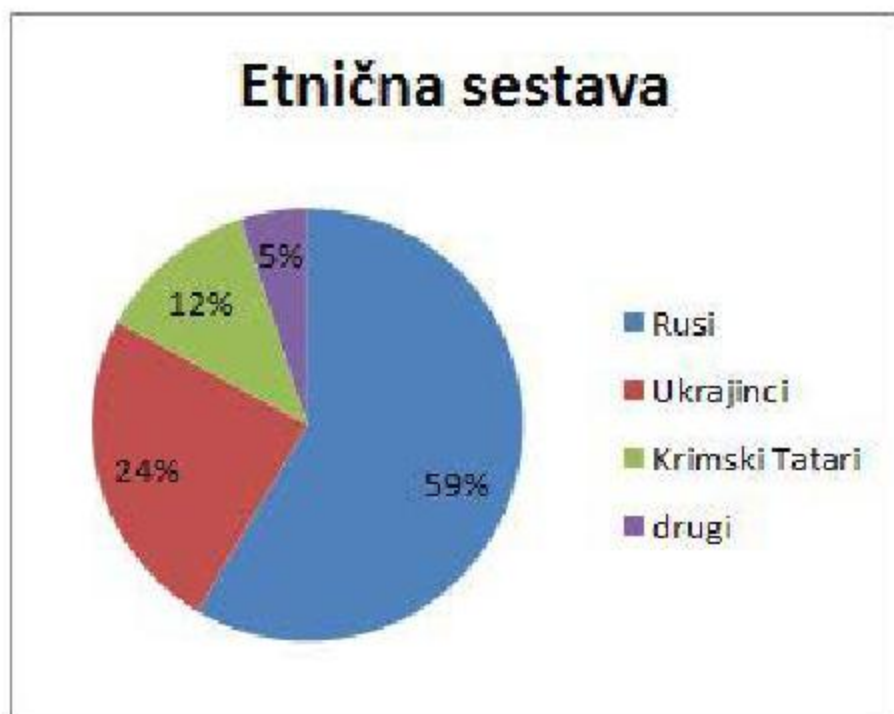
politikado Tatarov) (7). Višek je konflikt dosegel leta 1944, ko je Stalin Tatara obtožil sodelovanja z nacisti, izbrisal vse znake njihove kulture in jih izgnal v Centralno Azijo (Uzbekistan in Kazahstan). Prvi Tatarji so se vračali na mesta tradicionalne naselitve nelegalno, od osamosvojitve Ukrajine leta 1991 pa počasi znova zakonito naseljujejo polotok. Država je njihovo vračanje podpirala tudi iz lastnih interesov – v Tatarjih je videla zaveznika v boju proti ruskim separatističnim težnjam (11). Po oranžni revoluciji je zaostrene odnose in medsebojno sovraštvo namerno poglobila še ruska propaganda, ki je z antifašističnimi protesti opozarjala na tatarsko sodelovanje z Nemci v času druge svetovne vojne. Kljub temu da v preteklosti ni bilo večjih napadov islamskih skrajnežev, niti ni nikakršnih podatkov o organiziranih ekstremističnih skupinah, ruski mediji neprenehoma opozarjajo na prisotno nevarnost. Če bo Kremelj po aneksiji nadaljeval z diskriminatorno politiko, bi to lahko sprožilo konflikt s Turčijo, ki je zgodovinsko povezana s Tatarji (10).

ZAKLJUČEK

Ruske provokacije v Ukrajini je potrebno postaviti v širši okvir. Putin od nastopa mandata v bivših članicah Sovjetske zveze uporablja »smart power«, ki je kombinacija opisanega krimskega »soft power« načela in vojaške podpore (6). Ukrajina kot mejno območje med Rusijo in zahodnimi državami predstavlja ključno geostrateško točko za obe strani. Obenem po njenem ozemlju potekajo najpomembnejši ruski plinovodi, ki so izjemnega pomena za energetska varnost Evrope. Spet se zdi, kot da smo se znašli v časih hladne vojne, ko globalno ravnotežje lovita ZDA in Rusija. Vprašanje je, kje se bo ruski imperializem (po Putinovo zaščita etničnih Rusov) ustavil. V prvi vrsti so v nevarnosti države z ruskimi manjšinami: Estonija, Latvija, Litva, Finska... Zanimivo bo videti, ali bodo zahodne države v primeru, da se bo Putinov osvajalski pohod nadaljeval, mirno stale ob strani in še naprej uvajale pretežno neškodljive sankcije brez neposrednega vojaškega posega.

Jan Pokorn

j.pokorn@gmail.com

Slika 3: Etnična sestava prebivalstva (vir: Ukrainian census..., 2001 (9)).

VIRI IN LITERATURA:

1. Autonomous republic of Crimea. Global security. 2014. URL: <http://www.globalsecurity.org/military/world/ukraine/arc.htm> (Citirano 10. 5. 2014).
2. Cornell, S., 2014. Checking Putin's Eurasian Ambitions. The Wall Street Journal. URL: <http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424052702303532704579476972067682740> (Citirano 10. 5. 2014).
3. Crimea's economy in numbers and pictures. 2014. URL: <http://rt.com/business/crimea-economy-referendum-results-102/> (Citirano 10. 5. 2014).
4. Crimea. Encyclopaedia Britannica. 2014. URL: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/143010/Crimea> (Citirano 10. 5. 2014).
5. Maliukevičius, N., 2013. (Re)Constructing Soft Power in Post-Soviet region. Baltic Security & Defence Review, 15, 2, str. 70–97. URL: <http://www.bdcoll.org/files/files/documents/BSDR/BSDR15vol2.pdf> (Citirano 10. 5. 2014).
6. Rosicky, L., 2011. Russia's smart power in Crimea: sowing the seeds of trust. Journal of Southeast European & Black Sea Studies, 11, 3, str. 299–316. URL: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=3fea1aed-dd7d-4ef0-907e-56c8eadb772f%40sessionmgr4005&vid=17&hid=4202> (Citirano 10. 5. 2014).
7. Svetovna zgodovina od začetkov do danes, Cankarjeva založba, Ljubljana 1976, 687 str.
8. Stelmakh, A., The Crimean Crisis in Energy Terms. 2014. URL: <http://ukraineanalysis.wordpress.com/2014/03/27/the-crimean-crisis-in-energy-terms/> (Citirano 10. 5. 2014).
9. Ukraine census. State Service of Ukraine. 2001. URL: <http://www.ukrcensus.gov.ua/eng/> (Citirano 10. 5. 2014).
10. Varettoni, W., 2011. Crimea's Overlooked instability. The Washington Quarterly, 34, 3, str. 87–99. URL: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=3fea1aed-dd7d-4ef0-907e-56c8eadb772f%40sessionmgr4005&vid=19&hid=4202> (Citirano 10. 5. 2014).
11. Wydra, D., 2003. The Crimea Conundrum: The Tug of War Between Russia and Ukraine on the Questions of Autonomy and Self-Determination. International Journal on Minority & Group Rights, 10, 2, str. 111–130. URL: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=3fea1aed-dd7d-4ef0-907e-56c8eadb772f%40sessionmgr4005&vid=21&hid=4202> (Citirano 10. 5. 2014).

ČEZ OSRČJE ZDA Srednji zahod in Route 66

Slika 1: Poslikave na stavbah na poti Route 66 (foto: Anita Selčan).

PODATKI O POTOVANJU:

Prepotovana pot: **Salt Lake City – Moab – Aspen – Denver – Lincoln – Anita – Des Moines – Chicago – St. Louise – Kansas City – Catoosa – Tulsa – El Reno – Elk City – Santa Fe – Williams – Las Vegas**

Čas potovanja: **10 dni**

Cena: **350 € na osebo (rent-a-car, bencin, hrana, prenočišče)**

Način prevoza: **avto**

DEŽELNA IZKAZNICA - ZDA:

Legla: **Severna Amerika**

Glavno mesto: **Washington D.C.**

Površina: **9.826.675 km²**

Število prebivalcev: **317.495.000**

BDP: **52.838 \$ na preb.**

Uradni jezik: **angleščina**

Valuta: **ameriški dolar (USD)**

ZDA, država neskončnih cest in mogočnih mest. Za mnoge pa država sanj, in država, kjer je mogoče tudi nemogoče. In prav slednje se je zgodilo tudi meni. Ko sem med poletnim delom v Wyomingu varčevala za potovanje po jugozahodu države in planirala obisk tako opevanih narodnih parkov, si nikakor nisem predstavljala, da bom obisk večino le-teh morala izpustiti.

KO TI AMERIŠKA VLADA STOPI NA ŽULJ

Pot z dvema sopotnikoma sem začela v mormonskem mestu Salt Lake City. Mesto mi bo ostalo v spominu kot začetek konca življenja v Ameriki. Športnim navdušenecem pa je verjetno bolj poznano kot gostitelj olimpijskih iger leta 2002. Po ogledu olimpijske vasi smo pot nadaljevali proti jugu v pričakovanju narodnih parkov. Šušljalo se je, da je vlada le-te zaprla, prav tako številne vladne ustanove, zgradbe in spomenike. Ker smo v Moab prišli precej pozno, je bila recepcija kampa zaprta, a z napisom *»Feel free to take a place. Please pay in the morning.«* Mi smo naslednje jutro čisto po balkansko hitro pospravili šotor in odšli brez plačila. Na svoje dejanje sicer nisem najbolj ponosna, a že kmalu nas je udarila karma. Pred vhomom v narodni park Arches so nas pričakal »rangerji« z novico: »Parki so do nadaljnjega zaprti.« Prisiljeni smo bili spremeniti plan potovanja, in tako namesto proti jugozahodu krenili na severovzhod. Naš novi plan: Gremo do Chicaga! Še prej smo si ogledali državni park Dead Horse Point, znan po čudovitem razgledu na polotok oziroma rečni meander. Legenda pravi, da so na tem območju kavboji lovili divje konje in konico polotoka uporabljali kot past.

SKOZI SKALNO GOROVJE IN VELIKO NIŽAVJE

Najeti avtomobil smo morali vrniti deseti dan potovanja v Las Vegasu, tako da je bila to nekakšna dirka s časom. Na poti do Denverja smo se na hitro ustavili v zimskem letovišču bogatašev, v Aspnu, ki je bil odet v čudovite jesenske barve. Aspen obiščejo številni zvezdniki, a naj sem še tako oprezala za mimoidočimi, videla nisem nobenega. Verjetno so se skrivali v razkošnih hišah, ki se bohotojijo nad mestom. V večernih urah smo prečili Skalno gorovje in v daljavi že opazili lučke, ki so naznanjale prihod v Denver. Da je Denver mesto, v katerem je obvezen postanek, ne morem trditi. Če se bom kdaj vrnila, se bom pa zaradi hot doga, saj sem na tukajšnjih ulicah poskusila najokusnejšega, kar sem jih kdaj jedla.

Da smo se vozili skozi Veliko nižavje, je bilo več kot očitno. Ravnina, ki ji ni videti konca. V Nebraski nas je ulovila tudi nevihta. Med jutranjim ogledom univerzitetnega mesta Lincoln skozi šipe avtomobila dežja ni bilo videti več. Prav tako ne, ko smo prispeli v glavno mesto Iowa, Des Moines. Črni oblaki so se zgrinjali le nad mano. Na poti med mestoma sem namreč našla manjše mestece s svojim imenom, Anita. Smeh in navdušenje, ko na vsaki zgradbi vidiš svoje ime, Anita Gasilski center, Anita Mladinski center, Anita Razvoj ... V Des Moinesu smo si ogledali kapitol, ki velja za najlepšega v državi. Zagotovo si upam trditi, da je sloves upravičen, kljub temu da nisem videla vseh petdesetih, kolikor je zveznih držav.

CHICAGO – »VETROVNO MESTO«, KITO NI

Četrty dan smo v poznih urah končno prispeli. Poznalo se je, da smo preteklo poletje preživeli v Wyomingu.

Slika 2: Državni park Dead Horse Point, Utah – na tem območju so kavboji lovili divje konje in konico polotoka uporabljali kot past (foto: Anita Selčan).

Slika 3: Kljub slabemu vremenu prihod v Nebraska nasmejan v pričakovanju novih popotnih dogodivščin (foto: Anita Selčan).

Navdušenje nad mogočnimi stolpniciami je bilo nepopisno. Dve noči sta nas gostila domačina David in Allison v prikupni soseski. Naspali in spočili se nismo, saj smo si dnevno sobo delili še s petimi drugimi popotniki. Tako rekoč hostel v malem. Poleg tega pa sta nas gostitelja kmalu po prihodu peljala do jezera Michigan. Plezanje čez ograjo na privatno plažo mi sprva ni dišalo, a kmalu zatem sem se na prigovarjanja ostalih že sprehajala po mivki in poslušala bučanje valov.

Naslednji dan smo namenili ogledom znamenitosti, kot je na primer skulptura Cloud Gate, v obliki fižola, v katerem se odseva mesto. Odlično za fotografiranje mesta. Sprehod po pomolu Navy Pier se vleče v neskončnost, turistov pa se tre, da je že kar moteče. Vse to je poplačano s čudovitim razgledom na mesto na eni in jezero na drugi strani. Razsežnosti jezera so ogromne, tako da imaš občutek, kot da si na morju.

Na opozorila, da se košarkarska dvorana Chicago Bulls nahaja v soseski, ki se je bolje izogibati oziroma se je po njej pametno sprehajati, le če tečeš hitro, se nismo ozirali. Bolj neprijetno kot soseska sama je bilo dejstvo, da vstop v dvorano ni bil možen, zadovoljiti smo se morali le s kipom Michaela Jordana. Neizogiben je bil tudi obisk restavracije Gino's East. Med čakanjem na Dip Dish Pizzo, ki slovi po debeli skorji, pica pa se ti kar topi v ustih, se lahko zamotiš s pisanjem po steni ali le branjem čečkarij.

Chicago označujejo kot vetrovno mesto, a na srečo tega na lastni koži nismo občutili. Moteč je bil le občasen dež, ki je za sabo prinesel meglo. Le-ta pa je onemogočala, da bi videli vrh nebotičnikov.

PO GLAVNI AMERIŠKI ULICI

Ker je bila naša zadnja točka potovanja Los Angeles, bi bil greh, da ne bi del poti prepotovali po Route 66 ali Materični cesti ali Glavni ameriški ulici, kot jo mnogi radi poimenujejo. V tridesetih letih je številnim migrantom omogočala pot na zahod v upanju na svetlejšo prihodnost. Svoj razcvet pa je doživela v petdesetih letih, ko so moteli in restavracije ob njej rasli kot gobe po dežju. Z razvojem modernejše avtoceste je cesta, skupaj s kraji, začela počasi izumirati. Začne se prav v centru Chicaga. Del poti v mestu sem od trojice videla le jaz, za kar mi sopotnika verjetno še danes nista oprostila. Sami smo v preteklost zapeljali izven metropolitanskega območja, v Pontiacu. Pot je ponekod tudi težje najti, kdaj pa kdaj pa smo s poti skrenili, da bi si ogledali še druge zanimivosti.

Po prečkanju reke Mississippi, ki predstavlja mejo med Illinoisom in Missourijem, smo se ustavili v najbolj zahodnem mestu vzhoda, v St. Louisu. Iskala sem dvesto metrov velik obok in se čudila, kako to, da ga ne vidim. Seveda, glavo je bilo potrebno malo bolj dvigniti. In glej ga, zlomka. Tam je bil. Ogromen. V vsej svoji veličini. Hkrati pa sem se čudila, zakaj bi kdo hotel zgraditi kaj takega. Obok oziroma t.i. Gateway Arch ima simbolni pomeni in predstavlja vrata za vstop na zahod države.

Dalje nas je pot vodila skozi Kansas City, za katerega zmotno večina ljudi misli, da leži v zvezni državi Kansas. Ne drži. Leži namreč tik ob meji. Mesto je med drugimi znano po velikem številu fontan, med katerimi ena bruhaja roza barvo, in muzeju umetnosti Nelson Atkins, pred katerim sta postavljeni ogromni badminton žogici.

Po spanju v šotoru in motelih nam je tokrat padla sekira v med. Dave, naš gostitelj iz Tulse, ki je bil prijeten so-govornik, živi v ograjeni, varovani soseki, v čudovitem stanovanju. V Tulsu smo si ogledali univerzitetni katoliški kampus, ki ga »krasita« kip dveh ogromno sklenjenih rok in stolp, ki precej spominja na NLP. Sicer pa samo mesto ni vredno daljšega postanka. Hiteli smo dalje, v Catooso. Blue Whale v Catoosi je nekoč veljal za priljubljeno poletno družinsko destinacijo, danes pa za najbolj fotografirano stvar na historični poti. Kot vsi turisti, ki potujejo tod mimo, smo tudi mi rinili glave skozi luknje kita in plezali na sam rep. Vse za hudomušno fotografijo. V El Renu v eni izmed tipičnih restavracij, t. i. diner, smo se mastili z njihovo najbolj znano »specialiteto«, s hamburgerjem s čebulo. V Elk Cityju pa smo se ustavili v nacionalnem muzeju, posvečenem Route 66.

S prihodom v Novo Mehiko smo v jutranjih urah doživeli kulturni šok. Pokrajina in ljudje so se spremenili z danes na jutri, saj smo Teksas prevozili ponoči. Postanek smo imeli le za manjše popravilo avta, ko smo povozili na cesti ležečo gumo. Šok za šokom je sledil kot po tekočem traku. V poznih urah nam je uspelo priti v Santa Fe, kjer smo že vsi komaj čakali posteljo. Na recepciji motela pa ugotovimo, da sem rezervirala napačen motel, in sicer v

pol ure oddaljeni Espaňoli. Naslednje jutro smo si ogledali Santa Fe, ki je s hišami opečnate barve in okušanjem hrane fajitas dal pridih Mehike v pravem pomenu besede.

10. DAN

V Williamsu smo planirali, da se naslednji dan odpeljemo proti severu in ogledamo delček Grand Canyon. In sicer tisti del, ki sodi v indijanski rezervat. Če ti jo ne zagode politika, ti jo mati narava. Sneg! Mahnili smo jo dalje in tako pravočasno, deseti dan, prispeli v Las Vegas. Pravočasno pa nismo vrnili avtomobila na letališču, kar je bil eden od glavnih razlogov za dirjanje skozi Ameriko, saj sva s sopotnikom zamešala pomen ure 12 am in 12 pm, in dodatno plačilo za najem avtomobila je bilo neizogibno. To je bil le delček potovanja. Dalje smo se namenili še v sončno Kalifornijo. Za konec naj še omenim, da se nas je predsednik Obama vendarle usmilil. Uspeli smo videti narodna parka Grand Canyon in Yosemite. Le meni od trojice pa je uspelo potovanje zaključiti na samem koncu poti Route 66, v Santa Monici.

Anita Selčan

anita.selcan@gmail.com

Slika 4: Cloud Gate – Chicago, Illinois (foto: Ajda Božič).

PERU

Oveneli cvet kulture

Slika 1: Machu Picchu od zgoraj (foto: Alen Červ).

PODATKI O POTOVANJU:

Prepotovana pot: **Copacabana (Bolivija) – Puno – Cuzco – Machu Picchu – Cuzco – Nazca – Ica – Huacachina – Paracas – Lima – Trujillo – Lima (od tu pa let proti Bogoti)**

Čas potovanja: **37 dni**

Način potovanja: **avtobus, letalo**

Cena: **cca. 800 € + letalska karta**

Osebni nasvet: **Bolje kot boste govorili špansko, nižje bodo cene.**

DEŽELNA IZKAZNICA - Peru:

Lega: **Južna Amerika**

Glavno mesto: **Lima**

Površina: **1.285.220 km²**

Število prebivalcev: **30.135.875**

BDP: **10.900 \$ na preb.**

Uradna jezika: **španščina in quechua**

Valuta: **novi sol (PEN)**

Boj za ozemlje in z njim povezane materialne koristi je v človeški zgodovini prisoten vse od neolitske revolucije, ko so se plemena za stalno naselila na nekem območju in se tam preživljala s poljedelstvom. Večina teh bojev je bila nasilnih, ogromno ljudi je padlo tudi po nepotrebnem, izumirale so civilizacije in rojevale so se nove. Kljub hektolitrom prelite krvi pa je ta proces, ki še vedno traja in bo verjetno trajal do konca človeškega bivanja na Zemlji, zelo podoben ostalim procesom naravne selekcije. Šibkejši izumirajo, močnejši se krepijo in živalska vrsta se krepi. Lahko bi rekli, da je vse skupaj čisto naravno. Ampak obstajajo izjeme! In zgodovina Peruja je ena izmed teh.

Medtem ko je v Evropi vladal mračni srednji vek, je na ozemlju te južnoameriške države kultura cvetela v vsej svoji lepoti. Že pred 3000 leti so tu zrasli prvi templji in kamnite piramide, kasneje pa so se ob zahodni obali Južne Amerike zvrstile številne civilizacije in vsaka je pustila del svoje bogate dediščine. Višek kulturnega razvoja predstavljajo Inki, ki so svojo močno državo ustanovili v zavetju visokih Andov na današnjem ozemlju Peruja, Bolivije, Čila, Argentine in Ekvadorja (1). In zakaj se mi zdi njihov zaton v režiji španskih konkvistadorjev nenaraven? Tudi če ignoriramo nemoč lokov in sulic v boju proti puškam in pištolam in tudi če Špancem oprostimo sramotno krajo odkupnine za inkovskega prestolonaslednika Huaskarja, ko so pobrali zlato in srebro, fanta pa vseeno ubili (2) ... Še vedno ima to poglavje zgodovine po mojem mnenju mračen pečat, saj so Španci namesto napredka prinesli nazadovanje. Starodavne kulture so izumrle, tradicija se je začela izgubljati in Peru (ter celotna Južna Amerika) je postal periferna kolonija, ki ima takšen status samostojnosti navkljub še danes. Sam sem po Peruju potoval dober mesec, na poti obiskal vse pomembnejše relikte staroselcev ter se prepričal o pregovorni odprtosti, radodarnosti in prijaznosti Južnoameričanov. Ti znajo vsakega popotnika toplo sprejeti, a vendar sledijo logiki: "Če ste nam že prinesli kapitalizem, potem naj bojo pa še cene za turiste kapitalistične." In prav je tako!

ŽIVLJENJE NA OTOKIH IZ TRSTIČJA

Naša prva destinacija so bili plavajoči otoki (Islas Flotantes) plemena Uros na jezeru Titikaka. Že samo jezero je fascinantno, saj s svojimi 8.372 km² zglada kot morje v višavah (3.800 metrov nad pravim morjem) (3). S kolegico Nejko sva se 'morskemu' okolju primerno tudi obnašala in svojo naivnost plačala s kar resno sončarico, ki naju je za nekaj dni položila v posteljo, saj je sončno sevanje na tej nadmorski višini neprimerno močnejše.

Glavna atrakcija na jezeru so brez dvoma pripadniki plemena Uros. Do njihovega naselja je potrebno slabo uro pluti med trstičjem, dokler se ti ne odpre pogled na ročno izdelano otočje s slamnatimi hišicami in pletenimi kanuji, ki plujejo med otoki. Z besedam je težko opisa-

Slika 2: Pripadnica ljudstva Uros (foto: Alen Červ).

ti, kako nerealno vse skupaj zglada. V času inkovskega osvajanja je pleme Uros prišlo v dilemo – predati se ali bežati? Odločili so se za nadvse inovativno rešitev - s kanuji iz trstičja so zbežali na sredo jezera in si tam dobesedno spletli otočje. Iz trstičja, koreninic in druge biomase so izdelali unikatno večplastno ploščo, ki je plavala na vodi in hkrati zdržala težo ljudi in njihovih bivališč. Tako so lahko mirno živeli v svojem plavajočem mestecu, ki so ga v varnostne potrebe občasno tudi premikali po gladini Titikake. Danes tu živi še okoli 200 pripadnikov plemena, ki imajo poleg hišic (vsaka družina ima svoj otoček) tudi plavajočo policijsko postajo, šolo, gasilski dom in gostilno. Večinoma živijo od prodaje spominkov in nastopanja pred množicami turistov. Predstavili so nam proces izgradnje in vzdrževanja otoka (ves čas je treba nalagati sveža stebila, saj tista spodaj počasi gnijejo), demonstrirali tehnike pletenja kanujev in drugih slamnatih skulptur ter za konec uprizorili še folklorni nastop. Kmalu smo tudi ugotovili, zakaj se vsi sprehajajo bos, saj voda ves čas pronica skozi podlago in domačini dejansko nikoli nimajo suhih podplatov. Po panoramski vožnji okoli otočja smo se vrnil v Puno, mesto na obali Titikake, kamor se je večina prebivalcev plavajočih otokov preselila v želji po boljšem življenju. Žal pa na kopnem nikoli več niso dosegli enakopravnega položaja in jih večina živi na pragu revščine. Poleg slabo plačanih del se preživljajo z uličnim nastopanjem. Takšnih primerov je med potomci staroselcev na žalost veliko po vsej državi.

NEKOČ SREDIŠČE IMPERIJA, DANES SREDIŠČE MASOVNEGA TURIZMA

Cuzco. Po inkovski legendi naj bi njegovo lokacijo izbrala zlata palica boga sonca – Intija. Ta se je na ozemlju Cuzca najgloblje zapičila in s tem določila središča Sončnega cesarstva. Okoli mesta so nato zrasli številni templji in naselja, ki so bila namenjena najvišjemu sloju inkovske civilizacije (4). Ostanki teh svetišč so razlog, da je Cuzco še danes svojevrstno središče, saj služi za izhodiščno točko odprav na sloviti Machu Picchu in številna druga arheološka najdišča. Letno ga obiše prek 2 milijona turistov, zato razvitost mesta ni presenetljiva. Poleg ogromnega števila hostlov in turističnih agencij smo po dolgem času opazili tudi poslovalnice svetovno znanih verig s hitro prehrano ter trgovinice z oblačili višjega cenovnega razreda. Skratka, to je kraj za vse oblike turističnih ponudb. Od luksuznih odprav, ki se s pregrešno dragimi terenci vozijo po državi in spijo v hotelih s pet zvezdicami do 'back-packerjev', ki se stiskajo na pogradih v 12-posteljnih sobah. Poleg letošnjega vrveža mesto razpolaga tudi s širokim naborom kulturne dediščine. Od ostankov prvotnih naseljencev kulture Killke in inkovske arhitekturne zasnove celotnega mesta, do številnih razkošnih španskih cerkva, ki so zrasle med obdobjem pokristjanjevanja prebivalstva. Ena najboljših točk pa so definitivno ulične tržnice, kjer si lahko za smešno nizko ceno privoščimo eksotično sadje, perujske specialitete z žara in seveda spominke vseh vrst. Za razliko od tistih na pravi tržnici so ti avtentični in se nam ob nakupu ni potrebno bati, da bomo doma odkrili prikrit napis 'Made in China'.

STARA GORA – SKRIVNOST TREH STOLETIJ

Več kot 300 let po tem, ko je Machu Picchu (v inkovskem jeziku Quecha je to izraz za staro goro) zapustil zadnji prebivalec, so za rezidenco inkovske elite izvedeli tudi evropski priseljenci. Šele leta 1911 ga je po naključju odkril ameriški zgodovinar Bingham in s tem domačinom vzel skrivnost, ki se je mimo ušes priseljencev prenašala iz roda v rod. Navdušenje nad mističnim naseljem, ki se razprostira na strmih pobočjih nad reko Urubamba, je bilo nepopisno in Machu Picchu je bil kmalu uvrščen na seznam sedmih čudes sveta (5). Da laskavega naziva ni prejel zastonj, smo se prepričali tudi sami. Kljub naporni vožnji v (pre)majhnem kombiju, v katerem sem slabih 7 ur sedel s koleno v naročju, je bilo trpljenje poplačano. Že zadnji del poti je bil nekaj posebnega, saj smo se peš podali vzdolž železnice, ki do vznožja Stare gore vodi najbolj razvajene obiskovalce. Na poti po dolini Urubambe smo se izmikali ogromnim plodovom tropskim dreves, ki so brez opozorila padali mimo naših glav in hkrati zrlili k vrhovom pobočij ter ugibali o lokaciji našega cilja. Hitro nam je postalo jasno, zakaj je lahko naselje ostalo neodkrito toliko let. Zaradi tropskega podnebja so vzpetine ves čas v megli in obiskovalec nima nobene možnosti za opazovanje vrhov. Ko smo se naslednjega dne navsezgodaj odpravili na ogled, smo bili očarani. Kulisa sončnega vzhoda v kombinaciji z dvigovanjem megle, ki ti odpira

Slika 3: Padajoči tropski plodovi (foto: Nejka Stegnar).

pogled na mesto, katero se razprostira po vsem pobočju gore, je neprecenljiva! Živo zelena 'angleška' trava in lame, ki se pasejo po terasah med hišicami, pa so češnja na vrhu smetane. Mesto je dokaz razvitosti kulture Inkov. Ima odlično strateško lego, saj je poleg neopaznosti tudi skoraj nedostopno, hkrati pa ima izvrsten razgled po dolini. Poleg tega je povsem samozadostno, saj razpolaga s pitno vodo in sistemom teras, na katerih so lahko zaradi različnih pogojev (obdelovalne terase se vrstijo po pobočjih 700 metrov globoko proti dolini Urubambe) pridelovali vse glavne poljedelske kulture. Tudi način gradnje je edinstven, saj niso uporabljali malte oz. cementa. Trdnost zgradb je zagotavljala le izjemna natančnost pri klesanju kamnitih blokov, ki se skladajo kot sestavljanika. Čeprav so turistični vodniki že malo nadležni z izpostavljanjem Machu Picchu-ja kot glavne znamenitosti Peruja, je ogled nujen, saj nam daje vpogled v dejansko stopnjo razvitosti kulture, ki so jo konkvistadorji pred 500 leti nespametno zatrli. Inki pa še zdaleč niso edina civilizacija, ki je morda celo prekašala sodobno znanost...

VESOLJSKA PRISTAJALNA STEZA ALI POKLON BOGOVOM?

Iz Cuzca nas je pot vodila proti še enemu misteriju – geoglify v Nazci. Tudi temu mestecu glavni vir zasluga predstavlja dediščina njihovih prednikov, ki so v pušča-vsko okolico zarisali različne oblike nepredstavljenih velikosti (100 metrov in več) in jih lahko opazujemo le z višine. Vsa infrastruktura v Nazci (od avtobusnih postaj

Slika 4: Geoglif drevesa (foto: Alen Červ).

do parkov in trgov) je v znamenju opice, pajka, drevesa in drugih motivov, ki so jih na neznan način v tla zarisali pripadniki kulture Nazca v prvih osmih stoletjih našega štetja. Prav tako nam na vsakem koraku ponujajo panoramske vožnje z letalom, ki pa jih ob tej priložnosti odsvetujem vsem manj premožnim popotnikom, saj lahko spodoben vtis o gigantskih slikah dobimo tudi iz naravnih ter zgrajenih opazovalnic. Te opcije smo se poslužili tudi mi. Z ustrežljivim taksistom, ki je prevzel tudi vlogo turističnega vodnika, smo si ogledali nekaj glavnih risb, ki še vedno burijo duhove med astronomi, zgodovinarji in ljubitelji znanstvene fantastike. Izvedeli smo tudi vzrok za tako dobro ohranjenost teh umetnin: narejene so bile s sortiranjem temnega rdečega kamenja in svetlejšega peska, podnebje pa je dovolj suho in brezvetrno, da so se ohranile do danes. K še boljši ohranjenosti pripomorejo majhni tornadi, ki so prešibki, da bi premikali večje kamenje, očistijo pa temnejši drobir, ki bi se z leti nabral na črtah. Ugibanje o nastanku črt in oblik bom prepustil strokovnjakom, bi pa izpostavil razočaranje nad lakomnostjo sodobnega človeka, ki je zaradi ekonomičnih razlogov speljal glavno južnoameriško avtocesto - 'Panamericano' - prek nekaterih risb in jih s tem uničil. Ker Nazca razen geoglifov nima česa ponuditi, smo se po nekaj dneh odpravili proti obali Pacifika.

MUMIJE, PINGVINI IN MORSKI LEVI

Kjer danes stoji ribiško mestece Paracas, je pred več kot 2600 leti vzcvetela istoimenska kultura, ki je bila znana po mumificiranju in pokopavanju preminulih na Rdečem hribu – Cerro Colorada (6). Danes na njihov obstoj spominja samo še peščeni geoglif v obliki svečnika, ki leži nad obalo zaliva. O avtentičnosti smo sicer malo podvomili, saj mivka nikakor ne velja za obstojen material, vse naokoli geoglifa pa so jasno vidne kolesnice terenskih vozil. Za boljši ogled nismo imeli priložnosti, saj smo si ga ogledali le z ladjice, s katero smo se odpravili v nacionalni rezervat Islas Ballestas, ki med popotniki velja za cenejšo obliko Galapagosa. Na nekaj kvadratnih kilometrih otočja se stiska na milijone različnih ptic (galebi, pingvini, pelikani...) in morskih levov. Za ljubitelje živali vsekakor obvezna postojanka na poti po tem delu celine.

Navdušeni nad lepotami narave smo nato prispeli v popolno nasprotje – betonsko džunglo po imenu Lima. 7-milijonska urbana aglomeracija se v ničemer ne razlikuje od drugih ogromnih mest po svetu (7). V centru lahko občudujemo moderne stolpnice, večina prebivalstva pa seveda pripada revnejšemu sloju, ki se v želji po zaslužku še vedno množično priseljuje na obrobje me-

sta. Nekaj posebnega je le predel Barranco, ki velja za umetniško četrt. Tu so stavbe ohranile barvit kolonialističen videz, prebivalstvo pa še ni podleglo zahodnjaškemu ritmu prestolnice. Tu sem si nabral nekaj moči pred nadaljevanjem potovanja.

IZ SODOBNE V BIVŠO PRESTOLNICO

Za zaključek potovanja po Peruju sem si izbral ruševine mesta Chan Chan, ki je bilo na višku svoje poseljenosti največje mesto na svetu. Na 20 km² je pred približno 1000 leti živel 30.000 pripadnikov plemena Chimú (8). Znani so bili predvsem po svojih naprednih namakalnih sistemih, s katerimi so lahko prostrano puščavo spremenili v obdelovalne površine. Po propadu so se na območju mesta izmenjavale poplave (ob nevihtah El Niña) in puščavski viharji, tako da so bile ruševine dolgo časa skrite pod debelo plastjo peska, kar pa jih je ohranilo nepoškodovane (9).

Pred odhodom iz Peruja sem si privoščil še nekajdnevni oddih v bližnjem Trujillu – obmorskem mestu na severu države, kjer je ocean občutno toplejši in s tem primernejši za kopanje. Zaključim lahko, da je Peru raznolika in gostoljubna država, s poceni javnimi prevozi in prenočišči ter dragimi vstopninami. Je odlična destinacija za zbiralce kljukic na zemljevidu turističnih znamenitosti, če pa želite občutiti nekaj pristne indijanske kulture, ste nekaj stoletij prepozni.

Alen Červ

alen.cherv@hotmail.com

Slika 5: Peščeni svečnik kulture Paracas (foto: Alen Červ).

VIRI IN LITERATURA:

1. CIA Factbook. CIA. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pe.html> (citirano 15. 2. 2014) Citati: 7,10
2. Degregori, C.I., Kirk, R., Starn, O., 1995. The Peru reader: history, culture, politics. London, Duke University Press, 531 str. Citati: 2,4,5,6,8
3. McCarthy, C., 2013. Peru. London, Footscray: Lonely Planet, 574 str. Citati:1,3,9

INTERVJU:

DR. JURIJ SENEGAČNIK

profesor, pisec in svetovni popotnik

V tokratnem intervjuju smo se pogovarjali z učiteljem, piscem, urednikom in strastnim svetovnim popotnikom dr. Jurijem Senegačnikom, ki je s svojimi deli geografsko vzgojil dobršen del slovenske mladine. Prav njegovi učbeniki so pogosto tisto geografsko gradivo, s katerimi se mnogi srečujejo na celotni vertikali osnovnošolskega in srednješolskega geografskega izobraževanja. V pogovoru nam je orisal problematiko tovrstnih didaktičnih gradiv in se dotaknil njihovega položaja v širšem kontekstu sodobne družbe.

Profesor Senegačnik, ste urednik in avtor več geografskih učbenikov. Ali učiteljske izkušnje po vašem mnenju koristijo pri uredniškem delu in pripravi gradiv za učitelje?

Če nisi bil s srcem učitelj in nisi skozi blesk oči pri učencih sproti preverjal, kaj jih zanima in kako je treba neko stvar razložiti, po mojem mnenju enostavno ne moreš biti dober in uspešen avtor učbenikov. Seveda moraš imeti tudi dar za pisanje. Za dobrega urednika pa so potrebne še druge kvalifikacije.

Kakšen je vaš pogled na trenutno situacijo glede izdajanja novih učbenikov? Ali menite, da gre za inflacijo oziroma prenasičenost slovenskega trga s potrjenimi učbeniki pri posameznih predmetih?

Nikakor ne gre za prenasičenost, v sosednjih državah je število razpoložljivih učbenikov za posamezen predmet praviloma le še večje. Pa saj to je normalno, možnost izbire je ena največjih pridobitev sodobnega sveta. Če ti učbenik neke založbe ni všeč, ga pač ne uporabljaš, kot ne bereš vseh revij v kiosku. Mene poln kiosk revij, ki jih ne berem, ne moti, zelo pa bi me motilo, če bi bila v kiosku le ena revija. Tako v tujini kot pri nas pa se velika večina učiteljev (ponavadi tri četrtine in več) odloča za enega od dveh najkakovostnejših učbenikov, čeprav jih je na voljo pet, šest ali celo več. Slabi učbeniki tako počasi "odmrejo" sami po sebi.

Torej menite, da število učbenikov za različne stroke pri nas sploh ni veliko v primerjavi s sosednjimi državami?

To število sploh ni veliko, ampak je po mojih podatkih manjše ali kvečjemu enako kot pri sosedih. Ne vem, v čem je tu problem. Če je učbenik zanič, ga ne bo nihče uporabljal, kot kupci ne kupujejo in posledično ne uporabljajo drugih artiklov (čevljev, loparjev, klobas ipd.), če so zanič. Konkurenca sili proizvajalce, da ne zaspijo, saj jih sicer v hipu prehiti boljši konkurent. Povsem isto velja za učbenike. Tudi če si najboljši, ne smeš spati na lovrih, ker te potem lahko prehiti kdo drug.

Kaj menite o obveznosti delovnih zvezkov pri pouku geografije?

Delovni zvezki so nujni sestavni del učbeniškega kompleta in niso le nepotrebno dopolnilo učbeniku. Dobri delovni zvezki razvijajo drugačna znanja kot učbeniki. Če je v učbeniku v ospredju razvijanje deklarativnih znanj, stopa pri (dobrem) delovnem zvezku v ospredje razvijanje procesnih znanj. Naravnost paradoksalno pa je, da se v Sloveniji v didaktični teoriji poudarja nujnost večjega razvijanja procesnih znanj, v praksi pa se zmanjšuje uporaba (tudi dobrih) delovnih zvezkov. O nabavi delovnih zvezkov namreč odločajo (tudi) na svetih staršev, tam pa se hitro najde dovolj takšnih, ki delovne zvezke vidijo le kot nepotreben strošek.

Delovni zvezki pa na koncu leta pogosto ostanejo nerešeni ...

Če je rešenih manj kot petina vaj, je po mojem nekaj hudo narobe bodisi z dotičnim delovnim zvezkom, bodisi z učiteljem, bodisi z učenci, ali pa z vsemi skupaj. Zave-

dati pa se je treba, da tudi najboljši sestavljavci delovnih zvezkov ne pripravljajo takšnih, da bi se v njih rešilo prav vse vaje, ampak jih je nekaj vedno mišljenih kot izbira. Če ostane petina vaj nerešenih, v tem ne vidim tragike in izgovora, da je tak delovni zvezek neuporaben.

Kaj pa menite o kompromisu: delovnih učbenikih pri geografiji?

Delovni učbeniki ne bi bili le smiselna, ampak odlična rešitev, na žalost pa jih je šolsko ministrstvo že pred leti prepovedalo (razen za najnižje razrede, ampak tam ni geografije).

Ali so v Sloveniji izdana primerna gradiva za terenske vaje pri geografiji?

V Sloveniji so bila že pred leti izdana nekatera gradiva za terenske vaje pri pouku geografije in se novih ne pripravlja, ker jih šole ne bi kupovale, tudi če ne bi bilo sedanjih omejitvenih ukrepov. Osnovni problem teh gradiv je namreč v tem, da so napisana zelo na splošno, saj drugače tudi ne more biti, vsak učitelj pa ima za svojo šolo svoj lasten teren, za katerega bi potreboval čisto specifičen priročnik. Zato si mora pomagati sam.

Se morebiti obetajo kakšne nove pridobitve na učbeniškem trgu na področju geografije?

V sedanjih razmerah se razen digitalizacije učbeniških gradiv ne obetajo nobene posebno velike nove pridobitve.

Doktorirali ste iz tematike povezane z didaktiko geografije, imate pa tudi izkušnje s predavanjem predmeta Didaktika geografije. Se potemtakem smatrate za didaktika tega predmeta?

Da.

Poleg uredniškega in pedagoškega dela ste tudi svetovni popotnik. Mnogo fotografij v svojih delih ste posneli sami. Kateri del sveta se vam je najbolj vtisnil v spomin in zakaj? Bi se kam z veseljem vrnili in ali obstaja kakšen kraj, kamor nočete več?

Res je, večino fotografij v svojih geografskih učbenikih sem naredil sam na lastnih potovanjih po svetu in Sloveniji. V spomin se mi je verjetno najbolj vtisnila Antarktika, saj mi je bila dolga leta sanjski cilj, za katerega nisem verjel, da ga bom sploh kdaj videl. Tako rekoč ni krajev, kamor se ne bi vrnil nikoli več, z veseljem bi se vrnil na večino že opravljenih destinacij, saj se lahko družbena podoba neke pokrajine v nekaj letih tako spremeni, da jo ob drugem obisku doživiš kot "novo". Maroko sem obiskal pred tridesetimi leti, ko je bila to za popotnike zelo "zatežena" država. Nadlegovali so nas na vsakem koraku in skoraj sem poljubil tla, ko sem avto varno pripeljal nazaj v špansko Ceuto. V Maroku, delno na povsem istih lokacijah, sem bil spet predlani. Zdaj je to urejena država prijaznih ljudi, nihče nas ni nadlegoval, in zdi se mi, da je (karikirano rečeno) Maroko v zadnjih tridesetih letih naredil razvoj za sto trideset let.

Profesor Senegačnik, naj se vam v imenu Društva mladih geografov Slovenije ter bralcev našega glasila zahvalim za voljo in čas, ki ste nam ju namenili.

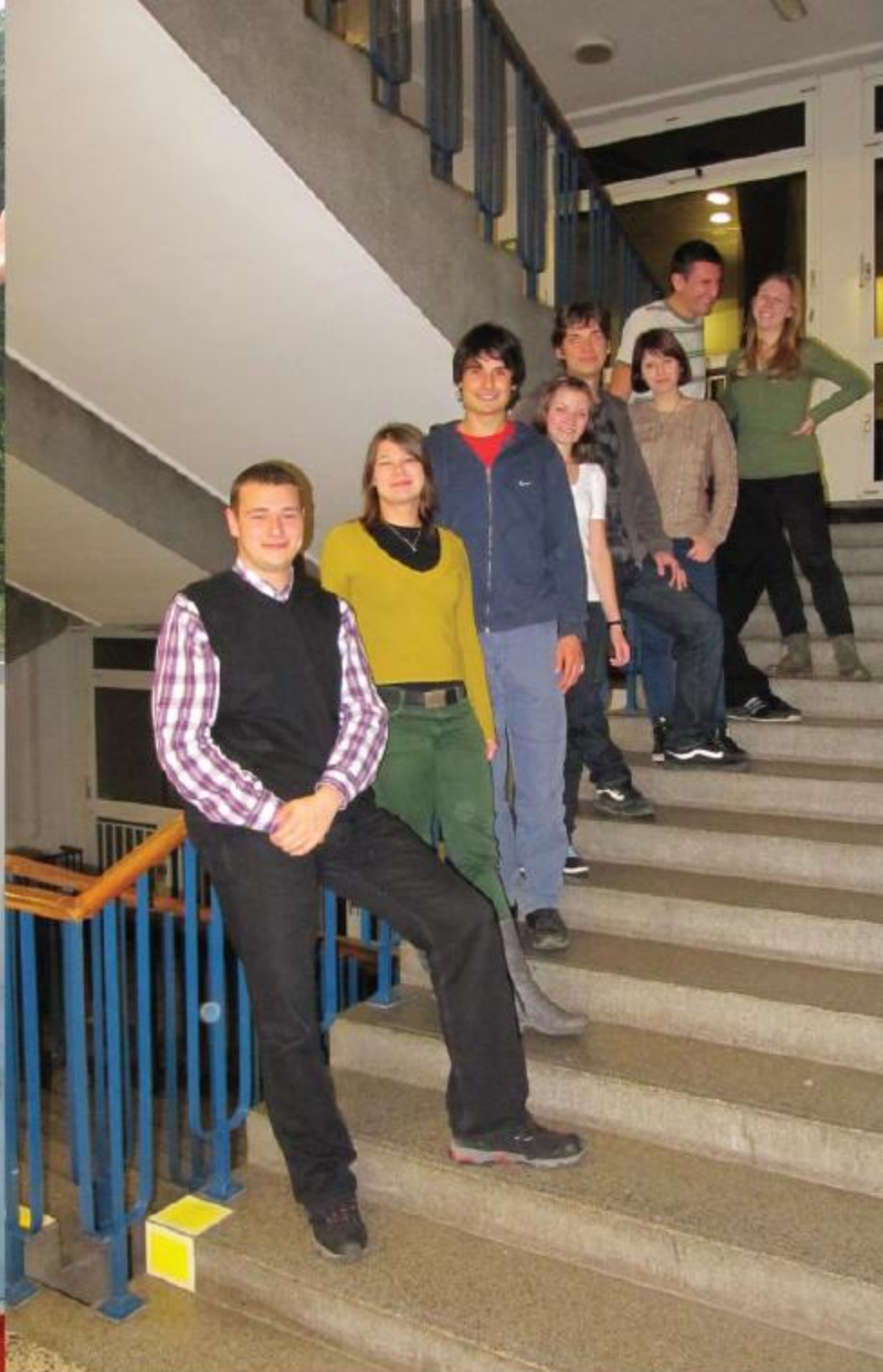
Pogovarjal se je
Borut Stojilković
borut.stojilkovic@gmail.com

Navodila za pisanje člankov in GEOmix v digitalni obliki
lahko najdete na spletnem naslovu

<http://geomix-dmgs.weebly.com>

Sponzorji GEOmix-a in DMGS

Najslikovitejše fotografije iz zadnjih štirih števil GEOMix-a

